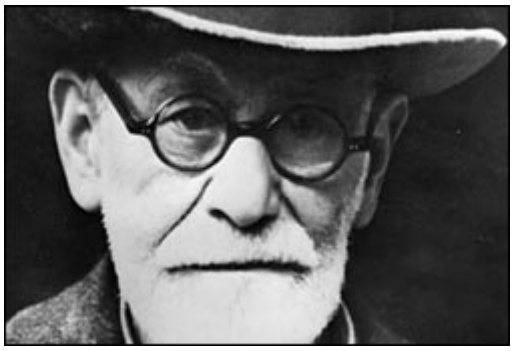
Didik Didik Freud

Serol Teber - Şenol Ayla

İki yıl önce Açık Radyo'da yayınlanan, Serol Teber ve Şenol Ayla'nın birlikte hazırladıkları, "Didik Didik Freud" adlı program dizisi büyük ilgiyle karşılanmıştı. Şimdi, doğumunun 150. yılı vesilesiyle, uzun süredir yapmayı istediğimiz bir işe, Didik Didik Freud'un metinlerini sitemizde yayınlamaya başlıyoruz. İlk programda Serol Teber'in söylediği gibi, "Freud'un yaşamı, yaşadığımız dünyayı anlamak için vazgeçilmez bir biyografi."

Didik Didik Freud'un kayıtlarını deşifre ederek bu metinleri yayınlamamıza olanak tanıyan dinleyicimiz Işık Ezber'e teşekkürlerimizle.

Didik Didik Freud I

Sigmund Freud (1856-1939)

3 Mayıs 2004

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız. Ben Şenol Ayla, Merhaba.

Serol Teber Ben Serol Teber, Merhabalar.

Şenol Ayla Kasım ayına kadar 26 hafta boyunca sizlerle Freud'u konuşacağız. Programımızdan önce ben sizlere Serol Teber'i tanıtmak istiyorum, çoğunuz tanıyorsunuz ama ben tekrar tanıtayım; Serol Teber nöropsikiyatr, İstanbul doğumlu özellikle vurguladığı gibi; ama çok uzun yıllardır Almanya'da yaşıyor, otuz yıla yakın zamandır. Son yıllarda tekrar İstanbul'a dönmeye ve yerleşmeye çalışıyor. Ama bir ayağı hâlâ Almanya'da, gidiyor geliyor. Çok sayıda kitabı var. En son Aralık ayında "*Bilimsel Bir Peri Masalı - Sigmund Freud*" adlı kitabı Okuyan Us Yayın'dan çıktı. Biz de bu kitabın etrafında, Freud'la ilgili her zaman duyamayacağımız şeyleri konuşmak istiyoruz.

Serol, ben sana önce çok klasik bir şey soracağım neden Freud?

Serol Teber: Belki de birkaç nedenden dolayı Freud. Freud'un yaşamı, yaşadığımız dünyayı anlamak için vazgeçilmez bir biyografi, yapıtlarının yanında biyografisi de son derece önemli. İkincisi, biyografisine birazcık yakından baktığımızda, yapıtlarından neredeyse daha kışkırtıcı bazı ipuçları veriyor, o yapıtların nasıl yazıldığı üzerine. Ayrıca, Freud kadar yapıtlarıyla biyografisi arasında bağlantı kurulan, bunlar arasında kimi zaman bilimsel yaklaşımlar oluşturulan, kimi zaman dedikodular yapılan, ama her şeye rağmen de ondan bir türlü vazgeçilemeyen kışkırtıcı, açık bir yapıt biyografisi de. Ayrıca bir benzetmeyi, bir metaforu anımsatmak isterim: Freud'un da dahil olduğu üç büyük aydınlanmacı, üç büyük düşünür, dünyada üç büyük devrim gerçekleştirmiştir denir. Bunlardan birincisi Kopernikus'tur. Kopernikus 1541'de yaptığı, bir devrimle o zamana kadar inanılan, dünyanın kâinatın merkezi olduğu görüşünü tümüyle değiştirmiş ve yerkürenin dünyadaki uzaydaki sayısız yıldızdan bir tanesi olduğunu, hem de en küçümenlerinden bir tanesi olduğunu kanıtlamıştır. Ve bu tabii ki teolojiye, din bilimlerine büyük bir darbe olmuştur. İnsanın ve dünyanın kutsal kutsallığını yıkan bir darbe. Bu darbenin altından kalkmaya çalışılırken, bu kez Darwin, insanın, Tanrı'nın kutsal yaratığı değil, insanımsı maymundan bir devamı, şempanzelerle insanın ortak bir atadan evrimleştiklerini öngören teorisini ve kitabını, *Türlerin Gelişimi* kitabını yayımlamıştır. Yeni bir sarsıntı geçirmiştir narsist insan, kendini beğenmiş insan. Ardından da bu kez

1900 yılında Freud, düşlerin kitabını *Düş Yorumu*'nu yazarak, *Bilinç Dışı* adını verdiği bir bölümde, bu kez insanın bilinçli dünyasının da gerçekte tamamen kültürel baskı altında, aslında bastırılmış duygularının, içgüdülerinin etkisiyle hareket ettiğini ve bunlara uygun olarak, bilinçli dünyasını hiç de bilinçli olmayan bir kaynaktan ortaya çıkan gerilimlerle motive ettiğini, buluştuğunu belirlemiştir.

Bu üç buluş, insanın dünyadaki yaşamını neredeyse altüst etmiştir. Ya da onun yakınlarının söyledikleri bir tanımlamayla; bütün psikolojiyi değiştirmiştir.

Şenol Ayla "Narsist insan" terimini kullandın. İnsan hakikaten narsist miydi?

Serol Teber Evet, tabii insan gezegenin merkezi olarak görüyordu kendini. Allah'ın yarattığı sevgili kulu olarak, tabii teolojinin inandığı görüş buydu. Bu görüş, bu anımsattığımız devrimsel nitelikli buluşlarla epeyce hırpalanmıştır. Ama bu kez teolojik narsizm yıkılmıştır. Ama bu kez de insanın rasyonel narsizmi, başka bir boyutta, belki de -küçük harflerle söylemek istiyorum- birincisinden daha tehlikeli bir boyutla gelişmiştir. Bugün insan çok ciddi bir şekilde ve çok saldırgan bir narsizm içindedir, diyebilirim.

Şenol Ayla Bunlara sizinle daha sonraki programlarda döneceğiz zaten. Ama şimdi, daha programa girmeden, şöyle diyebilir miyiz; senin bir cümlendi, "Freud'u atomize etmek istiyoruz" demiştin. Onu biraz açıklar mısın, "atomize etmekle" ne yapacağız biz Freud'u.

Serol Teber "Didik didik etmek" de diyebiliriz tabii. Bir insana ya da herhangi bir konuya yaklaşırken, onu atomize etmeyi, onu didik didik etmeyi, arkeolojik bir tanımlamayla onun bütün katmanlarına varıncaya dek araştırmayı Freud bize öğretmiştir. "Mutlaka böyle yapın" demiştir. Biz neredeyse onun öğretisinin izinden gidiyoruz, ama bu sefer objektifi Freud'a çevirerek.

Şenol Ayla Silah ona dönüyor...

Serol Teber Freud, "bulduğunuz her bir gerçeği, parçayı bir dedektif kuşkusuyla araştırın, titizliğiyle araştırın" demiştir.

Şenol Ayla Biz de bunu yapacağız.

Serol Teber Biz de bunu yapmaya çalışacağız.

Şenol Ayla Ben önce senin *Bilimsel Bir Peri Masalı: Sigmund Freud'un Ailesel ve Tarihsel Romanı* kitabından giriş cümlesini okumak istiyorum, çünkü ona dayanarak bir şey soracağım. Şöyle diyorsun, *Gecikmiş Bir Saygı Sunusu* başlıklı bölümde: "Sigmund Freud'un biyografisini, yapıtlarını ve özellikle de yaşadığımız kültür içindeki huzursuzluğun satır aralarına -bile- sinmiş bilgeliğini, yalnızlığını, acısını sezinleyebilmem için bu kadar gecikmem, bu yaşa gelmem gerekmezdi." Peki niye geciktin?

Serol Teber Aslında tabi gecikmemek lazımdı. Kitabî olarak okuduğumu varsayarsak, pek de geciktim sayılmaz. Daha lise yıllarından beri Freud okumaya çalışıyordum. Ama Freud'un biyografisini, aynanın arka yüzü dercesine tersinden okumaya başladığımız zaman, Freud'un yaşadığı ortama benzer bir ortamda bulunmam gerekirmiş meğerse. Çünkü Freud, bir negatif özgürlük ortamında yaşayan insandı.

Şenol Ayla Ne demek bu?

Serol Teber Bunu açarsak, bir azınlık psikolojisi içinde, bir tür diyasporik yaşamın içindeydi. Benim de bunu sezinleyebilmem için, en az buna benzer bir mini sürgün hayatını yaşamam gerekecekmiş. Orada onun yazdıklarında, neler çektiğini, kendisine ait olmayan bir toplumda sürekli yalnız kalarak, sürekli izole edilerek yaşamanın ne demek olduğunu anlamaya, sezinlemeye başladığım zaman ben daha başka bir Freud ile

neredeyse dost olmaya başladım. İlk önce Freud'un yaşadığı evleri, ondan sonra ona esin kaynağı olan yapıtları, örneğin Roma'yı, örneğin Akropolisi, Paris'in Louvre Müzesi'ndeki Michelangelo'nun yapıtlarını ve de daha da ileri giderek, onun 48-49 sene devamlı oturduğu koltuğunun karşısındaki bir gravürdeki Karnak Tapınağı'nı birkaç kere gezip orada neredeyse diz çökmem gerekecekmiş. Tabii bunlara ek olarak, onun okuduğu kitapları, *Karamazof Kardeşler*'i ve de hepsinden önemlisi Camus'nün *Düşüş* romanını okuduktan sonradır ki ben Freud ile biraz daha yakın hissedip biyografisine böyle yaklaşma cesaretini kendimde buldum.

Şenol Ayla Aslında bu bir gecikme değildi, bir hazır olma sorunuydu. Öyle mi?

Serol Teber Evet bir hazır olmaydı ama …

Şenol Ayla Anlamaydı…

Serol Teber Batılı bir insan bunu daha genç bir yaşta yapabilirdi. Bu kadar… Gene de ben bir gecikme görüyorum ama ziyanın neresinden dönersek kârdır.

Şenol Ayla Sonuçta o kadar çok yere gitmişsin ki Freud'un izinde... Bir kısmını saydın; Viyana, Londra, Vatikan atladıkların. Ve bunlar bayağı yol tutan yerler. Epey bir yol aldıktan sonra Freud'u yazma noktasına geldin zaten. Bir de, şunu merak ediyorum, Freud'la ilk ne zaman karşılaştın, hayatında Freud'u ilk duyduğun zamanı hatırlıyor musun?

Serol Teber Gençlik. Zannediyorum lise yıllarındaydı ve Freud'un ilk kitabını aldığım anı bile hatırlıyorum neredeyse. Cağaloğlu'ndan aşağı inerken İran Konsolosluğu'nun yanındaki duvarda ucuz kitap satan bir kitapçımız vardı ki, gücümüz ancak oradan bir şeyler alıp vermeye yetiyordu. Ama o kitapçıdan aldıklarımı, *Cinsiyet Üzerine Teoriler* gibi, zannediyorum o sırada ben anlayamadım.

Şenol Ayla Kaç yaşındaydın?

Serol Teber 17-18 yaş olabilir. O sırada bendeki libido yoğunluğu Freud'unkinden de fazlaydı. Kitaplarındakinden fazlaydı. Çünkü ben o sırada kendimde biriken gerilimi boşaltmak için her gün, günde 7-8 saat kürek çekmek zorunda kalıyordum.

Şenol Ayla Nereye gidiyordunuz?

Serol Teber Kalamış'tan çıkıp Adalar'a kadar gittiğimiz oluyordu. İki üç arkadaşımla birlikte gece yarısı Moda Deniz Kulübü'nün önünden çıkıp, Kınalı'ya kadar, ya da Pendik'e kadar kürek, çektiğimiz çok oluyordu, bu içimizdeki gerilimi boşaltmak için.

Şenol Ayla Ta o zamanlardan beri de Freud ile beraberliğin bir şekilde, öyle ya da böyle sürdü. Senin Freud'a bakışın, Freud'la çakışmalarını, paralelliklerini gördük. Artık Freud'un doğumuna gelebiliriz belki, ama öncesi de çok önemli; Freud'un annesi, babası… Onlar Freud'un kişiliğinde çok önemli yer tutan insanlar. Bunlara geçeceğiz ama kısaca şunu sormak istiyorum: Bu programı kimler dinlesin?

Serol Teber Bu programı, kendini, dünyayı, başkalarını merak edenler dinlesin derim. Çünkü Freud'un özellikle biyografisine odaklanan bir program yapmayı biz en azından öngördük.

Şenol Ayla Kuramlardan bahsetmeyeceğiz çok fazla.

Serol Teber Çok fazla bahsetmeyeceğiz.

Şenol Ayla Daha doğrusu kuramlarını didiklemeyeceğiz.

Serol Teber Kuramlarını didiklemeyeceğiz. Biz kuramlara temel teşkil eden Freud'un biyografisini didiklemeye çalışacağız ki…

Şenol Ayla Kendisini yani.

Serol Teber Onun bazı önemli düğüm noktalarında yapıtları, asıl yapıtları çıkmıştır ortaya ve bu yapıtları anlamak için de bu biyografik arka planı mutlaka bilmek gerekir. Yalnız biz bunu böyle böyle yapacağız derken, bunu çok iyi bildiğimiz ve bu işte çok ciddi derinlemesine uzman olduğumuzu söylersek abartma olur.
Ben burada Woody Allen'ın küçük bir epizodunu anımsatmak istiyorum; Hınzır Woody Allen, Amerika'da hafta sonu seminerlerinde, dünya kültürünü menajerlere öğretmek için ya da onları salon adamı yapmak için böyle birkaç saat içinde bütün kültürü öğreten programları ironize eden bir konuşmasında anlatır, -ben de gittim der, Rus edebiyatı öğrendim. Örneğin *Anna Karanina*'yı öğrendim, der. Arkadaşı da sorar, nasıldı, biraz bana anlatsana. Woody Allen kendine özgü mimiklerle düşünür, kısaca, "Olay Rusya'da geçiyor" der. Yani bütün bir hafta sonu seminerinden aklında kalan odur. Yani biraz böyle bir bağlamda, böyle bir espri içinde bizi dinlemelerini, izlemelerini tavsiye ederim.

Şenol Ayla Asık yüzlü bir program olmayacak zaten.

Serol Teber Asık yüzlü değil.

Şenol Ayla Sadece psikiyatri ve Freud'la ilgilenenler için değil, dediğin gibi, hayatla, ölümle, her şeyle...

Serol Teber Her şeyle… Merak edenler için bir program, ayrıca da o kadar derinlemesine ve o kadar açık yapıt ki Freud'un biyografisi -bunu ben ısrarla söyleyebilirim- cesaretle söyleyebilirim. Böyle bir biyografinin peşine takılanlar bir tür Kristof Kolombvari bir serüvene başlayabilirler.

Şenol Ayla Keşfe yani.

Serol Teber Şöyle ki; iyi bir donanımla Hindistan'a diye yola çıkıp, Amerika'ya varırlar. Bu çok hoş bir pozitif yanılsamadır. Ama bence kötü olan Hindistan'a diye yola çıkıp, gerçekten Hindistan'a gitmektir.

Şenol Ayla Çok hoş.

Serol Teber Bu bence övünülecek bir yaşam tarzı değildir.

Şenol Ayla Evet çok güzel. Şimdi Freud'un doğumuna yakın, isterseniz bir ninni dinleyelim. *Johannes Brahms'ın Op.49, 4 numaralı ninnisini dinliyoruz.*

Şenol Ayla "Bilimsel bir peri masalı" ne demek Serol?

Serol Teber "Bilimsel Bir Peri Masalı", Freud'a yapılan aslında bir ucuzlama, aşağılama tanımı, şöyle ki; onun yaşadığı çağın yarı Tanrı hekimlerinden, Viyana'nın en ünlü hekimlerinden Richard Kraft Ebbing, Freud'un yaptığı ilk konferansa gelir. Freud ilk kez 21 Nisan 1896'da, Viyana Nöropsikiyatri Cemiyeti'nin düzenlediği bilimsel bir toplantıda, sanıyorum 18 hastasını takdim eder ve bunlar hakkındaki görüşlerini sergiler. Bu toplantıyı dinleyen ünlü Richard Kraft Ebbing'e fikri sunulduğunda, "nasıl buldunuz bu yeni yetme psikiyatrın öngörüşlerini?" diye sorulduğunda O da, "Olsa olsa bunların hepsi 'bilimsel bir peri masalıdır" diye, o kibarlık içinde yapabileceği en uç ucuzlamayı yapar. Buradan çıkmıştır.

Şenol Ayla Negatif bir vurgu bu yani.

Serol Teber Aslında negatif bir vurgudur, ama kanımca bütün Freud külliyatının en güzel, en can alıcı tanımlaması da burada yatmaktadır. Freud gerçekten de nöroanatomiden, nörofizyolojiden başlayan araştırmalarıyla, her bir vaka üzerinde çok titiz çalışmalarıyla bir noktaya kadar gelir ve ondan sonra inanılmaz spekülasyonlarla, örneğin "burada Hamlet olsaydı ya da Sofokles olsaydı ne yapardı ya da Shakespeare nasıl bir akıl yürütürdü?" deyip, peri masalı niteliğindeki spekülasyonlarına girer.

Bunların ikisinin kaynaşmasından ortaya, bildiğimiz Freud külliyatı ya da psikanaliz bilimi çıkmıştır. Ne bilimdir, ne peri masalıdır. Herkes istediği açıdan yorumlamakta serbesttir. Bugüne kadar binlerce kişi bunun hem aleyhinde hem lehinde yazı yazmıştır. Ama görüldüğü gibi hâlâ konuşuyoruz, hâlâ tüketemiyoruz.

Şenol Ayla Hâlâ didikliyoruz.

Serol Teber Hâlâ didikliyoruz.

Şenol Ayla Annesine gelelim Freud'un.

Serol Teber Tabii. Amelie.

Şenol Ayla Nasıl bir kadındır Amelie?

Serol Teber Amelie her şeyden evvel çok güzel bir kadındı, herkesin söylediği gibi, 95 yaşında ölmüş, uzun bir yaşam sürmüş, ama öldüğü zaman bile çok cazip, çok bakımlı, kendisine çok iyi bakan, hatta "koket" denilebilecek kadar -yakınlarının söylediği bir tanım bu tabii- bakımlı, güzel bir kadınmış. Genç yaşta evleniyor, 20 yaşında, Freud'un babası o sırada 40, aralarında ciddi bir yaş farkı var.

Şenol Ayla Neden böyle olmuş? Gönüllü bir evlilik mi yani?

Serol Teber Orası biraz karanlık, Freud ailesinin karanlık noktalarından biri. Olasılıkla Freud'un annesi ile baba Jacob Freud evlendikleri zaman evlilik dışı bir gebelik söz konusu, çünkü Freud'un doğum tarihi ile, resmi doğum tarihi ile, Freud'un bazı araştırmacıların verdiği doğum tarihi birbirini tutmuyor. İki aylık bir fark var. Bu iki aylık fark aslında yazgıyı belirleyici bir fark. Belki sıradan bir insan için, bugünkü düşüncelerimizle hiç de önemli değil evlilik dışı bir çocuk olması. Ama Freud gibi sırf bu konuya yaşamını odaklayan ve buradan kalkarak bir teori oluşturan bir insan için, tabii bu evlilik dışı bir çocuk olması, onun bütün düşünce ve teorik sistemini, sistematizasyonunu belirleyen bir nokta.

Şenol Ayla Yazgısını belirliyor.

Serol Teber Yazgısını belirleyen bir nokta. Amelie ayrıca eve geldiği zaman, yani Freud'un babasıyla evlenip de, Freud'ların evine geldiği zaman, babanın ilk eşinden olma iki tane yetişkin çocuğu var; Emmanuel ve Philippe. Bunların ikisinin yaşı annenin, Amelie'nin yaşıyla eşit. Onlar da 21 yaşlarında. Ve babanın çıktığı uzun iş gezilerinde, olasılıkla, özellikle Philippe ile Amelie arasında cinsel bir yakınlaşma olduğu aşağı yukarı yadsınamıyor. Freud birkaç kez annesi ile Philippe'i aynı yatakta ve oldukça yakın görüyor ve anılarında "Düş Yorumu"nda bunun altını çiziyor ve annesi Freud'un kafasında koruyucu anne figüründen çok kışkırtıcı bir dişi figürü olarak kalıyor ve bunu yazıyor Freud kerelerce. Ama her şeye rağmen, annesinin biricik oğlu, anne için hep prens ve veliaht olarak karşılanıyor ve anne tarafından çok seviliyor. Ve bu sevgi Freud'un gelişmesi için büyük bir destek oluyor. Israrla vurguluyor "annesi tarafından sevilen bir oğlan, büyük bir şansı da arkasında birlikte taşımaktadır" diye.

Şenol Ayla Kitaptan bahsediyorsun, bildiğimiz babası yani Jacob, Freud'un gerçek babası olmayabilir sanıyorum.

Serol Teber Evet olmayabilir, olmama ihtimali var. Yani olasılıkla şöyle bir şey söyleyebiliriz; annesi Freud'un babası dışında birinden gebe kaldı ve çok zengin olan baba, Amelie'nin babası, Jacob'u ciddi bir çeyiz, başlık parası karşılığı kızı ile evlendirdi ve üçüncü eşi olarak Jacob'un evine geldi. Son derece de ensest yüklü -bütün biyografi yazarlarının altını ısrarla çizdikleri bir nokta- Freudların evi, gerçekten çok ciddi bir seksüel karmaşa içinde olan bir ev.

Şenol Ayla Babasının durumu mali olarak çok iyi değil galiba Freud'un.

Serol Teber Evet, ekonomik olarak başarısız, ama son derece tatlı, son derece sevecen, herkes tarafından son derece kabul gören, ama başarısız bir adam. O bakımdan da özellikle anne tarafından biraz küçük görülen, geri plana çekilen bir baba.

Şenol Ayla Peki şimdi kısa bir arada tekrar müzik dinleyelim. Yine Bach'dan *Piyano ve Orkestra için Fa Minör Konçerto'dan, İkinci Bölüm Largo*.

Şenol Ayla Freud'un yazgısı için önemli birkaç olay var. Birincisi annesiyle bir trende geçirdiği gece. Bundan bahsedebilir miyiz?

Serol Teber Evet bu herhalde yaşamındaki ilk önemli anılardan bir tanesi. İlk önce Freud'ların Freud ailesinin doğum yeri Freiberg'den Viyana'ya neden göç ettiklerini bilmiyoruz. Bu bir giz. Bilinemiyor. Olasılıkla demin söylediğimiz gibi.

Şenol Ayla Amelie ile ilgili.

Serol Teber Baba Jacob, oğullarıyla Amelie arasındaki ilişkiyi kesmek için, bir tür oğullarını feda ederek, onların ikisini Londra'ya gönderip, Viyana'ya göç etmeye karar veriyor. Çünkü bugüne kadar yapılan araştırmalarda onların göç etmesini gerektirecek ne bir büyük Yahudi düşmanlığı, ne büyük bir ekonomik zorluk ne de başka bir olumsuzluk saptanabilmiş. Freudların bu göçü Freud'u çok üzüyor. Bir kere, doğduğu yerden ayrılması bakımından. Ayrıca trende yolda gelirlerken Leipzig üzerinde kompartımanda ilk kez Freud'un kendi deyimiyle Philippe'in de olmadığı, üvey kardeşinin olmadığı bir yerde annesiyle baş başa kalıyor. Ve annesi iç çamaşırlarıyla. Ve kafasında, ölene kadar Freud'un, dişi anneyle baş başa kalmasının anısı hep var. Bu ilerdeki kuramını kuracak nedenlerden bir tanesi. Bunu, bu yaşantısını, arkadaşı Fliess'e mektuplarında yazıyor, sonradan tesadüfen ele geçen mektuplarında. Bu çok önemli bir nokta.

Şenol Ayla Annesinin de oğluna karşı beklentileri var. Oğlundan beklentileri var, mesela "Freud onu ziyarete gelirken, oğlu geliyormuş gibi değil, sevgilisi geliyormuş gibi bekler" diye geçiyor kaynaklarda.

Serol Teber Evet kesinlikle öyle, 95 yaşında ölümüne kadar, ölümüne yakın dönemlerde bile etrafın dikkatini çekecek kadar, hatta kızlarının ve diğer çocuklarının alayla dikkatini çekecek kadar, süslenir, en güzel giysilerini giyer ve oğlunu gerçekten bir sevgili gibi bekler. Sade beklemekle kalmaz, bir de karşılar onu.

Şenol Ayla Gecikince de kızar değil mi?

Serol Teber Evet, törensel bir karşılama yaşanır, ama diğer taraftan baktığımızda Freud genellikle bu ziyaretleri pazar günleri yapar, pazar günleri öğleye doğru. Ama Freud der ki; "Anneme gideceğimi anımsadığım zaman, cumartesi akşamından vücudumun her yerinde titremeler ve midemde kasılmalar başlar" der; ertesi gün o yapay karşılaşmayı atlatabilmek için.

Şenol Ayla Ama her Pazar da devam eder.

Serol Teber Her Pazar aşağı yukarı düzenli olarak kardeşi ile birlikte gitmeye devam etmiştir.

Şenol Ayla Viyana'ya çok alışamıyor galiba Freud.

Serol Teber Evet Freud'un, Viyana'da ilk yılları özellikle, çok huzursuz geçiyor. Bir türlü sevemiyor. Pek çok romanına ve yapıtına konu olan Viyana ormanları Freud'a nedense yaramıyor. Ama bu arada Freud'un babasıyla birlikte buralarda yaptığı bir gezi ve bu gezilerde babasının anlattığı bir anı Freud'un hayatını bu sefer gerçek anlamda travmatize ediyor ve etkiliyor. Şöyle ki; 12 yaşlarındaki Freud bir gün babayla el ele gezerken, babası gençliğini anlatıyor. "Gençliğimde bir cumartesi günü, güzel giyinmiş, yeni aldığım şapkamla birlikte şehrin kaldırımında keyifli keyifli gezerken, karşıdan bir Katolik geliyor ve 'pis Yahudi, kaldırımda ne gidiyorsun senin yerin sokağın ortasıdır' deyip beni durduruyor ve bir tokat atıp başımdaki yeni aldığım şapkayı çamurun içine atıyor." Küçük Freud heyecanla "Peki baba sen ne yaptın buna ne karşılık verdin?" diyor. Baba "Hiç" diyor, "gittim yerden şapkamı aldım ve yoluma devam ettim." Bu Freud için ölümcül bir yanıt. Beklediği kahramanlara özgü bir yanıt, davranış değil. Ve o günden sonra Freud der ki, "Düşlerimde her zaman bir Hannibal gibi olmayı, yani ordularımla gelip Katolik Roma'yı kuşatmayı hayal ettim ya da İskender olmayı çok istedim".

Şenol Ayla Kahraman olmayı…

Serol Teber "Kahraman olmayı, büyük kahraman olmayı, dünyayı fetheden kahraman olmayı istedim." Freud, için Roma fethedilecek başlıca merkezdi. Ama giderek entelektüel donanımı ilerledikçe, Hannibal gibi ordularıyla değil, yazacağı kitaplarla, yazılarla, kalemiyle yapmayı, fethetmeyi amaçlar ve gerçekten de bunda ilerdeki yıllarda çok başarılı olur. Roma'yı huzursuz eden en büyük düşünürlerden birisidir.

Şenol Ayla Sigmund doğduğunda babası 40 yaşlarında, yaşlı bayağı. Annesi de çok genç. Baba imajı Freud'un kafasında nasıl?

Serol Teber Tabii, yorgun, yaşlı bir baba imajı var. Ama bir yanıyla babayı ucuzlarken, öbür yanıyla babanın çok pozitif yanları var, herkesin altını çizdiği. Bir kere ilerdeki yıllarda Freud'dan çok daha yakışıklı bir baba olduğunu farkına varır, Freud her zaman farkına varır bu durumun. Hoş sohbet bir baba, özellikle Yahudi fıkralarını anlatmaktan büyük keyif duyan bir baba, kendi kendinle gırgır geçebilen bir baba. Torunları da ilerdeki yıllarda, dedelerinin babalarından neredeyse daha demokrat ve daha rahat bir dede olduğunu, daha rahat bir insan olduğunu ısrarla söylerler. Yalnız Freud'un okumasını çok önemseyen bir adam, oğlunun büyük adam olmasını çok çok isteyen bir insan. Bütün aile, bütün yatırımlarını neredeyse Freud'un üzerine odaklamışlardır, diğer kardeşlerini yok saymak pahasına neredeyse. Evdeki tek gaz lambası Freud'un odasına konur. Freud rahatsız olacak diye evdeki tek lüks eşya piyano satılır ki, kız kardeşlerinin tek eğlence ve eğitim kaynağıdır. Her şey Freud'a odaklanır. Ve 35 yaşına geldiği zaman da Freud'un babası, ailenin en kıymetli varlığı olan Tevrat'ı, çok poetik bir yazıyla oğluna imzalayıp verir.

Şenol Ayla Şimdi bir parça dinleyip sonra da bu yazıyı okuyalım mı, ilginç bir yazı çünkü. Yine *Bach'ın 1 numaralı Viyolonsel Süiti'nden Prelude'ü dinliyoruz, J. Dupre çalıyor.*

Şenol Ayla Şimdi, Tevrat'ın üstünde, İbranice yazan yazıyı okuyalım.

Serol Teber Evet bunu okumak lazım ki, sadık kalalım babaya ve yazdıklarına. Şöyle yazar: "Sevgili oğlum Scholomo, her şeye kâdir güç, sana yaşamı verdiğinde dünyaya

geldin. Her şeye kâdir güç, sen yedi yaşındayken senin üzerine geldi, seninle konuştu: 'Git ve benim yazdığım kitabı oku, orada bilimin, anlayışın, aklın, mantığın kaynağını bulacaksın. Bak, kitapların kitabına bak, orada bilgeliğin, hukukun, yasa koyucunun sözlerini bulacaksın' dedi. Sen öğrenilecekleri öğrendin, yapılabileceklerinin en iyisini yaptın. Her şeye kâdir gücün kanatları seni yükseklere uçuracak. Bugün senin 35. doğum günün… Her zaman seni sonsuz sevgilerle, çok seven baban Jakob'dan. Bu kitapların kitabını bir anı olarak armağan ediyorum. Viyana, 5 Mayıs 1891."

Şenol Ayla Freud'un bir de dadısı var sanıyorum.

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Nasıl bir dadı?

Serol Teber Çok kışkırtıcı bir kadın her şeyden önce. Dadının ismi üstünde biraz tartışmalar var galiba. Çoğunlukla Monika Zaji ya da Resi Wittek olarak geçiyor. Genel kanı Monika Zaji olduğu. Çekoslovakya kökenli, hırçın, sevecen, ama dişi ana tipli bir dadı olduğunu Freud yazar.

Şenol Ayla Niye bahsediyoruz biz dadıdan şimdi?

Serol Teber Dadı, Freud'un bazı ruhsal gelişmelerinde önemli rol oynuyor. Katolik bir kadın. Ortodoks olmasa da liberal bir Yahudi aile ortamından, Freud ilk defa, dadısı tarafından loş, alacakaranlık bir Katolik kilisesine götürülüyor. Oradaki hava, loşluk ve gizemli dualar ya da dadının o sırada Freud'un kulağına söyledikleri o zamana kadar çocuk Freud'un yaşamadığı birtakım heyecanların ortaya çıkmasına neden oluyor ki bunların cinsel bir takım kışkırtmalar olduğunun altını çizer Freud.

Şenol Ayla Banyolarını da dadı yaptırırmış o zaman.

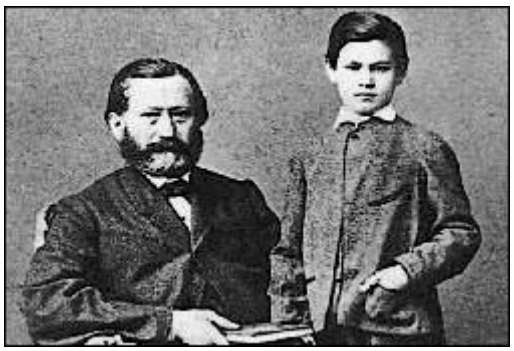
Serol Teber O sırada bu kilise atmosferi Freud'un kafasından gitmez. Evde bir banyo anlatısı vardır; yaşantısı vardır. Su doldurulur leğene, ilk önce dadısı yıkanır, ondan sonra da Freud'u yıkar. Yalnız leğen kanlıdır. Bu içinde kırmızı kanlı su bulunan leğende Freud'un yıkanması, O'nda ayrıca yeni heyecanların kaynağı olur. Fakat bu kırmızı kanlı suyun Monika'nın bir âdet kanamasından sonra mı oluştuğunu, yoksa Monika'nın bunu İsa'nın kanını genç çocuğa aşılamak için bir yerini keserek mi böyle bir kanlı su oluşturduğunu bilemiyoruz. Ama her halükârda Monika'nın yıkandığı suda Freud'un yıkanması, Freud için yaşam boyu unutmayacağı kışkırtıcı anlardan bir tanesidir.

Şenol Ayla İlk programımızı böyle bitirdikten sonra şunu söyleyelim: Haftaya Freud'un okulunu, derslerini, neler okuduğunu, kitaplarını göreceğiz. Tıp fakültesine nasıl gittiğine bakacağız. Bu arada da bu haftaki programımızı kapatırken daha hareketli bir şey dinleyelim. *Charlie Haden ve Pat Metheny'den bir parça dinliyoruz*. Hoşça kalın.

3 Mayıs 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

08/06/2006

Didik Didik Freud II

Freud babası ile birlikte, 1864

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız. Merhaba ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba ben Serol Teber.

Şenol Ayla Bugün Freud'un eğitimini didikleyeceğiz. Freud'un eğitimi nasıldı?

Serol Teber Freud oldukça çalışkan bir talebeydi öncelikle. Ama ilkokulu, ilk öğrenim dönemini Freud, evinde babasıyla birlikte geçirir ve bitirir. Bu çok önemlidir, altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Şenol Ayla Neden?

Serol Teber Çünkü babası o zaman modern bir Tevrat basımı olan ve dinler tarihi niteliğinde yazılan Philips'in Tevrat'ı üzerinden Freud'a, Mısır ve dinler tarihini öğretir. Eski firavunlar tarihini öğretir ve burada pek çok gravür vardır. Küçük çocuk Freud, babası ile birlikte bu Mısır firavunlarını, Mısır saraylarını, yapıtlarını hem resimlerinden görerek hem öykülerinden okuyarak hazırlanır ilkokula. Ve sonra ileride yaşam öyküsünü yazarken Freud der ki; "Babamla birlikte Philips'in Tevrat'ını okuduğum zaman benim geleceğimin ana hatları aşağı yukarı belirlenmişti." Arkeolojiye, tarihe, eleştirel yaklaşım ve büyük bir tutku Freud'da o zamanlardan ortaya çıkar. Sonra lise dönemine başlar. Lise dönemi -büyük bir şans diyelim- modern lise eğitiminin Almanya ve Almanca konuşan ülkelerde benimsendiği bir dönemdir. Şöyle ki; 1848 devrimler dönemi, artık Avrupa kıtasını daha başka türlü düşünmeye ve eğitime daha başka türlü yaklaşmaya itelemiştir. Almanya, hızla bu devrime uygun olarak yeni bir eğitim programı hazırlar. Burada amaç, antik çağlar kültürünü gençlere çok iyi özümsetmektir. Bunun için de temel motto, gençlerin Homeros'u, Sofokles'i ve Virgilius'u kendi dillerinden okuyabilmeleridir. Burada benim elimde Freud'un lisede okuduğu ders saatleri var.

Şenol Ayla Evet onlar çok ilginç, çünkü bir Alman lisesi gibi değil, değil mi? Almanca dışında çok daha başka şeyler var.

Serol Teber Evet antik kültürüne çok büyük bir ağırlık veriyor. Örneğin 26 saat Almanca okumasına karşılık, 50 saat Latince, 28 saat Grekçe, 27 saat ise antik çağlar tarihi okutulmaktadır bu liselerde.

Şenol Ayla Evet.

Serol Teber Ve burada Freud'un Sofokles'ten yaptığı çeviriler var elimizde 23 dize. Kral Oidipus'tan, 23 dizeyi Grekçe'den Almanca'ya çevirmiştir ve bugün Grekçe uzmanları bile onun yaptığı çevirilerde önemli bir hata bulamamaktadırlar.

Şenol Ayla Freud'un yabancı dillere karşı yeteneği var.

Serol Teber Çok büyük bir yeteneği var. Almanca dışında Fransızca'yı çok iyi biliyor, Latince'yi çok iyi biliyor, İngilizce'yi inanılmayacak kadar çok iyi biliyor ve inanılmayacak bir Shakespeare hayranı. Tabii bu antik çağlar kültürünü, Latince, antik Grekçe bilmeleri bu dönemin gençleri arasında, özellikle parlak öğrencileri arasında, önemli ikilemlerin, psişik ikilemlerin ortaya çıkmasına neden oluyor. Bir yanda Homeros'u çok iyi bilen insan, öbür tarafta İncil'i okumak zorunda kalıyor ve bu gençler İsa ile Homeros'un kahramanları arasında bir ikileme düşüyorlar ve çoğu, Freud, Haine, Kafka, Walter Benjamin, Mahler, Troçki hatta Lenin aynı eğitimden geçmişler ve bunların çoğu Homeros kahramanlarıyla İsa arasında ikilemde kalınca çoğunlukla Homeros'u seçiyorlar.

Şenol Ayla Bu da ilginç.

Serol Teber Yani İsa, burada bütün olumlu yanlarına karşılık biraz dışarıda kalıyor.

Şenol Ayla Freud'un ilk okuduğu kitap, kutsal kitap herhalde.

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Bu kutsal kitaptan bahsederken, yakınlarda Tutku filmini seyrettiğini, -Mel Gibson'un Tutku'su- ve etkilendiğini biliyorum. Nasıl etkilendin, ne yönde etkilendin?

Serol Teber Evet, birkaç yönden etkilendim. Bir kere ben, birey İsa olarak hayranıyım. Çünkü İsa tiplemesi Hıristiyan teolojisinde Sokrates'e öykünülerek yapılan bir tiplemedir. İsa devlet memuru değildir. Para ile ilişkisi yoktur. Kadınlarla ilişkisi yoktur en azından. Yalınayak, başı kabak gezen bir insandır. Ama bu filmdeki işkence sahnesini, bence biraz sanat hatası olarak, çok fazla uzattıkları kanısındayım. Yani gereğinden fazla uzatılmış. Bir 15 dakikalık eksik, az yapsalardı zannediyorum film daha da vurgulu olacaktı, daha etkili olacaktı.

Şenol Ayla Ben seyretmedim henüz ama, birçok eleştirmen de seninle aynı görüşte..

Serol Teber Yani kaş yapayım derken göz çıkarmış kanısındayım rejisör. Burada İsa'ya gelmişken, -İsa'yı nasıl algıladığını ilerdeki saatlerde tekrar konuşacağız ama- Freud'un yaklaşımını söyleyebiliriz, anımsatabiliriz,.

Şenol Ayla Evet.

Serol Teber Freud'un kanısına göre, gerçekten de bu filmde olduğu gibi İsa, diğer insanların günahını omuzlamak için kendisini kurban eder. Freud'da bunun altını böyle çizmiştir. Ama acaba gerçekten bu böyle midir? Buna eleştirel yaklaşanlar da var. Örneğin Lacan Okulu. Zaten Freud'un her söylediğinin tersini söylemekle ilgili bir üne sahiptir.

Burada oldukça çarpıcı ve güzel tespitler de yapılmaktadır ama, şöyle der örneğin Zizek, Lacan okulundan, "İsa gerçekten insanoğlunun günahlarının kefaletini ödemek için mi kendini kurban etmiştir, yoksa babasının beceriksizliğini, son derece başarısız bir dünya yaratmasını, insanların bu kadar acı çekmesine sebep olmasını affetmek için yani babası adına mı kendisini kurban etti?" Bu biraz tartışmalıdır.

Şenol Ayla Lacan da böyle...

Serol Teber Lacan'cılar da en azından böyle düşünüyor; ama ben Van Gogh'un mektubunu anımsatmak istiyorum ya da yazısını anımsatmak istiyorum. Orada bizi şöyle uyarır Van Gogh; "Bu dünyaya bakaraktan tanrı hakkında karar vermeyebiliriz belki de" der, "Tanrı'nın ilerde yapacağı daha güzel bir dünya için bu ilk desen denemesiydi".

Şenol Ayla Şimdi hep yaptığımız bir şeyi yapalım bu programda geçecek kelimeleri söyleyelim; İsa'dan bahsettik zaten, Tutku'dan bahsettik, Van Gogh, Shakespeare, Goethe, Cervantes, kokain, Lacan, okul… bunların hepsi geçecek. Freud'un kültür kaynakları neler?

Serol Teber Hepsinden önemlisi Freud'un arkasında belli bir felsefe okulu yok.

Şenol Ayla Bu Jung'un da bir eleştirisi galiba aynı zamanda.

Serol Teber Hem eleştirisi, hem tespiti, hem hayranlığı galiba. Ben bunu Jung'la yapılmış, Jung'un ileri yaşlarında yapılmış bir filmde de gördüm. Yüz ifadesinden de izleme olanağını da buldum.

Şenol Ayla Kıskançlık da olabilir.

Serol Teber Biraz hayranlık, biraz şaşkınlık dolu bir tespit bu. Jung diyor ki; "Benim arkamda Kant var, ben arkamı sistematik felsefe olarak Kant'a dayadım. Ama Freud'un arkasında hiçbir felsefe okulu yoktur." Bu doğru; bu Freud'un hem olumlu hem olumsuz yanı. Hem onu önemli bir destekten mahrum bırakıyor, ama öbür taraftan da kışkırtıcı bir özgürlüğe doğru iteliyor. Freud'un temel olarak arkasını dayadığı düşünürler, yazarlar, başta Shakespeare, sonra Goethe, Heine, Mark Twain örneğin. Tabii Dostoyevski ve *Karamozof Kardeşler* başucu kitabı, ondan sonra Michelangelo ve…

Şenol Ayla Thomas Mann…

Serol Teber Thomas Mann, antik Grek filozofları, ve trajedileri, Sofokles tabii, ve elbette Oidipus,.

Şenol Ayla Pek tabii ki…

Serol Teber Pek tabii ki teorisinin çıkış kaynağı. Yani şöyle diyebiliriz aslında, Freud'u Yahudi kökenli yazarlardan çok Anglosakson yazarlar etkilemiştir ve bunlardan Heine'nin ironisi Freud'a çok şey katmıştır. Hatta Freud'un dünya görüşünün belirlenmesinde bile Heine'nin etkisi var, bir dizesinde şöyle der Heine: "Gökyüzünü biz artık serçelere ve güvercinlere bıraktık."

Şenol Ayla Çok güzel.

Serol Teber Böyle bir tespit Freud'un yaşamı boyunca unutmayacağı dizelerden bir tanesidir.

Şenol Ayla Shakespeare'i ilk kez 8 yaşında tanımış. Çok erken bir yaşta. Ezbere öğrendiğini söylüyor kaynaklar. Öyle değil mi?

Serol Teber Evet, bütün bildiğimiz kaynaklar bunu vurguluyor ve her an, her sıkıştığı noktada Shakespeare'den bir bölüm okuyacak kadar Shakespeare'i ezbere biliyor.

Şenol Ayla Her konuşmasında bahsediyormuş.

Serol Teber Olağanüstü güzel İngilizce'siyle, artı Goethe ve Faust. Dr. Faust tabii hiç vazgeçilmez başyapıtlarından bir tanesi.

Şenol Ayla Goethe'nin ayrıca da etkisi var Freud üzerinde galiba?

Serol Teber Evet neredeyse Freud'un Freud olmasını ve tıp fakültesine girmesini belirleyecek bir etkisi var. Goethe'nin *Doğa* adlı ünlü monografisini okuduktan sonra Freud, içinde bulunduğu ikilemden sıyrılıp, -ki o hukuk fakültesini girmeyi bir ara düşünüyor- kendisini tümüyle nörofizyoloji ve nöroanatomi çalışmalarına, doğa bilimlerine kendisini veriyor. Goethe'nin o derece etkisi var, ama bunun dışında bir noktayı da

söylemek gerekirse, her sıkıntılı durumunda ayağa kalkıp, Goethe'nin ciltlerine bakıp, "Üstat, kendini açığa vurman ya da gizlemen için bu kadar çok şey yazman mı gerekirdi?" diye konuşurmuş.

Şenol Ayla Tanrı-doğa ikileminde de, daha doğrusu Tanrı kavramı ve doğa kavramı arasındaki gidiş gelişinde de Goethe'nin rolü oluyor.

Serol Teber Çok fazla.

Şenol Ayla Yön değiştirmesinde.

Serol Teber Shakespeare'in, Goethe'nin, Heine'nin belirleyici etkileri oluyor. Yani arkasında materyalist filozoflardan çok, bu tür sanatkârların var, ayrıca tabii Michelangelo'nun yapıtlarının çok etkisi oluyor.

Şenol Ayla 17 yaşında lise bitiyor ve tıbba gitmeye karar veriyor. Burada Goethe'nin yapıtlarının, doğa makalesinin, denemesinin önemli bir etkisi var. Tıbba girdikten sonra bir isim değişikliği oluyor, Freud'da. Biz şimdiye kadar hep Freud dedik, ama Sigismund Freud idi bu dakikaya kadar.

Serol Teber Ondan sonra da Sigmund Freud idi.

Şenol Ayla Neden böyle oldu.

Serol Teber Burada galiba iki nedenin altını çizmek mümkün. Birincisi Sigismund çok fazla Yahudi ismi. Yani söyler söylemez bir insanın Yahudi olduğunu belirleyen isimlerden biri. İkincisi Freud "s" harflerini söyleyemiyor. Onun için de…

Şenol Ayla Fazla "s" var…

Serol Teber Fazla "s" olan sözcükleri pek sevmiyor. Onun için ne kadar bol "s" harfini atarsa, o kadar onun hoşuna gidiyor. Sigmund Freud diyor. Hatta bu Narsisismus'u da söylerken tek bir s'yi atıp, "Narsismus" diye, -arkadaşlarının uyarmalarına karşılık- "ben böyle istiyorum" diye, nerdeyse başına buyruk bir çıkışla öyle yazıyor.

Şenol Ayla Narsismus olarak.

Serol Teber Bir "s" eksik söyledim diye çocuksu bir sevinç ile.

Şenol Ayla Bu arada, daha önceki dönemlerde, tıbba gitmeden önce, benim çok ilgimi çeken bir şey var; Don Kişot'u Cervantes'in dilinden okumak için İspanyolca öğrendiğini yazıyorsun.

Serol Teber Evet, bir kere bu tavrı onların yetiştiği kuşağın ve arkadaş grubunun dünyaya bakışlarının ne denli ciddi olduğunu bize göstermesi bakımından çok ilgi çekici. Silberstein diye bir lise arkadaşı ile Cervantes'i okumaya başlıyorlar. Ve o sırada birkaç sayfa okuduktan sonra, ikisi birden, "Cervantes ancak kendi dilinden okunur" deyip, yani "Cervantes'e haksızlık etmemek lazım, Cervantes İspanyolca'dan okunur" deyip, ara verip hızla İspanyolca öğrenmeye kalkıyorlar.

Şenol Ayla Öğreniyorlar da.

Serol Teber Ve nasıl öğreniyorlar... O kadar çok öğreniyorlar ki, bu kez Cervantes'in bütün yapıtlarından, yapıtlarındaki köpeklerin konuşmasından esinlenerek, bir tür Castellano Akademisi adlı bir örgüt kurup, birbirleriyle öyle mektuplaşıyorlar.

Şenol Ayla Bu gizli bir dil aslında, kendi uydurdukları.

Serol Teber Kendi uydurdukları gizli bir dil.

Şenol Ayla Sadece kendileri anlıyor.

Serol Teber Sadece kendileri anlıyor Freud'un Silberstein'e yazdığı 80 küsur mektubun önemli bir bölümü İspanyolca ve bu dilde, bu gizli dilde. Ve bu mektuplardan altına da Freud Don Cipion ya da Cipio imzasını atıyor.

Şenol Ayla Bu da köpeklerin birinin adı değil mi?

Serol Teber Köpeklerden birinin adı. Yani çok hoş bir şey.

Şenol Ayla Neler oluyor tıp fakültesinde?

Serol Teber Çok yoğun ve çok şanslı bir tıp eğitimi süreci geçiriyor Freud. Burada öncelikle Carl Claus'un denetiminde Darwinizm ve biyoloji üzerine yoğun bir eğitim aldı ki, bu da onun bütün düşüncelerini ciddi şekilde destekler boyuttaydı. Sonra çağın -ya da tüm çağların diyelim- en ünlü nörofizyoloji laboratuarlarından biri olan Ernest Brücke'de çalışmaya başladı. Burada yılan balıklarının cinsel organları üzerine, beyin hücresi ve sinir hücrelerinin işleyişi üzerine çok ciddi araştırmalarda bulundu ve yaşamı boyunca unutmadığı, kendi tabiriyle O'nun için bir Mekke düzeyinde olan -"hayatımın Mekke'si Brücke'nin Laboratuarları'ydı" diye söyler- Brücke'den ayrılmak istememiştir ve oradaki çalışmalarını uzatmak için de tıp fakültesindeki normal eğitim süresini çok uzatmıştır. Bitirmeyip uzatmıştır ki o havayı, o kutsal bilim ortamını daha fazla solusun diye.

Şenol Ayla Peki daha sonra bu laboratuardan niye çıktı, kliniğe döndü?

Serol Teber Bir olasılıkla, ekonomik nedenlerden dolayı laboratuardan ayrılmak zorunda kaldı. Ama bunun yanında, acaba Yahudi olduğu için çıkarılması da mümkün, söz konusu olabilir mi diye insanın içine bir kuşku düşüyor. Çünkü o zamanlar Viyana'da ciddi bir anti-semitizm dalgası başlamış oluyor.

Şenol Ayla Peki, Freud'un bilimsel araştırmaları arasında önemli bir adım var: Kokain. Ne diyebiliriz kokainle ilgili? Kokain ve Freud?

Serol Teber Kokain ve Freud, Freud ciltlerinin içinde başlı başına bir cilt. Ayrı bir kitap halinde yayımlanacak kadar önemli bir yer tutuyor. Freud kokain ile genç yaşlarında tanışıyor diyelim.

Şenol Ayla Bizzat tanışıyor.

Serol Teber Bizzat tanışıyor. Freud kokain kullanıyor. Hatta uzunca bir süre kokain kullanıyor. Kokainin antidepresif yanını çok önemsiyor ve kendisinin içinde bulunduğu, depresif ve nevrastenik bazı belirtilerin kokainin etkisiyle geçtiğini, hatta kokainin afrodizyak etkisiyle, pek de güçlü olmayan cinsel bazı duygularını kamçıladığını duyumsuyor. Nişanlısına yazdığı mektuplarda bundan sık sık söz ediyor, "Buluştuğumuz zaman göreceksin, bu ufak tefek adamın nelere kadir olduğunu, çünkü kanımda kokain var" diye yazıyor. Ve önemli konuşmalara başlamadan evvel, kitle karşısına çıkmadan evvel, çok kez kokain aldığını, 40-45 yaşlarına kadar kokain aldığını kendisi söylüyor. Biliyoruz bunu.

Şenol Ayla Peki bir doktor olarak sana sorarsam, kokain nasıl etkileri olan bir şey? Bilirsek devamını daha kolay anlarız belki.

Serol Teber Peki. Kokain, klasik tıp tarihine 1884'lerde geçmeye başlıyor ama kokainin ya da koka bitkisinin yapraklarının -ne diyeyim- kutsal etkisi neredeyse Maya uygarlığına kadar gidiyor, çok eski dönemlere kadar, yüzlerce binlerce yıl eskilere kadar gidiyor. Orta Amerika yerlileri önemli ritüellerinde, dinsel toplantılarda ya da törenlerde ya da bireysel,

kişisel yaşamlarında kokain yapraklarını sık sık çiğniyorlar. Bunun ekstasi oluşturan, halisünasyon oluşturan uyarıcı etkisi var, öforik etkisi var, bir miktar afrodizyak etkisi var. Sonra Hıristiyan Kilisesi kokaini yasaklıyor Latin Amerika ülkelerinde. Bu 2,5 m kadar boyunda bir çalı, yeşil yaprakları ve kırmızı, üzüm benzeri yemişleri var, ama asıl yapraklarından elde ediliyor. Beyaz kristaller halinde bir alkaloit. Freud'un bu konuda ilk okuduğu makale, sanıyorum bir askeri dergiden alınmış. Şöyle ki, gerek Prusya ordusunda, gerek Çarlık ordusunda yorgun askerlere ya da savaşa hazırlanmak üzere olan, hücuma geçmek üzere olan orduya, kokalı içkiler içiriyorlar ki onları daha kışkırtıcı, daha saldırgan, daha öforik, daha canlı yapsın, yorgunluklarını üzerlerinden atsınlar diye. Freud bunu okuyunca kokain ile ilgilenmeye başlıyor ve onun antidepresif yanıyla ilgilenmeye başlıyor daha çok; ve aradığı ilacı bulduğu kanısında. Bunun üzerine ciddi makaleler hazırlıyor heyecanla. Ama o sırada, tam bunları konuşurken, bir hastasının kokain içtikten sonra yüzünün bazı bölümlerinde uyuşukluk ortaya çıktığını görüyorlar Freud hâlâ bunun antidepresif yanıyla uğraşırken Viyana'da bir göz hekimi kokaini göz ameliyatlarından lokal anestetik olarak kullanmaya başlıyor.

Şenol Ayla Yani lokal uyuşturucu olarak…

Serol Teber Lokal uyuşturucu olarak kullanmaya başlıyor ve Freud kıl payı, daha çok genç bir hekim olarak, dünya çapında bir keşfi kaçırıyor.

Şenol Ayla Kokaini nasıl buluyordu Freud, nasıl elde ediyordu?

Serol Teber Reçete ile eczaneden elde etmek mümkündü.

Şenol Ayla Kendisine de reçetede yazıyordu. Ama esas Carl Coller adlı doktor, ki kokaini göz ameliyatlarında lokal uyuşturucu olarak kullanan ve tıp tarihine geçen kişi, bu laboratuardan nerdeyse yüksek dozdaki kokaini kimseye göstermeden alıyor gibi bir rivayet var. Freud'a da mı veriyor?

Serol Teber Yok, Freud'a vermiyor, kendi kullanıyor. İlk önce tavşanlarda, kedilerde, köpeklerde, ondan sonra kendi gözünde kullanıyor ve onun çok etkili bir lokal anestetik olduğunu tespit ettikten sonra, ilk kez Heidelberg'de, sonra da Viyana Tıp Fakültesi'nin oftalmoloji kongrelerinde buluşunu açıklıyor ve birdenbire tıp tarihine geçiyor. Tabii bu Freud'u yeniden bir depresyona sokuyor. Çok çalıştığı, üzerinde çok şeyler yazdığı büyük bir buluşu elinden kaçırıyor.

Şenol Ayla Depresif bir kişi galiba?

Serol Teber Freud çok depresif, çok korkulu, içine kapanık, nevrastenik ve sürekli rahatsızlıkları olan bir kişi.

Şenol Ayla Kokain de olumlu bir etkide bulunuyor ona doğal olarak. Peki bizim içtiğimiz kolalar da benzer bir etki yapıyor mu?

Serol Teber Normal kolalarda da benzer bir etki var, bir öfori yapıyor. Zaten onun için de "hayatın tadı" ya da "kola iç ve yaşa" sloganı çok sık kullanıyor. Çok akıllıca bulunmuş bir slogan, yalnız burada bazı komik paradokslara, hatta trajikomik diyebileceğimiz paradokslara düşülebiliyor. Örneğin light kola var, bir de kafeinsiz light kola var, bunda hiçbir şey yok. Örneğin ne kola'nın heyecan verici, coşturucu, öforik etkisi var, ne afrodizyak etkisi var. Ne de şeker olmadığı için herhangi bir enerji yapıcı etkisi var. Ama herkes bunu o kadar çok içiyor ki yaşama katılmak için. Tüketim toplumunun reklam baskısı, bombardımanı altında `mış gibi' yapıyor ve aslında hiçbir şey içmemiş olarak çok şey içmiş gibi yaşamaya çalışıyor. Ve tabii ki bundan bir şey bulamayınca büyük düş

kırıklıklarına uğranıyor, mutsuzluklara uğranıyor hep 'mış gibi' olmaktan. Bir tür kitle kültürünün kokaini.

Senol Ayla Artık Freud'un aşklarına geliyoruz. Genç yaşlarında ilk aşkı var. Onunla beraber olamıyor, ama önemli bir yeri de var hayatında.

Serol Teber Evet, ilk kez, doğduğu kente, Freiberg'e gidiyor 17 yaşındayken Freud ve ahbaplarının genç kızı Gisela Fluss ile karşılaşıyor. Birkaç orman gezisi, birkaç romantik konuşmanın ötesinde fazla bir tensel değme bilinmiyor.

Şenol Ayla Gisela kaç yaşında?

Serol Teber 15 yaşlarında. Ama Freud ömrü boyunca Gisela'yı ve o sıralarda üstüne giydiği sarı renkli giysiyi bir türlü unutamıyor ve "Yaşamım boyu" diyor, "ne zaman bir sarı renkli görsem aklıma Gisela gelir." Ama hemen eklenebiliyor arkadaşları tarafından, bu sadece Gisela'yı değil, ayrıca onun doğduğu yeri, Freiberg'i, ana yurdunu çağrıştırıyor.

Şenol Ayla Karışık bir çağrışım aslında.

Serol Teber Evet…

Şenol Ayla Gisela hayatına teğet geçiyor, çok fazla girmiyor, ondan sonra hayatına giren ve aslında tek resmî kadın olan Martha var.

Serol Teber Martha ile tanışmaları ilginç. Martha'nın ailesini Freud'un ailesi tanıyor. Bir gün klinikten eve gelen genç Freud, ki o zamana kadar olasılıkla hiçbir kadınla birlikte olmamış, evde iki tane genç kadın görüyor. Martha ile kardeşi Mina ve bunlardan bir tanesi bir elma soymaktadır ve ikisi bir bakışta, sözcüğün tam anlamıyla -Walter Benjaminvari söylersek- ilk bakışta aşk biçiminde birbirlerine âşık oluyorlar.

Şenol Ayla Elma soyana mı âşık oluyor?

Serol Teber Elma soyan Martha.

Şenol Ayla Elmanın da rolü var mı yani burada, üstüne basarak söyledin de?

Serol Teber Olasılıkla tabii yani elma tehlikeli bir meyve.

Şenol Ayla Mina soysaydı elmayı?

Serol Teber Bilemezdik.

Şenol Ayla Bilemezdik… ama bir soru işareti olarak...

Şerol Teber Bir soru işareti olarak elma her zaman kışkırtıcı bir rol oynamıştır.

Şenol Ayla Peki, onlarla tanıştığı anda neredeyse Martha'yı seçiyor ve âşık oluyor.

Serol Teber Âşık oluyor. Nisan ayındadır tanışmaları, Mayıs ayında kol kola gezmeye başlıyorlar kaçak olarak, Haziran'da yine gizli olarak ailelerin haberi olmadan kaçak olarak nişanlanıyorlar kendi aralarında.

Şenol Ayla Niye kaçak ve gizli?

Serol Teber Martha'nın ailesi Hamburglu ve çok soylu bir aile, soylu ve tutucu. Ailelerinde Yahudi cemaatinin başkanı olan ünlü bir Isaac Bernays var. Yeniliklere neredeyse çok ciddi karşı koyan tutucu bir aile. Freud'un tipi, mesleksiz oluşu, görünümü bu aileye hiç umut vermiyor. Ailenin Freud'a bakışı tek cümleyle söylersek, çok kötü. Hiçbir zaman benimsemiyorlar Freud'u. Aile çok soylu, çok zengin, çok varsıl. Ayrıca Freud'ların ailesini oldukça yoksul ve mütevazı buluyorlar, kendileriyle aynı ölçüde olmadığını görüyorlar. Martha'nın ailesi içinde birkaç tane çok ciddi bilim adamı var. Bir

yakını Shakespeare uzmanı, bir yakını Dr. Faust-Goethe uzmanı. Bu kapasitede insanlar var, dünya çapında ün yapmış insanlar var. Ayrıca ailenin bir kolu üzerinden de yine Heine ile akrabalıkları var. Bu kapsamda bir aile ve bu sırada Freud oldukça güçsüz, beceriksiz, çarpıcı olmayan bir kişilik.

Şenol Ayla Özelliksiz.

Serol Teber Hiçbir özelliği olmayan bir kişilik. Ama özellikle Martha'nın Hamburg'a gitmesinden sonra başlayan bir mektuplaşma dönemi var. Bu dünya tarihinde nerdeyse başlı başına bir bölüm. Freud'un yüzlerce ve binlerce mektubu var Martha'ya yazdığı. Birkaç kez sansürden geçip yakılmış olmasına rağmen bugün bile elimizde 1000'in üzerinde mektup var.

Şenol Ayla Yakan kendisi.

Serol Teber Yakan kendisi, kısmen kendisi. Bir kısmına birlikte karar veriyorlar, Martha'yla birlikte. Bu mektupları okuduğumuz zaman tabii başlı başına bir çalışma kaynağı olabilir. Freud bir yanıyla son derece tutkulu, sırılsıklam âşık bir delikanlı. Öbür yanıyla da anlaşılması kolay olmayan bir şekilde, dolaylı yollardan Martha'yı tutsak etmeye çalışan, görünmeyen bir ağ kuruyor Martha'nın etrafında. Bir yandan onun özgürleşmesi, bağımsızlaşması, çağın kültürel düzeyine ulaşmasını sağlayacak olanakları yaratacağını vaat ederken, öbür taraftan da ona sürekli olarak evinin kadını olması, çocuklarının annesi olması, kocasının sadık eşi olmasını salık veriyor. Ve sonunda -Martha bunu ilk baştaki mektuplardan bile anlamasına rağmen- Freud bu komplosunda başarılı oluyor. Ve Martha da kendisine biçilen, -ne diyelim-, tarihsel rolü üstleniyor.

Şenol Ayla Bu evliliğe bir sonraki programımızda döneceğiz. Şimdi ikinci programımızı kapatırken Bach dinleyelim isterseniz. Haftaya buluşmak üzere. Bach'ın Keman ve Obua İçin Re Minör Konçertosu'ndan Adagio ile hoşça kalın.

(10 Mayıs 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.)

Didik Didik Freud III

Sigmund-Anna Freud

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız. Ben Şenol Ayla, merhaba.

Serol Teber Ben Serol Teber, merhabalar.

Şenol Ayla Bu üçüncü programımız. Geçen hafta kaldığımız yerden devam edeceğiz. Freud'un evlenmesine kadar gelmiştik. Bu hafta evliliğini ve sonrasını göreceğiz. Bu haftaki anahtar sözcüklerimiz: evlilik, teknoloji, gardırop, berber, çorap, Figaro ve mektup. Bunları kullanacağız. Serol Bey, geçen hafta konuştuğumuz gibi Freud Martha'yı evlenmeye bir komployla ikna etti. "Kurt masalı" demiştik; bir kurt masalından sonra evlenmeyi başardılar. Bu nasıl bir evlilik oldu.

Serol Teber Evet, eksik kalan bir şeyi eklemek istiyorum. Dünya tarihinde Freud'a gelene kadar, sevgilisinin ve nişanlısının arkasından bu kadar koşan, kendisine binlerce mektup yazan ve bunların da bir kısmını yayınlamak için başkalarının okumasına sunan ikinci bir dahi örneğinin olmadığı söylenir. Freud bu bakımdan da oldukça avangard bir çıkış yapmıştır.

Şenol Ayla Geçen hafta da söylediğimiz gibi, bir kısmını da kendisi sansürleyip yakmıştı değil mi?

Serol Teber Kesinlikle, binlercesini.

Şenol Ayla Binlercesini yaktı, binlercesi kaldı.

Serol Teber Binlercesini yaktı, binlercesi kaldı en azından şu anda elimizde olan, bilebildiğimiz kadarıyla 800-900 arasında mektup var. Daha hâlâ kimse tarafından okunmamış. Belki birkaç kişi hariç diyelim.

Şenol Ayla Nerede duruyor bunlar?

Serol Teber Ailenin çeşitli kasalarında herhalde. Belirli bir zaman dilimi sonra, 20-30 sene sonra, parça parça açılmasını ve okunmasını öngörmüş diyelim. Ama bütün bu uzun nişanlılık döneminden sonra başlayan evliliği tek bir cümlede tanımlamaya kalkarsak, bu evlilik de diğer evlilikler gibi olmuş.

Şenol Ayla Nasıl yani?

Serol Teber Yani kısa zamanda monotonlaşmış, heyecanını yitirmiş ve yalanlaşmıştı.

Şenol Ayla Burada kendinin de bayağı öznel katkıları var cümlede sanıyorum. Yani "bütün evlilikler böyledir" gibi bir şey de öneriyorsun şimdi sen.

Serol Teber Hayır, "çoğu" diyelim, hiç olmazsa "hepsi" dememek için "çoğu" diyelim. Tabii kendim de bunu biraz yaşadığımı söyleyebilirim yani. Bir yanıyla, 9 yıl gibi bir zaman dilimi içinde 6 çocuklarının olması, Martha'nın 6 çocuk doğurması çok etkili. Tabii çok büyük bir yük gelmiş ailenin üzerine hem maddi, hem manevi.

Şenol Ayla Doğum kontrolü yapmıyorlardı herhalde.

Serol Teber Doğum kontrolünü sonradan, 6. çocuktan sonra Freud kendi kendine uygulamaya kalkmış, "koitus interruptus" denen, yani tam cinsel doyumun doruk noktasındayken, heyecanını başka biçimlerde sürdüren, ama bunun kendisine çok ağır psişik travmalara mal olduğunu defalarca yazan, anlatan Freud, her halükârda bu işten pek memnun kalmamış ve bilebildiğimiz kadarıyla 40-41 yaşlarından sonra cinsel teması, ve kendi tanımıyla libidoyu yaşamından tümüyle çıkarmıştır. Tabii bu şanssız yaşamı rasyonalize etmek, en başta da kendi kendini kandırmak için, libidosunu tümüyle entelektüel çalışmalarına verdiğini söylemiştir. Burada Martha'nın konumu nedir diye düşünürsek; Martha klasik Yahudi ailesindeki anne rolünü üstlenmiş ve çocuklarıyla kendi içine kapanmıştır. Martha, Freud'a, bir tür pornografi olarak nitelendirdiği uğraşısını, yani psikanalizi, muayenehanesinde kalmak koşuluyla, çocuklarının yatak odalarına sokmadan, kendi arkadaşları arasında konuşması koşulu ile sürdürmesine müsaade etmiş.

Şenol Ayla İzin vermiş.

Serol Teber İzin vermiş, ama zaman içinde ailede Freud ile Martha ve çocukları arasında ciddi bir duvarın ortaya çıktığı ve evdeki ilişkinin tam bir mezarlık sessizliğine dönüştüğü görülmüştür.

Şenol Ayla Evlenmeden önce Freud Martha'ya, onu destekleyeceğini, onun entelektüel kapasitesinden hoşlandığını, bunu destekleyeceğini belirtir tarzda mektuplar yazdı ama sanıyorum bunlar komplo halinde kaldılar.

Serol Teber Tamamen komplo olarak kalmış. Freud, bütün liberalliğine rağmen tam tersine -yine tipik bir Ortodoks Yahudi - bu kez, babasından da beter bir tiranlığa soyunmuş ve aile içinde, büyük aileyi çevresinde toplayan, dediği dedik bir otoriter bir baba tavrını sürdürmüştür. Martha'nın en çok yakındığı şeylerden biri de şu; Martha çok iyi bir Yahudi terbiyesi almıştı, yoğun bir dinsel eğitim almıştı, ama evlendikleri ilk günden itibaren, evlerinde Cuma akşamları Şabat dedikleri, bir mum yakılmasına bile Freud müsaade etmemiş. Ailenin yakın dostu ve Freud için herhalde en güzel ve en kapsamlı biyografilerden birini yazan Peter Gay'in söylediğine göre -Martha ile bire bir konuşmuştur- Freud der ki; "burada batıl inançlara yer yoktur, bizim evde bu tür şeyler olmaz" ve gerçekten de 53 yıl süren evlilikleri sırasında Martha bir gece olsun mum yakamamıştır. Ancak Freud'un ölümünden sonra yaşadığı 12 yıllık dulluk döneminde Cuma akşamları mum yakmış.

Şenol Ayla Dinsel görevlerini yerine getirmeye başlamış…

Serol Teber Evet, öldüğü zaman da, Anna Freud'un öncülüğünde çocukları konuşup, "hiç olmazsa cenazeye bir haham çağıralım da annemin ruhu bu anda olsun birazcık rahat etsin" demişlerdir ve bir haham çağırmışlardır.

Şenol Ayla Martha'nın aslında Freud'a bir yandan da anne gibi davrandığını biliyoruz.

Serol Teber Kesinlikle. Kendisini hem çok yücelten, kocasının isteğine uygun, sakin, düzenli, dingin bir evi ona sunarken, öbür yandan da Freud'u izole edip, ona bir tür küçük çocuk, neredeyse özürlü çocuk muamelesi yaptığını biliyoruz. Burada bir şey daha

söylemem lazım, Freud'un Yahudi ve batıl inançlara karşı çıkarken, bazen oldukça ileri gittiğini ve üç oğlunu sünnet ettirmediğini vurgulamamız lazım. Bu denli çubuğu tersine bükmüş ama öte yandan da kendisindeki kimi batıl inançları alabildiğine ortaya çıkarmıştır. Örneğin sayıcılığa çok önem vermiştir Freud. Özellikle arkadaşı Fliess ile tanıştıktan sonra Kabala sayıcılığına, bazı rakamların, bazı sayıların uğurlu, bazı sayıların uğursuz olduğuna, örneğin 52 yaşındaki yaş gününde mutlaka öleceğine, buna karşılık 18'in uğurlu olduğuna, 2 kere 18'in toplamı olan 36'nın uğurlu bir sayı olduğuna inanmak gibi kendisindeki rasyonel düşünme, materyalist düşünme tarzlarıyla hiç mi hiç bağdaşmayan garip bir batıl inançlar manzumesi içinde yaşandığı görülmüştür ki bunu bağdaştırmak kolay değil Freud'la.

Şenol Ayla Evet çok ilginç hakikaten. Çocuklarının sünnet edilmesine Martha bile ikna edemedi.

Serol Teber Kesinlikle ikna edemiyor.

Şenol Ayla Çocuklardan bahsedelim mi?

Serol Teber Evet, çocuklardan bahsetmeye Martha ile bağlantılı olarak şöyle başlayalım. En küçük çocuk Anna. Martha gittikçe Freud'un yaşamından çıkarken, ikisi de birbirlerinden uzaklaşırken, Martha'nın yerine Anna geçmeye başlamış. Anna bir tür eş ile çocuk arasında bir konumda kalmış. Özellikle Freud'un 1923'de çene kanserinden ilk kez ameliyat edilmesi ve ciddi bir hastalık geçirmesi sırasında artık eş ve anne rolünü Anna oynamaya başlamış, bu da ilerleyen zaman içersinde Anna ile Martha arasında ciddi sürtüşmelere, ciddi tartışmalara neden olmuştur.

Şenol Ayla Hatta seyahatlere de Anna ile gidiyor değil mi?

Serol Teber Evet seyahatlere de Anna ile gidiyor. Bu o kadar ileriye varıyor ki Freud son saatlerinde kendisine morfin yapılarak öldürülmesine karar verdiği anda bile özel doktoruna "Bunu Anna'ya söyleyin" diye tembih ediyor. Martha'nın adını anmıyor. Martha'dan söz etmiyor. Çok açık bir şekilde ıskalıyor.

Şenol Ayla İleride de döneceğiz, bir kadın daha var hayatında Freud'un aslında, Martha ve Anna'dan başka, Minna.

Şerol Teber Minna var, Martha'nın kız kardeşi Minna var. Çok öğretici, üzerinde çok tartışılan bir kadın. Genç yaşta nişanlısı öldükten sonra Freud'ların evine taşınıyor ve yaşamının sonuna değin o evde kalıyor. Freud'la aralarındaki ilişki hem pek çok bilimsel araştırmalara, açık seçik dedikodulara kadar varıyor. Tensel bir birleşme olmuş mudur bilemiyoruz. Kimse ne "evet" ne "hayır" diyebiliyor bu konuda. Pek çok geziye Minna ile birlikte çıkıyor. Son derece kapasiteli bir kadın. Çok okuyan bir kadın. Freud hemen hemen yazdığı bütün raporlarını ilk kez Minna'ya okutuyor ve onun eleştirilerini alıyor. Onun düşüncelerini önemsiyor, değer veriyor. Onun da gerçekten hem edebiyat bilgisi, kapasitesi hem eleştirme yeteneği çok fazla, çok akıllı bir kadın her gören öyle söylüyor. Freud ile ciddi bir yakınlaşmaları var ama bu yakınlaşmanın boyutunu bilemiyoruz. Ama evdeki tiran tavrı Freud'un, her boyutta sürüyor ve o dereceye varıyor ki, çocuklardan bazıları ileri derecede peltek konuşmaya hatta kekeme olmaya başlıyorlar. Bu, Freud ailesinin çok fazla üzerinde durulmayan bir bölümü, çocuklarındaki bu kekemelik ve pelteklik. Bunlardan biri de Anna Freud'dur ve liseyi bile bitirememiştir. Anna ve çocuklardaki pelteklik öyle dereceye varıyor ki eğitimlerini sürdürmeye,engel olacak düzeye geliyor. Bir öğretmen toplantısında okul müdiresi konuyu gündeme getiriyor ve bu çocukların kekemeliklerinin ciddi bir boyuta vardığını ve bir şeyler yapılması gerektiğini söylüyor ve diyor ve "ciddi bir psikologa gönderelim" diyor.

Şenol Ayla Çok ilginç.

Serol Teber Ve sınıf öğretmeni, çocuklara esas sahip çıkan öğretmen, kızarıyor, bozarıyor, kekeliyor, "Aman efendim, nasıl olur bunlar Sigmund Freud'un çocukları." Müdire hiç istifini bozmadan, "Biliyorum" diyor, "ben de bu yüzden söylüyorum ya, ciddi bir psikologa gönderelim diye" diyor.

Şenol Ayla Özellikle şimdi gitmeleri lazım.

Serol Teber Özellikle gitmeleri lazım.

Şenol Ayla Freud'un kekemelikle ilgili saptamaları var aslında değil mi?

Serol Teber Evet pek çok yazısı ve pek çok konuşmasında kekemelik üzerine değinir ve kekemeliğin gerçek nedeninin evdeki baba otoritesi ve despotluğu olduğunu söyler. Ama dönüp kendi çocuklarını ya görmez ya görmezlikten gelir. Çünkü evde çok modern bir baba olarak görünmeye çalışmasına karşın, örneğin çocuklarını kucaklayıp öptüğü çok ender olmuştur.

Şenol Ayla Ama çocuklarına bazı özgürlükler tanıdığını söylüyorsun.

Serol Teber Evet burada oğlu Martin'in, babası öldükten sonra bazı konuşmalarında, bazı yazılarında söylediği çok çarpıcı betimlemeler var. Şöyle diyor Martin; "Babamızın biz çocuklarına sunduğu en büyük özgürlük, kendisinden istediğimiz kadar korkabilme özgürlüğüydü." Sonra da şunu ilave ediyor "Her bir şeyi bilen, Freud'un en büyük hobisi olan mantar toplama gezilerinde bile, en iyi, en nadide, en az bulunan mantarları bizzat kendisi bulan ve her konuda haklı olan bir babanın biz çocuklarının kekeme konuşmaktan başka çaremiz yoktu."

Şenol Ayla Anna için de benzeri bir şey söyleyebiliriz değil mi? Bir yanda annesi var, güçsüz sayılabilecek, silik, daha doğrusu biraz da kendi tercihiyle geri duran bir kadın, bir yanda da çok güçlü bir baba var. Anna'nın yaşamı boyu babasının gölgesinde kalıp benliğini tam oluşturamadığını söylüyorsun kitabında.

Serol Teber Evet, Anna'nın hakikaten trajik bir durumu var. Fırsatı olanlar Londra'ya gidip de Freud Müzesi'ni gezerlerse, üst katta Anna'nın odasını görmek mümkün. Yaşamının uzunca bir bölümünü bir küçücük şezlongda geçiriyor, biraz oynanınca divan şeklini alan bir şezlongda, gerçekten çok zor bir yaşam tarzı, bir küçük torba, ki bütün giysileri, kitapları, yazıları, hepsini o torbada sırtında taşıyormuş. Ancak o kadar kendine ait bir eşya ve kendine ait bir dünyanın içinde. Şezlongda yatıp kalkaraktan yaşamının geri kalan bölümünü sürdürmüş ve bilindiği kadar hiçbir erkekle birlikte olmamış, hiç kimse ona yaklaşamamış, gençliğinde Freud'dan, üstattan korktukları için, sonraki yıllarda da Anna biraz yaşlanmış ve bir arkadaşı ile birlikte bir tür lezbiyen ilişki içinde yaşamıştır.

Şenol Ayla Ona da daha sonra değineceğiz zaten. Bu arada bu evlilik ve çocuklar hakkında Freud arkadaşları ile konuşuyor. Özellikle mektuplarında bahsediyor değil mi?

Serol Teber Sürekli olarak yazıyor mektuplarında bunu.

Şenol Ayla Mesela Jung'un eşine yazdığı bir mektup var.

Serol Teber Bu çok çarpıcı bir mektup.

Şenol Ayla Emma Jung'a, değil mi?

Serol Teber Emma Jung. Emma'ya yazdığı mektup. İlginçtir, Jung ile bile konuşamadıkları kimi intim konuları Freud, Emma'ya yazmıştır. Epeyce bir mektup

yazmıştır. Bunların bir tanesinde şöyle der, "Evliliğimiz çoktan kendini amorti etti. Heyecan bitti, benim artık ölümü beklemekten başka bir çarem yok."

Şenol Ayla Evet, amorti etmekle de çocukları kastediyor herhalde, altı çocuktan sonra artık yapacak bir şey yok…

Serol Teber Yapacak bir şey yok, bitti.

Şenol Ayla Ve bunu da çok ileri yaşlarda söylemiyor zaten, çocuklardan hemen sonra…

Serol Teber Hemen sonra, 40-41 yaşlarında falan söylüyor.

Şenol Ayla Bütün bunlar Freud'un kuramının, bir sürü kuramının gelişimini etkileyen şeyler sonuçta, değil mi?

Serol Teber Kesinlikle kuramını hem etkiliyor, hem belirliyor. Bu tür ciddi kriz dönemlerinde, her bir dönemde bir büyük yapıt ortaya çıkıyor Freud'da. Bu 40-41 döneminde cinsel ilişkiler, ailenin heyecanının bitmesi, cinsel deyinmelerin kesilmesini izleyen günlerde dev yapıtı "Düş Yorumu"nun yayımlandığını göreceğiz 1900 yılında. Ondan sonraki yıllarda da her büyük krizin ardından büyük bir kitap çıkıyor.

Şenol Ayla Birçok yaratıcı insanda da bu böyle sanıyorum, hem bilim adamı olsun, hem sanatsal yaratıcılık olsun, kriz dönemleri bir şeyler yarattırıyor değil mi?

Serol Teber Evet, melankolinin bir çeşidi sanıyorum bu, yaratıcı melankoli diyorlar ta Aristotales'den beri buna. Eğer insanın şansı mı şanssızlığı mı diyelim bilmiyorum, bir yandan çok acı çekerken öbür taraftan da müthiş üretken olabiliyor insan. Freud, arkadaşı Fliess'e yazdığı bir mektupta bunu söylüyor "Benim bir şeyler üretebilmem için acılar içinde kıvranmam gerekir" diyor.

Şenol Ayla Gözlüyor bunu kendisinde.

Serol Teber Kendisinde gözlüyor, biliyor ve "İnan ki" diyor, "son birkaç gündür çok mutluyum ve tek bir satır yazmadım."

Şenol Ayla Bu çok güzel. Çok ilginç. Çok mektup yazdığını biliyoruz değil mi Freud'un. Sadece Martha'ya değil, bir sürü insana bir sürü mektubu var.

Serol Teber Evet, yakınlarının tahminlerine göre Freud'un 15 ile 20 bin arasında mektup yazdığını b iliyoruz.

Şenol Ayla Bayağı bir zaman alacak bir uğraş, değil mi?

Serol Teber Buna rağmen inanılmaz derecede özen gösteriyor mektup yazmaya. Örneğin Martha'ya yazdığı mektuplarının ortalaması 12 sayfa. Binlerce binlerce mektup dedik, ama bunlar birkaç satır değil, üç dört sayfalık mektuplarına "çok kısa kesilmiş bir mektup" derler. En uzun mektup 28 sayfa kadardır. Ortalama 12 sayfadır bu mektuplar. Diğer arkadaşlarına yazdığı mektuplar da oldukça uzundur. Bunların 5 bin tane kadarı yayımlanmış, analiz edilmiştir, Freud uzmanları tarafından. Diğerleri de yazıldığı kişiler tarafından yayımlanmıştır, epeyce bir bölümü biliniyor. Freud mektuplarını o kadar özenli, o kadar güzel bir Almanca ile, o kadar güzel bir üslupla yazmıştır ki, yaşamının son yıllarına doğru ona Nobel edebiyat ödülü verilmesi rivayeti ortada dolaşmaya başlamıştır. Çünkü psikanalize Nobel verilmesi kesinlikle söz konusu olmadığı için, hâlâ hiçbir kurum tarafından benimsenmediği için bu tür "pornografi", -tırnak içinde söylüyorum "pornografi" diye-, ama kendisinin de mutlaka ödüllendirilmesi gereği söz konusu, insanlık onuru adına, onun için mektuplarından dolayı edebiyat ödülü söz konusu edilmiş, o da verilemeyince 1930 yılında Goethe Ödülü verilmiştir kendisine Frankfurt'ta ve temel odaklanan nokta hem yapıtlarındaki nefis Almanca, nefis üslup, ama en çok da

mektuplarındaki güzellik. Bu denli bir mektup yazma adeti vardır, yine çok, anlaşılması bugün bile çok kolay olmayan bir çalışkanlıkla… Evinin kapısının üstünde, kapının kenarındaki masanın üstünde tabii, bir defter vardır. Gelen mektuplar, yazılıp postaya atılan mektuplar diye ve o defter izlenebilir. Bugün elimizde…

Şenol Ayla Kayıt var yani…

Serol Teber Kayıtları var. Her mektubun yüzde doksanı aynı gün cevaplanıp postaya atılmıştır. Çok az bir bölümü ertesi güne kalmıştır.

Şenol Ayla Çok ciddiye aldığı bir iş.

Serol Teber Çok ciddiye aldığı bir şey. Ve pek çok arkadaşı Freud'a mektup yazarken onu üzmemek, onu ayrıca ekstradan yormamak için mektubun altına, "Üstat lütfen bu mektuba cevap vermeyiniz" diye not düşmek zorunda kalmışlardır.

Şenol Ayla Ama dinlememiş Freud herhalde.

Serol Teber Çoğu kez dinlememiş, tekrar mektup yazmıştır.

Şenol Ayla Bu bayağı bir vakit aldığına göre, bir günü nasıl geçiyordu? Freud'un, günlük hayatı nasıldı?

Serol Teber Gene bir cümlede bir başlık koyarsak "muhteşem bir monotonluk ve muhteşem bir yalnızlık içinde geçiyordu" diye tanımlarlar, hem kendisi hem de kendisini yakından tanıyanlar. Freud bir toplum insanı değildi.

Şenol Ayla Yalnız bir insan…

Serol Teber Yalnız bir insandı. Zamanının büyük bir bölümünü, hemen hemen tümünü evde geçirir. Evlerinin alt katını da muayenehane olarak kullanmaya başladıktan sonra, düşünün 46 yıl aynı odada aynı muayenehanede sabah 8'den akşam 10'a kadar, hiç durmadan çalışmıştır. Sabah saat 7'de kalkmış, soğuk duş almış…

Şenol Ayla Dakik galiba.

Serol Teber Çok dakik, yani rahatsız edecek kadar dakik... Soğuk duş almış, çok küçük bir kahvaltı ve 8'de ilk hastasını kabul ediyor, her bir hasta için 55 dakika, 5 dakikalık kendine bir düşünme zamanı, sonra ikinci hasta saat 13.00'e kadar bu sürüyor, tam 13.00'de öğlen yemeği yeniyor, ailenin bütün üyelerinin -çocukların da- hazır bulunduğu törensel yemeklerdir öğle yemekleri. Arada iki saat kadar kendisine dinlenme zamanı ayırıyor, bu arada notlarını düzeltiyor, küçük yürüyüşler yapıyor, ünlü purolarını alıyor. Ondan sonra saat 3'ten akşam 21.00-22.00'ye kadar tekrar hasta. Sonra akşam yemeği ve gün bitiyor. Bu haftanın altı günü aynı monotonluk içinde geçiyor. Cumartesi günleri akşamüstü bazı arkadaşları ile küçük kart oyunları, iskambil oyunları, pazar günü meşhur anne ziyareti, karın ağrıları ile başlayıp, biten anne ziyareti ve çok seyrek dışarıda yemek yemeler.

Şenol Ayla "65 yaşından sonra da", diye yazıyorsun kitabında, "kendisine bir fincan akşamüstü kahvesi lüksü tanımış."

Serol Teber Evet bu lüksü tanıyor kendisine. Bir fincan kahve içiyor.

Şenol Ayla Ama monotonluk kesin.

Serol Teber Kesin, çok monoton.

Şenol Ayla Freud'un yaşadığı mekân nasıldı?

Serol Teber Freud'un yaşadığı mekân -ne derler- anlatmakla bitmez. Mutlaka görmek lazım. Bugün o mekân tümüyle Londra'dadır, müze halindedir, imkânı olup Londra'ya gidenlere, kendilerine Freud müzesini seyretmek, gezmek lüksünü bahşetsinler derim. O kadar güzel, o kadar özenle donatılmış bir mekân, bir küçük müze. 3000'e yakın parça, kıymetli, çoğu orijinal ya da önemli bir bölümünü orijinal tanrıçalar, tanrılar, Çin vazoları, heykeller, küçük resimlerden oluşan bir müze. Cidden çok kıymetli bir müze olmuştur.

Şenol Ayla Narsist bir durum mu bu acaba?

Serol Teber Tabii tam da oraya gelecektim. Çok ünlü bir tanımlama bu iç mekânın oluşması ile ilgili, entelektüel yaşamının geliştiği bir tür ana rahmi niteliğinde bu iç mekân. Kişi kendini geliştirmek için, kendi beğendiği objelerden, heykellerden, resimlerden oluşturduğu bir mekânı oluştururken, o mekân da kendisini oraya kuran insana kendi damgasını vuruyor.

Şenol Ayla Yansıtıyor…

Serol Teber Yansıtıyor, ona göre o insanı üretiyor. İnsan o mekânı derleyip toparlıyor, ama o mekân da o insanı derleyip toparlıyor. Walter Benjamin'in tanımıyla "her iki taraf da birbiri üzerine parmak izi bırakıyor." Zaten özel dedektiflik, ilerde konuşacağız, S. Holmes usulü dedektiflik bu iç mekânların oluşmaya başlamasından sonradır ki kamuoyunun gündemine gelmeye başlıyor.

Şenol Ayla Burada senin *Bilimsel Bir Peri Masalı* kitabında Freud'un fotoğrafı var. Gerçi bu Berggasse'deki fotoğrafı, ama Londra'daki fotoğrafları da var, gerçekten narsist bir bakışı içeriyor, o eserler arasında oturması.

Serol Teber Kesinlikle, çünkü o yapıtlar arasında ve 48-49 sene aynı mekânda oturuyor ve o mekânda oturmaya tahammül edebiliyor. Ayrı bir trajik boyutu da, Freud ateist olduğunu çok sık söylüyor. "Ben bir Yahudi ateistiyim" diye, yani kendisiyle dalga geçerek bunu söyleyebilme gücüne de sahip. Bir tek tanrıyı inkâr ediyor, buna mukabil 3000 tane tanrıcık ile aynı odada yaşıyor. Yani bir tanrıyı inkâr etmenin bedelini 3000 tanrı ile bütün gün bakışarak ödüyor. Bu da ayrı bir trajedisi.

Şenol Ayla Peki müzikle arası nasıl Freud'un?

Serol Teber Hiç yok. Herkesin çok dikkatini çeken bir şey. Freud'un edebiyata, sanata, resme bu kadar ilgi duymasına karşılık müzikle arası hiç mi hiç yok. Eve gramofon alınmasına tahammül edemiyor. "Freud'u müzik dinlemeye ikna etmek hemen hemen olanaksız" diyor Anna Freud.

Şenol Ayla Arası yoktan öte nefret ediyor sanki değil mi?

Serol Teber Nefret ediyor, ama günlük konuşmalarında, pek çok kişinin tanıklığını biliyoruz, müzik üzerine çok ciddi eleştiriler getiriyor, çok ciddi konuşmalar yapabiliyor. Müzik bilgisi var, ama dinlemeden var. Çok zorla, gerçekten çok çok zorla, Anna'nın ya da diğer çocuklarının zoruyla birkaç kez Viyana'da konsere gidiyor, tabii Don Giovanni ve Figaro'ya bir-iki kere gidiyor. Onun dışında başka bir operayla ya da konserle ilgilendiği pek bilinmiyor.

Şenol Ayla Teknoloji ile arası da kötü herhalde.

Serol Teber Çok kötü. Telefonun sesine bile tahammülü yok. Birkaç kere telefon çaldığı zaman kırmasın diye çocukları…

Şenol Ayla …üstüne yastık kapatıyorlar…

Serol Teber Gerçekten öyle, tam öyle. Üstüne yastık kapatıp sesini kısmaya çabalıyorlar ki telefon herhangi bir kazaya kurban gitmesin diye.

Şenol Ayla Gardırobu nasıldı Freud'un?

Serol Teber Freud'un gardırobunun çok mütevazı olduğunu, hep şık görünmesine karşın çok mütevazı olduğunu söylemek mümkün. Ancak birkaç takım elbise, ama hep tertemiz ütülü- sergilendiği kadarını gördüm- birkaç çift ayakkabısı ve birkaç takım iç çamaşırı var. 3-5 tane de bavulu var. Her an geziye gitmek için kullandığı deri, çok güzel bavulları var, Viyana'daki evinde.

Şenol Ayla Ayakkabı deyince çorap geldi aklıma benim. Çorapla ilgili bir anekdot var Freud'la ilgili.

Serol Teber Var, Freud'ların evinde 27 yıl çalışan hanımın -Paula'nın- anılarında yazıyor. Her gün yıkanmasına, her gün tıraş olmasına karşılık Freud'un ayak tırnaklarını hiç kesmediğini ve çoraplarının sürekli olarak delindiği ve evdeki hanımların, onun çoraplarını örmekten gına getirdiklerini söylüyor. Buna karşılık masasının üstü her zaman tertemiz, kalemlerin her zaman uçları açılmış duruyor fakat ayak parmaklarının tırnakları çok kötü durumda.

Şenol Ayla Bunun analizi de bir şekilde mümkündür herhalde ama…

Serol Teber …evet, ikinci bir Freud beklememiz lazım.

Şenol Ayla İçkiyle de arası yok, kokainle vardı, bahsettik, ama içki ayrı bir yerde.

Serol Teber Ayrı bir yerde. Çok az likör içtiğini, arada bir içtiğini ve gene yemeklerde çok seyrek olarak şarap içtiğini biliyoruz. İçkiden uzak durmasının, ısrarla, bilinçli bir şekilde uzak durmasının nedeni bilincini bulandıracak her şeyden uzak durmasından kaynaklanıyor ve bundan korkuyor. Bu temeldeki bir korkunun da yansıması. Bilinçsiz bir anında ağzından istemediği bir söz çıkacağı ya da istemediği bir harekette bulunacağı korkusu. Freud gibi diyasporada ya da sürgünde yaşayan insanların temel korkularından birini oluşturuyor. Freud'da bu var. Yaşamının son yıllarında çok ağır sancılar içinde kıvrandığı zamanlarda bile aspirinin dışında ağrı kesici hiçbir ilaç kullanmıyor Freud, 'bilincim bulanır, olmayacak bir şey söylerim, olmayacak bir harekette bulunurum' diye.

Şenol Ayla Ta ki son dönemlerindeki morfinin zorunlu kullanımına kadar.

Serol Teber O zorunlu, yaşamını noktalamak için.

Şenol Ayla Bu günün sonuna geldik. Haftaya kaldığımız yerden devam edeceğiz. Hoşça kalın.

17 Mayıs 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır

Didik Didik Freud IV

Charcot, Salpetrièr Kliniği

15/07/2006

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programında Serol Teber ile birlikte Freud'u didikliyoruz. Merhaba, Ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba ben Serol Teber.

Şenol Ayla Bugün Paris'teyiz.

Serol Teber Ne güzel, ismi bile insanı keyiflendiriyor.

Şenol Ayla Freud'un ne işi var peki Paris'te?

Serol Teber Yaşamında bir şans, bir dönüm noktası Paris'e gidebilme olanağını bulması. 13 Ekim 1885 – 28 Şubat 1886 tarihleri arasında 6 ay kadar bir dönem Freud Paris'tedir. Ünlü hekim, Psikiyatrı'nın Napolyon'u denen Martin Charcot'nun yanında misafir asistan olarak çalışmaktadır. Bu 6 aylık dönem Freud için gerçekten bir tür dönüm noktası olmuştur. Ama önce Paris'in o andaki durumuna bir göz atalım ya da anımsayalım derim. 1880'lerde Paris artık dünya başkentidir ve dünya tarihinde yeni bir dönem başlamaktadır. Liberal kapitalizmden tekelci-monopol-kapitalizme geçilmekte ve toplumda büyük bir ayrışım, polarizasyon ortaya çıkmaktadır, bir yanda "Belle Epoque" denilen, altın çağı yaşayan, büyük zenginlerin toplandığı bir yer, ışıklı, ipek çoraplı, rujlu, makyajlı ve ünlü modasıyla Paris, çılgınlar Paris'i; diğer tarafta da Foucault'nun, hapishanelerin tarihi ve psikiyatri kliniklerinin tarihi kitabında bize çok ayrıntılı bir şekilde, çok görkemli bir şekilde anlattığı sefalet içinde, yoksulluk içinde yüzen, kıvranan, aç, yoksul insanların Paris'i. Paris'in bu bölümünde, büyük suç işleyenler, çoğunlukla erkekler hapishanelere gönderilmekte, -Paris'i temiz tutmak ve temiz göstermek için-, buna mukabil sinir krizleri geçiren "psikotik", "histerik" tanısı altında kadınlar da kliniklere yatırılmaktadır. İşte Freud'un gittiği Salpetrièr Kliniği o tarihlerde aşağı-yukarı 5.000-5.500 hastasıyla, "çılgınlar kenti" adıyla ironik bir şekilde tanımlanarak bir kent büyüklüğünde bir kliniktir. Ve burada Charcot ünlü derslerini vermektedir.

Şenol Ayla Freud da Charcot ile burada karşılaşıyor.

Serol Teber Freud Charcot ile ilk kez burada karşılaşıyor.

Şenol Ayla Tarih 20 Ekim 1885.

Serol Teber Evet. İlk kez görüyor ve gene bu şaşırtıcı mektup yazma tutkusu içinde gördüklerini Martha'ya dakikası dakikasına yazıyor. O zamanlar nişanlılar. Şöyle tanımlıyor: "Sabah saat 10.00, Charcot geldi, şişman, güler yüzlü, orta boylu bir adam.

Saçlarını geriye doğru taramış, kulaklarının arkasından saçları sarkıyor, gözleri pırıl pırıl parlıyor. Dünyaya, tartışmaya açık bir insan." İlk çektiği fotoğraf bu Freud'un. Sonra ayrı bir tanımlaması var, bunu ben kendi yazdıklarından okumak istiyorum. O kadar etkisi altında kalıyor ki Freud'u, 13 Ocak 1886'da yazdığı mektupta şöyle diyor; "Tüm bağımsızlık duygularıma karşın, bağımlı olmak zorunda kaldığımdan değil, severek bağımlı olmak istediğimden dolayı mutluyum ve buradaki derslerde, Notre Dame kilisesinde mutlak mutluluğu arayan ve onu bulduğunu sanan insanların huzuru içindeyim." Bu cümleler, bu tanımlamalar Freud için çok şaşırtıcıdır. Yaşam boyu böyle cümleler, böyle mektuplar yazmaz ya da bu tür cümleler pek kurmaz. Buradan onun Charcot'dan ve klinik atmosferden ne denli etkilendiğini görüyoruz. Ayrıca bir vizit esnasında başka bir ünlü hekimin Charcot'ya sorduğu bir soru ve onun verdiği yanıt var ki, Freud'un yaşamında ve tamamının oluşmasında belirleyici sıçrama noktalarından birini oluşturuyor. Genç bir doktor, "sizin bulgularınız, bütün çağların en ünlü fizyologlarından, Hermann Helmholtz'un fizyoloji bulgularına, kuramına uymuyor sizin söylediklerniz" deyince Charcot der ki; "bu sizin tespitiniz o sözünü ettiğimiz kuram için çok kötü, çok talihsiz bir tespit, kuram, kuram olarak doğru olabilir, ama gördüğümüz gibi pratik kurama uymuyor. Şimdi ne yapacağız?"

Şenol Ayla Çok güzel.

Serol Teber Ve Freud bundan sonra hep kurama uymayan yollardan, büyük, tartışılmaz kuramları eleştirmeye başlamıştır. Bunu kendine ölçü almıştır.

Şenol Ayla Sizin *Bilimsel Bir Peri Masalı* adlı kitabınızda Charcot'nun bir fotoğrafı var, Freud'a imzalamış. Altında da sizin hoş bir yazınız var, fotoğrafı tanımlayışınız var. Onu da ben okumak istiyorum. 1886'da imzalamış bu fotoğrafı Charcot Freud'a. Sizde şöyle bir yorumda bulunmuşsunuz;

J.M. Charcot

"Charcot Psikiyatri'nin Napolyon'u pozunda. Belli gerçekten de çok şey yaptı, ama pozu her zaman yaptıklarının önüne geçti." Fotoğrafta da gerçekten, bildiğimiz Napolyon'un sağ elini ceketinin içine sokmuş, sol elini arkasına, beline yaslanmış pozuyla görüyoruz. Gerçekten bir Napolyon. Dediğiniz gibi, gerçekten pozu yaptıklarının önüne mi geçti.

Serol Teber Charcot'nun bütün hareketlerinin önceden planlanmış, denenmiş, kerelerce tecrübelenmiş, kendi kendini eğitmiş, teatral jestlerle dolu olduğunu Freud söyler. Hatta o kadar ileri götürür ki, sırf konuşmalarıyla değil, beden dili dediğimiz el kol hareketleri ile de Charcot komple bir sanat yapıtı olduğunu söyler.

Şenol Ayla Kendisi bir sanat yapıtı.

Serol Teber Kendisi bizatihi bir sanat yapıtı ve Freud buna hayran olur tabii. "Hiçbir zaman ulaşamayacağım bir kapasite" diye kerelerce yazar.

Şenol Ayla Charcot da Freud'dan etkileniyor aslında, ondan eserlerini çevirmesini istiyor.

Serol Teber Evet, çok garip bir şey. Kısa bir zamanda Charcot da Freud'un kapasitesinin farkına varıyor ve hem eserlerinin, notlarının çevrilmesini istiyor hem de evindeki özel

davetlere çağırıyor Freud'u. Freud o kadar büyük bir tutkuyla onun histeri üzerindeki çalışmalarını, notlarını derslerini Almanca'ya çeviriyor ki- tabii bu Alman disiplini ve Fransız estetiği arasındaki farkı da biraz bizlere gösteriyor- Freud'un çevirileri Viyana'da, Charcot'nun kitabından önce basılıyor. Yani çeviri daha ileri gidiyor. Ayrıca özel toplantılar Freud için hem bir kültürel ziyafet hem büyük bir heyecan ve işkence konusu oluyor. Gene Martha'ya yazdığı mektuplarda görüyoruz, dünyanın önde gelen bir yığın bilim insanı ile karşılıyor buralarda. Herkes birbiri ile kendi kendilerine tanışıyorlar, ön bir tanıştırma ritüeli olmadan, Freud bir yandan Fransızca'sının bunlara yetmeyeceği, bu kapasitede bir toplantıdaki konuşmalara yetmeyeceği kuşkusu içinde, bir yandan da bitip tükenmeyen o korkuları, heyecanları ile, her seferinde kokain ve içki alarak toplantılara katıldığını söylüyor.

Şenol Ayla Hatta bir toplantıdan dönüğünde hemen oturup -tabii ki tahmin edeceğimiz gibi- Martha'ya mektup yazıyor ve diyor ki; "Çok şükür bu da geçti, düşün 40-50 kadar çağrılı vardı ki ben bunların içinden ancak üç-dört tanesini tanıyordum. Ayrıca birbirimize de tanıştırılmadık. Herkes kendi çabasıyla birbirini tanımaya çalıştı" diyor ve oradan başarıyla çıktığı için de mutlu.

Serol Teber Çok mutlu ve hemen Martha'ya iletiyor bunu.

Şenol Ayla Ama bu toplantılar onu hep geriyor onu sonuçta.

Serol Teber Tabii vizitler de çok geriyor onu. Çünkü orada ilk defa erkeklerin de histeri olabileceğini Charcot'dan duyuyor ve kendi nevrastenisinin bir gün bu boyuta gelebileceği kaygısı yüreğini kaplıyor ve Freud travmatize oluyor ve zannediyorum ilerdeki yıllarda yaşayacağı 10-12 yıllık büyük melankoli nöbeti diyeyim, o nöbetlerin başlangıcını burada, Charcot şoku diyebileceğimiz şok ile başlıyor. Tabii burada sadece olumsuz tarafları görüyor, olumsuzluklar yaşıyor. Pozitif olumsuzluklar diyebiliriz bunlara, cebindeki para çok kıt, elverdiği ölçüde tiyatrolara da gitmeye çalışıyor. Ama yazık ki parası ancak en arka sıralarda bir yerlerde bir koltuk bulmaya yetiyor. Gene böyle bir tiyatro dönüşü Martha'ya yazdığından okuyoruz ki, "O kadar arka sıradaydım ki çatıdaki güvercinlerin sesi sahnedeki sesi bastırdı. Bütün gece güvercinlerin guguklarını dinledim" diyor.

Şenol Ayla Çok güzel. Fakat iyi ki de bu mektuplar var değil mi, ne çok ayrıntı öğreniyoruz.

Serol Teber Evet inanılmaz ayrıntı var. Bu koltuğa kadar, çıktığı merdivenlerin sayısını yazıyor. Çıktığı diğer kulelerin merdivenlerinin sayısını yazıyor, oturduğu bütün koltukların kaçıncı sırada, kaçıncı koltuk olduklarını yazıyor.

Şenol Ayla Gene bu Kabala'yla ilgili bir takıntıydı belki.

Serol Teber İnanılmaz bir şey. Belki… bilmiyorum ama çok büyük entelektüel kapasite. Tabii bu arada bir de Sarah Bernardt'ı seyretmenin ve dinlemenin mutluluğunu ısrarla vurguluyor.

Şenol Ayla Birden müzikle ilgilenmeye başladı ama…

Serol Teber Sadece bu boyutta galiba… daha fazlasına götüremiyor.

Şenol Ayla Paris yaşantısının Freud'un kuramına etkisi oluyor mu?

Serol Teber Paris yaşantısının onun bütün yaşamına etkisi oluyor diyelim.Sadece kuramına değil. Bir kere düşünme sistematiğinin gelişimini etkiliyor. Ayrıca, insanın evini döşemesinin, sanat yapıtlarını önemseme, onları insanın kendi bireysel ruh haline göre sistematize etmesinin önemli olduğunun, yani çoğu varsıl insanın komik şekilde modaya

uygun olarak evini bir şeylerle döşemesi değil, kendi psişik durumuna göre, kültürel kapasitesine göre evini düzenlemesinin önemini de Charcot'dan öğreniyor, Charcot'nun evini gezdikten sonra öğreniyor ve giderek Paris'te Louvre Müzesi'ni kerelerce geziyor, diğer müzeleri geziyor ve burada birtakım orijinal yapıtları, özellikle Michelangelo'nun yapıtlarını gördükten sonra, bilimsel düşünme sistematiği bütünüyle değişiyor. Ve nöropsikiyatriden psikiyatriye geçmesi artık kesinleşiyor. Bunun hem acısını yaşıyor, nörofizyoloji, nöroloji gibi ayakları yere basan bir bilim dalından, psikiyatri gibi oldukça havada gezen, hatta hipnoz ve serbest çağrışım gibi, sonradan kendisinin bulacağı yöntemlere geçmek onu oldukça heyecanlandırıyor, korkutuyor. Ama öte yandan da yine Michalengelo'nun heykellerinden yola çıkar ki Louvre Müzesi'ndedir ve *Zincirlerini Kıran* ya da *Ölmekte Olan Köle* olarak bilinen iki heykel yan yana durmaktadır. Bunun spekülasyonunu Freudvari yapmaya çalışırsak, Freud gibi düşünürsek şöyle diyebiliriz: "Bu heykel neden ölmekte olan köledir?" Aslında ölmekte olan köle falan yoktur orada, haz içinde yüzen bir insan vardır, bir erkek vardır ve kendi kendine sevişmektedir. Narsist bir durumdadır. Törelere karşı çıktığı için, bir insanın kendi kendisiyle sevişmesinin yasak olduğu bir kültürel birikim içinde yaşadığı için, köle metaforu kullanılmaktadır. Aslında köle falan değildir, en azından yapıtta gördüğümüz kadarıyla. Ama büyük bir haz içinde olduğu için kendi içindeki, kendi kafasındaki zincirleri kırmakta, bağımsızlaşmakta ve özgürleşmektedir orada bir yandan. Freud bu boyutu çok ısrarla kullanır ve bireyin sağduyudan kurtulmasını, -tırnak içinde sağduyu diyebiliriz buna-, toplumsal, kültürel baskılardan, kültürün getirdiği huzursuzluklardan kurtulmasını bireyselleşmesini ve de özgürleşmesini, kışkırtıcı bir metafor olarak kullanmıştır ve de ilerde geliştireceği kuramının temel çıkış noktalarından birini oluşturmuştur. Burada Jung ile oldukça ters düşerler ilerideki yıllarda, Jung bireyin özgürleşmesinin bireye büyük belalar getireceğinin altını çizer ki, bunda çok haklıdır, özellikle 30-35 yaşından sonraki bunalımlarda hep bu görülüyor. Tanrıdan kurtulmak ve bireyselleşmek aslında bireyi çok büyük bunalımlara ve melankoliye ya da depresyona sokan durumlardır. Fakat Freud bunun tam karşısıtını kışkırtmaya devam eder. Olabildiğince, bütün zincirleri kırıp, özgürleşmeyi ve içgüdülerimizin, bilinçdışının sesini dinlemeyle çağırır bizi.

Şenol Ayla Paris'in önemi bu noktada anlaşılıyor.

Serol Teber Evet yazgı belirleyici.

Şenol Ayla Ama çok daha uzun kalamıyor Paris'ten ve ayrılmak zorunda kalıyor. 1886'nın Şubat'ında ayrılıyor ama sonraları da tekrar tekrar dönüyor Paris'e.

Serol Teber Evet üç kez daha Paris'e gezmek, ziyaret etmek olanağını buluyor.

Şenol Ayla Viyana'ya döndükten sonra neler oluyor?

Serol Teber Burada Freud'un yaşamında yeni bir bölüm başlıyor tabii ki. Daha Paris'teyken, Viyana'daki ünlü hekim Breuer'in kendisine anlattığı ünlü Anna O vakasını Charcot ile konuşuyor. Ama nedense Charcot Freud'un bu anlattıklarını pek ciddiye almıyor, üzerinde durmuyor, tartışma konusu yapmıyor. Oysa ki şimdi konuşmaya başlayacağımız Breuer ve Anna O Psikiyatri tarihinin Rosetta Taşı olarak tarihe geçiyor.

Şenol Ayla Rosetta Taşı ne demek?

Serol Teber Rosetta Taşı 1789'da sanıyorum, Mısır'da Kahire'nin 56 km. kuzeydoğusunda El-Raşit denen bir bölgede bulunmuş bir taş. 160 cm. uzunluğunda 90 cm. genişliğinde falan. Şimdi Londra'da British Museum'da görülebilir, siyah bir bazalt taşı. Bunun üzerinde bir yazı var. Bu yazı üç dilden yazılmış: Eski Mısır hiyeroglifi, yeni hiyeroglif ve Yunanca.

Şenol Ayla Büyük şans.

Serol Teber Büyük bir şans. Aynı metnin üç ayrı dilden yazılması. Bu metinleri, Grekçe'den yeni hiyerogliften izleyen hem Londralı bir İngiliz araştırmacı, hem de ünlü Fransız araştırmacı, eski Mısır hiyeroglifinin çözümünü sağlıyorlar, bu taş üzerinden. Ve Rosetta Taşı, bilinmeyen bir dünyanın anahtarı rolünün meteforu olarak kullanılıyor. Anna O da, psikanalizin, bilinçdışının Rosetta Taşı, yani çözümünde anahtar rolü oynayan biricik hasta.

Şenol Ayla Kimdir bu Anna O?

Serol Teber Anna O'nun uzun bir öyküsü var. Müsaade edersen bir-iki cümleyle bunu toparlamaya çalışalım. İlk önce Breuer. Breuer, Viyana'nın en ünlü hekimlerinden bir tanesi. Çok parlak bir klinisyen ve Freud'un bir tür yedek baba olarak kabul ettiği bir insan. Ona çok büyük yardımları dokunuyor maddi ve manevi olarak, Viyana'nın önde gelen kişileriyle Freud'u tanıştırıyor vs. ama en büyük yardımı 1882'de -18 Kasım'da zannediyorum, belleğini beni yanıltmıyorsa- ona 18 ay önce tedavi ettiği bir hastasından söz etmeye başlıyor. Aslında Freud, Anna O'yu hiçbir zaman görüp tanımıyor. Bilgileri, Breuer'in kendisine anlattıklarını dinlemek ve notlarını okumaktan öteye gitmiyor, ama çok parlak çıkarsamalar yapıyorlar ve Breuer hatta bu vakayı odaklayan bir çalışmayı, *Histeri Üzerine Çalışmalar* kitabını birlikte yazalım diye öneriyor ve ikisi birlikte… modern psikiyatrinin ilk büyük kitabı diyebileceğimiz kitabı ortaya çıkarıyorlar. Yalnız, kitabın şöyle bir yazgısı var, 13 yıllık zaman dilimi içinde, 622 tane satıyor. Az satan yazarlar için manevi destek olabilir.

Şenol Ayla Günümüzün kitap satış rakamlarından uzak rakamlar değil aslında ama o zaman için düşük.

Serol Teber Düşük, ama çağ açan bir kitap ve kitabı ilk fark edenler hekimler değil, sanatkârlar.

Şenol Ayla İlginç.

Serol Teber Evet Viyana Burg Tiyatrosu'nun yönetmeni bu kitap hakkında ilk yazıyı yazan kişi.

Şenol Ayla Peki Anna O'nun nesi var? Rozette taşı olmak da ağır bir yük aslında. Anna O'yu Rosetta Taşı'na benzettiğimize göre ciddi bir yük var üstünde…

Serol Teber Çok zengin bir kişilik. Aslında 21 yaşında genç bir kadın.

Şenol Ayla Esas adı değil bu arada Anna O, değil mi?

Bertha Pappenheim (Anna O)

Serol Teber Bertha Pappenheim olduğunu biz sonraki yıllarda öğrendik. Uzun yıllar Anna O deniyor. 'O' demelerinin nedeni ise şu; o sırada Breuer de, Freud da tutkulu bir şekilde Kleist okuyorlar ve Kleist'in *Marcuse de O* yapıtındaki O'ya ithafen Anna O diyorlar. Bertha Pappenheim'in kişiliği biraz onu çağrıştırdığı için...

Bir anlamda her şey birdenbire başlıyor, Orhan Veli'nin dediği gibi. Noel'den önceki bir haftada Breuer, Viyana'da çok zengin bir Yahudi ailesinin yanına çağrılıyor. Evde 21 yaşındaki genç kız hasta. Çok zengin bir rahatsızlıklar demeti sunuyor Breuer'in önüne. Örneğin bilinç bulanıklığı, kollarda bacaklarda felçler, kas kasılmaları, öksürük nöbetleri, uykusuzluk, konuşma bozuklukları, korkular, görsel sanrılar, su içme korkuları, unutkanlık, yemek yiyememe, yabancı insanlardan kaçma, onları görmek istememe, zaman zaman en yakınlarını bile tanıyamama, yataktan çıkamama falan gibi belirtiler. Ama dönemin en parlak klinisyenlerinden biri olan Breuer, görür görmez hastanın organik nedenli belirtileri olmadığının, bunların olasılıkla histeriden kaynaklandığının tanısını hemen koyabiliyor. Ve Bertha Pappenheim'e hipnoz terapisini uygulama ya da kendi adını kullandığı konuşma kürü tedavisini uygulamasına müsaade edip edemeyeceğini soruyor.

Şenol Ayla İzin alıyor.

Serol Teber İzin alıyor ve bundan sonra ünlü tedavi başlıyor. Evet burada Anna O'nun çok parlak bir kişilik ve çok zengin bir kültürü olduğunun bir kere daha altını çizmek istiyorum. Çünkü bazı belirtileri anlatırken Breuer'e Anna O, Almanca'yı kesip İngilizce'yi kesip Fransızca sürdürüyor, sonra İtalyanca, İspanyolca, birkaç dilden konuşabiliyor ve çok zengin edebiyat, sanat diğer kültürel alanlarındaki donanımını da ortaya sergileyerek kendisini anlatmaya çalışıyor. Breuer tabii Anna O'nun bu kişiliği karşısında zaman içinde hiç de ilgisiz kalmıyor ona. Hatta şöyle bir rivayet var; evde o kadar çok bahsediyor ki, eşinin kıskançlık krizine girmesine neden oluyor bu. Bir olasılık da Marie Bonapart'nın notlarından anladığımıza göre, intihar girişiminde bulunuyor. Yani kıskançlık yüzünden.

Şenol Ayla Breuer'in eşi.

Serol Teber Breuer'in eşi, Anna O'yu kıskandığı için. Yani böyle de bir gelişme çizgisini izliyor.

Şenol Ayla Peki Breuer'in hakikaten ilgisi var mı Anna'ya, yani hekimlik dışında?

Serol Teber Olmadığı sanılıyor. Kesinlikle kendisini tutuyor ve tedavi 18 ay kadar sürüyor. Ve burada hoş bir şey var. Kitaplarında, Freud'la birlikte yazdıkları kitapta, Anna O'nun bu tedavi sonucunda tümüyle sağlığına kavuştuğu söyleniyor. Oysa bugün biliyoruz ki, psikanaliz daha ilk hastasında, ilk yalanını söylüyor. Anna O kesinlikle tedavi edilemiyor, sağlığına kavuşamıyor. Ve sonra İsviçre'de başka bir klinikte morfin kürü yapılıyor, defalarca, en az üç-dört kere, İsviçre'de ünlü bir klinikte, Biswanger'in babasının kurduğu klinikte yapılıyor. Ondan sonra kısmen, yavaş yavaş sağlığına - 'sağlığı'nı mutlaka yine tırnak içinde söyleyelim- kavuşuyor, yaşamı boyunca sürecek başka çalışmalara dönebiliyor.

Şimdi burada can alıcı bir nokta var. Anna O'daki belirtilere Breuer ile Freud'un bakışı iki değişik kutbu oluşturuyor. Anna O, bu histeri krizleri içinde odasında yatarken, yandaki odada da babası bir akciğer apsesinden ciddi şekilde hastadır, acılar çekmektedir ve ölümle pençeleşmektedir. Gerçekten de birkaç ay sonra babası ölür, 5 Nisan'da. Kısa bir depresyondan sonra Anna O, yavaş yavaş düzelmeye başlar. Ama kesinlikle tam sağlığına kavuşmaz. Şimdi bu olaya Breuer'in yorumu şöyle; Breuer der ki; "Anna O'da bir benlik yarılması olmuştu, bir kişilik yarılması olmuştu. Kişiliğin bir bölümü babasıyla birlikte ölmüş, öbür bölümü yaşamaya devam etmişti. Ama ölen bölüm, yaşayan bölümü devamlı olarak suçladığı için, öbür bölüm devamlı büyük hastalık belirtileri ile, felçlerle, görme bozukluklarıyla, yutkunma bozukluklarıyla ya da yemek yememe, yataktan çıkamama gibi belirtilerle kendini cezalandırıyordu bir şekilde" diye bir yorum getirir. Bu da dahiyane

bir yorumdur. Oysa Freud, kendi teorisine uygun başka bir yorum getirir ki, aralarındaki ayrılığın başlaması bu noktada belirginleşir. Freud der ki; "Gerçekte Anna O, babasıyla cinsel ilişki kurma fantezileri içindeydi ve gecelerce babasının başında nöbet tutar, bu nöbet tutma sırasında babasına dokunma, babasının çıplak tenine dokunma, babasının altını temizleme, olasılıkla cinsel organlarına dokunma gereği olur, zorunlu olur ya da isteyerek olur. Ve bu nedenlerden dolayı da tabuya dokunmanın suçluluk duygusu içinde histerik belirtileri ortaya çıkar." Hatta burada bir-iki örnek vardır ki Freud'u destekler niteliktedir. Bir gece babasını temizlerken Anna O, parmaklarının etlerinin döküldüğünü ve sırf kemik kaldığı ve parmak uçlarının kuru kafaya dönüştüğünü görür. Böyle bir sanrı görür. Ayrıca o sırada aynaya bakar, kendi babasının kafasıyla iç içe geldiğini ve ikisinin kafalarının etlerinin döküldüğünü ve kuru kafaya dönüştüklerini görür ve bayılır. Başkalarının yardımıyla odadan çıkarılıp yatağına yatırılır. Freud bunu şöyle yorumlar: "Çünkü genç kız o sırada babasının vücuduna dokunma olanağını bulmuştu ve bu tabuya dokunmak yasağı, cinsel yasağı çiğnemek anlamına geliyordu ve bunun cezası da bütün toplumlarda ölümdü. Bu nedenledir ki o, parmaklarının kuru kafaya dönüştüğünü, etlerinin döküldüğünü ve ölüme mahkum edildiğini duyumsar."

Şenol Ayla Evet, gerçekten de Rosetta Taşı.

Serol Teber Gerçekten Rozette Taşı, kişiliği çok zengin olduğu için şöyle diyebiliriz; Freud, yaşamı boyunca herhangi bir vakayı çözümlemeye kalkmadan önce, öncelikle Anna O'yu anımsar, onun bütün hikâyesini, biyografisini düşünür, sonra yeni bir adım atardı. O derece önemli, ama tabii Anna O'nun diğer bir kişiliği var. Bertha Pappenheim. Bir kadın hakları savunucusu, ünlü bir yazar, ünlü bir gazeteci, ünlü bir mücadeleci. Onun kişiliğinin bu boyutunu da incelediğimiz zaman aslında Freud'un burada haklı olduğunu görürüz.

Şenol Ayla Adının Bertha Pappenheim olduğu yayınlardan sonra çıkıyor ortaya değil mi?

Serol Teber Anna O adının gizliliği sürüyor, Ernest Jones'ın kitabında -1959 zannediyorum ilk basılışı- ilk defa bütün dünya Anna O'nun ünlü Bertha Pappenheim olduğunu duyuyor ki, Kadın hakları savunucusu olarak, gazeteci olarak, yayıncı olarak başlı başına ünlü bir isimdir.

Şenol Ayla Üstüne çok konuşulacak bir kadın aslında.

Serol Teber Gerçekten üstüne çok konuşulacak bir kadın.

Şenol Ayla Devam da edeceğiz sanıyorum haftaya programımızda. Şimdi programımızın sonuna geldik. Haftaya görüşmek üzere hoşçakalın diyoruz.

Serol Teber Hoşçakalın.

25 Mayıs 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud V

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programında, 5. programda birlikteyiz. Merhaba ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba ben Serol Teber.

Şenol Ayla Önemli bir konuyu bölmüştük geçen hafta, onun için kısa bir hatırlatma yapalım dinleyememiş olanlar için, çünkü onun devamını getireceğiz. Anna O vakasından bahsetmiştik.

Serol Teber Şöyle bir toplamaya çalışalım. Anna O, Viyanalı bir genç kız. 21 yaşlarında. Breuer tarafından tedavi edilmeye çalışılıyor. Çok zengin bir semptomatoloji gösteriyor. Baş ağrılarından bilinç bulanıklığına, kollarda bacaklardaki kısmi felçlere, yutkunma bozukluklarına, yataktan çıkmama hallerine kadar. Aynı zamanda babası da bir akciğer hastalığından ölüm döşeğinde yatmaktadır. Kızın babasıyla çok yakın ilişkisi vardır. Hem duygusal olarak, hem de onun bakımını da üstleniyor. Ve bu sırada babası ölüyor ve Breuer de onu hipnoz ve konuşma kürü ile tedavi etmeye çalışır. 18 aylık bir tedaviden sonra kısmen sağlığına kavuşuyor ve Breuer ile ilişkisini keser. Belki geçen hafta biz şu önemli noktayı söylemeyi unuttuk. Breuer'in, Anna O'nun tedavisini kesmesi çok apar-topar, korku içinde olur. Bunu söylememiştik.

Şenol Ayla Bu önemli galiba.

Serol Teber Çok çok önemli bir nokta. Bunu açmak istiyorum. Haziran ayının ortalarında 1882 yılında tedavi kısmen bitmiştir. Breuer artık kendisinin yapacağı bir şey olmadığını söyleyip, evine gelir. Ama o sırada aynı gece eve gelen bir ulak acilen Anna O'nun ailesi tarafından çağrıldığını çünkü kızın sancılar içinde kıvrandığını söyler.

Şenol Ayla Ne sancısı bunlar?

Serol Teber Karnından gelen sancılar. Breuer apar topar kızın evine gider ki kız yatakta yatmaktadır ve "şimdi benim bir çocuğum olacak, Dr. Breuer'den bir çocuk doğurmak üzereyim" der. Bunu duyan Breuer büyük bir panik atak türü korkuyla artık tedavisini kendisinin üstlenemeyeceğini, çünkü seksüel bir skandalın ortaya çıkabileceğini düşünür, tedavinin devamını bir arkadaşına emanet eder ve evine döner.

Şenol Ayla "Kaçar" diye yazmışsın sen.

Serol Teber Neredeyse kaçar. Bundan sonra Anna O'nun tedavisini başka bir hekim, başka bir psikiyatr üstlenir ve onu İsviçre'de bir kliniğe yatırırlar. Bu çok önemli. Aslında ilerdeki yıllarda Freud bu noktaların altını çizmiş ve Stephen Zweig'a yazdığı bir mektupta "İşte tam da bu noktada" demiştir, "Anna O histerinin anahtarını Breuer'in eline verdi, fakat O onu tutamayıp yere düşürdü".

Şenol Ayla Korktuğu için.

Serol Teber Korktuğu için yere düşürdü ve üstüne gidemedi.

Şenol Ayla Anna O'nun önemi bu anahtar olması değil mi?

Serol Teber Evet Rozette taşı diye bu yüzden diyoruz.

Şenol Ayla Şifre çözücü bir vaka.

Serol Teber Evet şifre çözücü. Biz bu sayede, -tabii ki Freud'un sayesinde- bilinçdışının gizemli yazılarını, hiyeroglifi okuma olanağı buluyoruz. Ama Anna O'nun tabii ki ayrı bir

kişiliği var. Anna O'nun asıl adının Bertha Pappenheim olduğunu daha sonraki yıllarda öğreniyoruz. 59'lu yıllarda Freud'un aile vakanüvisi diyebileceğimiz biyografisi, Ernest Jones tarafından yazıldığında onun Bertha Pappenheim olduğunu -ki kendisi başlı başına bir ünlü, bir isimdi dünya tarihinde, edebiyatında, kadın hareketlerinde- geçmişte gösterdiği semptomatolojinin aslında ne denli birbirlerinin devamı olduğunu daha iyi gözleyebiliyoruz. Şöyle ki İsviçre'deki tedavilerin sonunda Bertha Pappenheim için, artık Anna O dönemi geride kalmıştır, annesinin arzusu üzerine Viyana'dan Frankfurt'a taşınırlar. Frankfurt'ta bir çocuk yuvasında, kimsesiz kalmış kızlar yuvasında çalışmaktadır. Sonradan İngiltere'de toplanan Fahişeleri Fahişelikten Kurtarma Girişimi'ne katılır ve burada kendisinin bir kariyerini başlatacak ünlü bir konuşma yapar. Ardından Almanya'ya dönüp benzer bir derneği Almanya'da kurar. Kadınlar Birliği'nde çalışır, Alman Kadınlar Birliği'nde. Dünyanın çeşitli kadın hareketlerinde çalışır ve bu arada pek çok ülkeyi gezer ve anımsadığım kadarıyla 8 Nisan 1911 tarihinde İstanbul'a gelir. Burada da, İstanbul'da çalışan fahişelerle konuşup, onları alınır satılır bir meta durumundan kurtarmak için çaba gösterir. Burada Hahambaşı'yla yaptığı bir unutulmaz bir konuşma vardır. Bertha Pappenheim Hahambaşı'na sorar "-İstanbul'da Yahudi kökenli fahişe var mıdır?" diye. Hahambaşı da "-Aslında" der, "bizim bütün gelirimiz bu Yahudi kökenli fahişelerden toplanan paralardan sinagoglara yapılan yardımlar üzerinden olmaktadır" der. Anna O…

Şenol Ayla Bir Rozette taşlık daha yapmış aslında.

Serol Teber Evet, bir anahtar rolü daha oynamış. Hahambaşı'na sorar "-peki bunları niye önlemiyorsunuz, niye kapatmıyorsunuz?", "Onları çalıştıran şahıslardan gelen yardımlar olmazsa şayet, ne sinagoglarımız ayakta kalabilir, ne hastaneler ne de çocuk bakımevleri" der.

Şenol Ayla "Fahişeleri çalıştıran şahıslar" diyerek de gayet edepli konuşmuş olduk sanıyorum.

Serol Teber Evet yardım etmeseydin ben adıyla sanıyla bunların isimlerini söyleyecektim.

Şenol Ayla Artık Bertha ve Bertha'nın hayatını inceliyoruz. Hakikaten bir sürü şifreyi çözmemizi sağladı Anna O, belki de bu türdeki tek vaka değildi, belki değil, büyük olasılıkla tek vaka değildi. Bunu görebilmek önemli sonuçta değil mi? Yani Rozette Taşı'nı okumak burada daha büyük bir maharet istiyor sanıyorum.

Serol Teber Evet ayrıca da Anna O'nun, Bertha Pappenheim olarak da öğrenildikten sonra, kişiliği artık daha da önemli oldu. Çünkü Bertha Pappenheim'ın kişiliği, çalışmaları dünya literatürüne girişi de büyük ikilemlerle dolu. Ayrıca biz buna biraz da analitik bir gözle baktığımızda, daha da çıplak, daha da net görebiliyoruz bunları. Bütün yaşam fahişelerle geçiyor, bütün yaşam genelevleri gezmekle ve oradaki genç kadınlarla konuşmakla geçiyor. Amacı onlara yardım etmek, ana bütün gün neredeyse 24 saat onların yaşam öykülerini ve başlarına geleni dinlemekle geçiyor, teker teker neredeyse. Freud hınzırca, ileri yıllarda Marie Bonaparte'nin kulağına söylüyor. "-Bakın" diyor "-daha gençliğinde gösterdiği semptomatolojilerle bugünkü çalışma tarzı arasında aslında bir fark yok" diyor. "Gene aynı işi yapıyor, bir yandan kadınları kurtarmak istiyor, benliğinin bir bölümüyle, yani ikiye ayrılmış benliğin bir yarısı öbür yarısını eleştiriyor devamlı. Eleştiren taraf insanlara, kadınlara, fahişelere yardım etmesini istiyor. Ama benliğinin öbür tarafı, asıl dominant olan tarafı ise, Anna O ise, bir yandan fahişe gibi yaşamak istiyor. Çünkü içinde kabaran yoğun cinsel duyguları dizginsiz, sansürsüz boşaltmak istiyor. Ama süper

egosu, baskın kültür bunları önlüyor. Çocukluğundan beri tatmin olmamış bir ağzı, yeteri kadar doygunluk ve sevgiyle ememediği anne memesini bu sefer başkalarıyla sürekli kavga ederek, herkesin çok dikkatini çeken bir tarzda ısırarak konuşuyor" diyor. Bertha Pappenheim, arkadaşlarının tanımıyla, gerçekten "ısıran vulva" biçiminde bir yaşam sürdürüyor ve kimse onunla konuşmak istemiyor. Bu bölümünü zaten kendisi de çiziyor, benim içinde iki benlik var, bir tanesi beni dizginlemeye çalışıyor ama öbür tarafım yoğun bir cinsel açlık içinde diye ve buna karşılık da ama aseksüel bir yaşam sürdürüyor ömrü boyunca, hiç kimseyle kucaklaştığı, hiç kimseyi yanağından olsun öptüğü ya da sarıldığı görülmemiş Anna O'nun. Tek başına yaşıyor, 77 yaşına kadar.

Şenol Ayla Yakın bir arkadaşına Bertha şöyle demiş, "-duygularımı aşmak için çalışmak zorundayım. Ben aşkı değil, görevi öğrendim ve hep görev yaptım. Ben istediklerimi değil yapmak zorunda olduklarımı yapıyorum."

Serol Teber Evet bu da içinde doğup büyüdüğü otoriter ailenin ona ilk günden benimsettiği o anlaması kolay olmayan, aslında hepimizin yaşadığı kültürel baskının kurbanı oluyor bir yerde. Ayrıca buna bir de Yahudi ailelerindeki batıllığı ve tutuculuğu eklersek, Anna O ya da Bertha Pappenheim çok açık bir şekilde ortaya çıkıyor ve Bertha bunu bütün yalınlığı, çıplaklığı, parlak zekâsı, zengin kültürü ve kişiliği ile bizim gözlerimizin önüne sergiliyor.

Şenol Ayla Bertha'nın hayatında iki önemli erkek var, biri babası -çok önemli-, bir de Breuer önemli.

Serol Teber Evet bir de erkek kardeşi galiba ve yaşamı boyunca bu üç kişiyi ne unutuyor ne affediyor. "-O Breuer'dir ki" diyor, "-o doktor beni doğurmak üzere olan çocuğumla bıraktı" tabii bu sanal bir doğum...

Şenol Ayla Sanal, ama doğru sonuçta, söylediğinde haklı. "Ben çocuk doğurmakta olduğumu hissediyordum, sen yoktun yanımda" diyor.

Serol Teber Evet beni bırakıp kaçtın diyor.

Şenol Ayla Evet.

Serol Teber Ve affetmiyor. Onlara benzeyen tipleri de affetmiyor, yanına sokmuyor.

Şenol Ayla Erkeklere karşı genellikle zaten uzak duran bir hayat sürüyor.

Serol Teber Kesinlikle çok uzak duruyor.

Şenol Ayla Asıl istediğinin de hep sevilmek olduğunu söylüyor, daha sonra yazılarında da belirtmiş; "Beni kimse unutmasın, unutulmak istemiyorum, sevin beni". Bunları çok çok kullanıyor.

Serol Teber Ama yazık ki yalnızlık içinde yaşıyor ve öldüğü zaman da yanında birkaç tane Kadın Birliği'nden arkadaşı var. Ölümü debşanslı bir günde, hatta saatlerde gelmiş diyelim, çünkü o ölmeden önce ya da tam o saatlerde Naziler onun tutuklama kararını çıkarmış.

Şenol Ayla 1936.

Serol Teber 1936'da Naziler tutuklama kararı çıkartmış, ama tutuklanma kararı kendisine tebliğ edilmeden ya da tutuklanmadan Bertha Pappenheim'ın hayatı son bulmuştur.

Şenol Ayla Zaten şöyle bir şeyi daha önceki programda da söylemiştik; psikanalistler "tedavi ettik" diye bildirdiler ama böyle bir şey yoktu aslında. Bu, Bertha'nın Anna O olduğu ortaya çıkınca da daha açık ortaya çıktı galiba. Tedavi edilen falan yoktu sonuçta.

Serol Teber Yoktu, belki de O'nun kişiliğinin bilmedikleri yanları da ortaya çıktı, durumu daha da vahim hale geldi. Bilemiyoruz.

Şenol Ayla Bertha Pappenheim'ı ve Anna O'yu bitirdik. Freud'a tekrar dönelim. Odağımızı kaydırmıştık biraz. Freud'un Charcot'dan ne kadar etkilendiğini görmüştük Paris'te. Onun hayatında Bu kadar önemli yer tutan arkadaşı oldu mu? Yalnız bir adam çünkü genellikle.

Serol Teber Evet, Charcot'dan sonra Breuer Freud'u çok etkilemişti. Breuer ile ilk kitaplarını yazdılar. *Histeri Üzerine Çalışma*, 1895 yılında. Bu kitap onların hem beraberliklerinin doruk noktası oldu, hem de ayrılmaya başlamalarının başlangıcını oluşturdu neredeyse diyebiliriz. Yaşamında çok büyük rol oynayan Breuer ile Freud biraz da kaba bir biçimde ilişkilerini koparmaya başladı.

Şenol Ayla Neden?

Serol Teber Çok fazla nedeni var galiba. Birincisi, en başta geleni, Breuer Freud'a oldukça fazla borç para vermişti, ona yardım etmişti. Freud, bunları ödeyemez duruma gelmişti neredeyse. Freud'un ilk açtığı muayenehanenin ilk hastaları sürekli olarak Breuer'den gönderilmişti. O'na Viyana'nın pek çok kapılarını Breuer açmıştı. Bu kadar büyük bir yükün altında kalan Freud, bu babadan -tırnak içinde "yedek babadan"- kurtulmak istiyordu, zaten O'nun kişiliğinin temel özelliklerinden biri de budur, birine çok büyük bir tutkuyla tutulmak, her şeyini ona açmak, ondan sonra da ondan kurtulmak için onu düşman bellemek. Bu belki pek çoğumuzda görülen bir tavır, ama Freud'da da belirli biçimde görülür. Breuer'den ayrıldığı zaman yaşadığı yoğun yalnızlık, dayanılması zor arkadaşsızlık onu gerçekten derin bir psişik krizin içine sürüklemiştir. Ama tam da o sıralarda Berlinli Wilhelm Fliess adlı, kulak burun boğaz uzmanı bir doktor gelir, hem Breuer'in hem de Freud'un konuşmalarını dinler ve çok kısa bir süre içinde Freud ile çok yakın bir arkadaşlık kurarlar. O kadar yakın ki, yani 1890-1900 arasındaki döneme Freud için "Fliess Dönemi" adı verilir ki haklı olarak böyledir. Aralarında çok yoğun bir mektuplaşma başlar.

Şenol Ayla Fliess kim bu arada, yani ne yapıyor?

Serol Teber Fliess kulak burun boğaz mütehassısı bir doktor, Berlin'de çok iyi işleyen bir muayenehanesi var ve Fliess'in eşi Breuer'nin eski bir hastası. Böyle de bir hasta-hekim ilişkisi üzerinden bağlantı var ve hanımı çok zengin. Muayenehanenin açılmasını ve Fliess'in yaşamını finanse eden eşi. Freud ile arkadaşlıkları, dostlukları o derece yoğun o derece intim bir düzeye girer ki, aileler kocalarını kıskanmaya başlarlar. Ve özellikle de Fliess'in karısı Freud'dan kocasını ciddi bir şekilde kıskanır ve neredeyse bunun intikamını alacağı günleri bekler. Burada tabii psikanalizin bitip tükenmek bilmeyen yan soruları vardır. Kritik fesat soruları. Aradaki dostluğun boyutu bugüne kadar hâlâ bilinmemiştir. Bu bir biseksüel ilişkiye uzanan bir dostluk mudur, yoksa belli bir sınırda kalan bir dostluk mudur bilemiyoruz, bugüne kadar en azından bilinmiyor, bugünden sonra çıkacak bir belge ile açıklanabilir mi, biraz daha somuta indirgenebilir mi bilemiyorum.

Şenol Ayla Çok ortak ilgi alanları var hatta…

Serol Teber Arkeoloji var. Fliess'de çok yoğun bir arkeoloji merakı var, hatta Girit'teki Knossos Sarayı'nın kazılarına bizzat katılack kadar arkeolojiye tutkusu var. Gene Kabala sayıcılığına ve eski Yahudi mistisizmine çok ciddi ilgisi var. Böyle tutkuları var. Kulak

burun boğaz hastalıklarında burun mukozasıyla kadın cinsel organı ve kadınlardaki aylık periyodik regller arasındaki bazı bağlantıları irdeleyen çalışmaları var. Bu çalışması basılmıştır ama büyük bir ilgi görmemiştir. Çok parlak zekâlı bir insandır ve aralarında şöyle bir ön anlaşma yapılmıştır Freud ile, birbirlerine her şeylerini yazacaklardır ama mektuplarını okuduktan sonra hızla yakacaklardır.

Şenol Ayla Evet deşifre olmadan…

Serol Teber Deşifre olmayacaktır.

Şenol Ayla Bunları da bilmiyoruz biz değil mi? Bu mektuplarından kalan…

Serol Teber Fliess'nin Freud'a yazdığı mektupları Freud verdiği sözü tutarak hemen yakmıştır. Ve bunlardan hiçbirini bilmiyoruz. Ama Freud'un yazdığı mektupları Fliess verdiği sözü tutmayarak yakmamıştır ve birdenbire erken ölümü kıskanç karısına düşleyemediği, bir şans vermiştir. 295 mektubu, Freud'un bugün öğrenebildiğimiz aynanın arkasındaki kişiliğini, sakladığı kişiliğini öğrenme şansı veren 295 mektubu, Fliess'in karısı satışa çıkarmıştır. Freud bunu duyduğu zaman nereyse şoka girmiştir, yeni bir şoka. Ama o sırada Marie Bonaparte, onun koruyucu meleği Marie Bonaparte, gidip Fliess'in eşinden bu mektupları gizlice almış, Freud'un kızı Anna ile sansürden geçirip bir bölümünü Freud öldükten sonra yayınlamıştır. Biz de buradan çok, çok, çok şey öğrenmişizdir.

Şenol Ayla Marie Bonaparte'ın ödediği miktar da 1200 Mark imiş bu mektuplara.

Serol Teber O zaman için çok ciddi bir para.

Şenol Ayla Marie Bonaparte kimdi aslında?

Serol Teber O da çağının çok renkli kişiliklerinden biriydi. Öncelikle III. Bonaporte'ın yakın akrabası oluyordu.

Şenol Ayla Prenses aslında.

Serol Teber Prenses. Fransız sarayından doğma büyüme bir prenses. Sonra gençliğinde bir Yunan prensiyle evleniyor, aynı zamanda Yunan Prensesi unvanını da alıyor. Yani Avrupa aristokrasisinin çok içinde olan, birkaç yönden içinde olan bir kişilik. Çocukluğu çok trajik bir ortamda gelişiyor Marie Bonaparte'ın. Fransa saraylarındaki bütün entrikaları yakından görme olanağını buluyor. Annesi çok genç yaşta ölüyor. Olasılıkla doğum sırasında ölüyor. Ve önünde işlenen cinayetleri, mirasa ve tahta yakın kişilerin nasıl planlı programlı öldürüldüklerini, zehirlendiklerini Marie Bonaparte çocuk yaşlarında görüyor ve şahit oluyor. Büyük korkuları var. Bunlardan benlik yarılmaları oluşuyor. Ve bunları tedavi ettirmek için Freud'un ismi O'na çok çekici geliyor ya da metodu. Gidip ilk önce psikanaliz oluyor Freud'la, ondan sonra da kendisi bizzat Paris'te, Fransa'da psikanaliz yapmaya ve psikanaliz okulunun Paris'te yayılmasına ön ayak oluyor. Çok büyük yardımlarda bulunuyor Freud'a. Çok büyük bir servetin sahibi. Her yanıyla Freud için tam bir koruyucu melek.

Şenol Ayla Birçok kez yardımı dokunuyor değil mi, sadece mektuplarını satın alarak değil?

Serol Teber Birçok kez yardımı dokunuyor. onun yaşamının sonunda Naziler Viyana'ya girdikleri zaman Freud'u olasılıkla öldürmek üzere oldukları anda, bütün dünyayı ayağa kaldırarak, başkan Roosevelt'e başvurarak, İngiltere Kraliçesi'ne ve parlamentosuna başvurarak, bütün dünya aristokrasisini ayağa kaldırarak, ailenin Viyana'dan

kurtulmalarını sağlıyor. Eşyalarının, kıymetli antikalarının kurtulmasını sağlıyor, ama bu arada da gene de Freud'la aralarında intim bazı ilişkilerin olup olmadığı oldukça kuşkulu.

Şenol Ayla Böyle şüpheler var.

Serol Teber Böyle şüpheler var. En azından Marie Bonaparte da oldukça dünyaya açık bir kadın. Ben 1,5 ay önce onun bir televizyon filmini gördüm. 2004 yılı yapımıymış Marie Bonaparte'ı Catherine Deneuve oynuyor. Nefis bir sunuydu.

Şenol Ayla Zaten fotoğraflarında da Marie Bonaparte çok güzel bir kadın.

Serol Teber Çok güzel bir kadın, çok çarpıcı bir kadın. Ayrıca entelektüel kapasitesi çok çok fazla. Psikanaliz olduktan ve bu psikanaliz konusuna, hakim olduktan sonra, Edgar Allen Poe'nun üzerine bir biyografisi var, biyografi çalışması var ki bunu Freud bile alkışlarla karşılıyor, çok beğeniyor.

Şenol Ayla Önemli sayıda da günlüğü var herhalde Marie Bonaparte'ın, ama bunlar da yayımlanmadı.

Serol Teber Bunlar şu anda Tanya'da, torunu Tanya'nın kasasında duruyor. Ama bugüne kadar çıkmadı. Geriye atıf yaparsak Bertha Pappenheim ile ilgili Freud ile konuşmaları da bu günlüklerin içinde, ama bunları da biz bilmiyoruz, daha görmüş, okumuş değiliz. Ya da okuyan pek yok.

Şenol Ayla Marie Bonaparte, Freud'un hayatındaki bir sürü önemli kadından biri sonuç olarak. Bir sürü yakın arkadaşı olmuş -yalnız dememize rağmen- hayatına girip çıkan çok insan oldu Freud'un, gruplar da oldu… Viyana Çetesi gibi. Bundan bahsetmedik. Viyana Çetesi'nin zamanı geldi mi?

Serol Teber Çetelerin zamanı her zaman gelir.

Şenol Ayla O zaman buyurun.

Serol Teber 1902'de Freud artık ayakları üzerinde durmaya başladıktan sonra –ki bu sırada *Düş Yorumu* kitabı yayımlanmıştır…

Şenol Ayla Bir şey sorabilir miyim? Bizde hep bu, Türkçe'de, *Düşlerin Yorumu* diye çıktı, sen özellikle *Düş Yorumu* diyorsun. Doğrusu aslında *Düş Yorumu* değil mi? Orijinali bu.

Serol Teber Orijinali bu: *Düş Yorumu*. Bunun Almanca'sını söylememe müsaade eder misin, *Die Traumdeutung*. Bu bir kavram. *Düşlerin Yorumu* ise, rüya tabirleri gibi bir şey oluyor.

Şenol Ayla Evet yanlış kullanılıyor. Başka bir anlam var gibi.

Serol Teber Başka bir vurguya gidiyor. Ama alışkanlık olarak *Düşlerin Yorumu* değil, *Düş Yorumu* demek lazım. En azından Freud bunu böyle kullanmıştır.

Şenol Ayla O zaman bizim de öyle kullanmamız lazım.

Serol Teber Ben öyle kullanmaya çalışıyorum elimden geldiği kadar.

Şenol Ayla Viyana Çetesi diyorduk.

Serol Teber Evet, Freud adeti üzere 1900 yılından sonra Fliess ile aralarındaki bağları yavaş yavaş koparmaya başlar ve 1902 yılında kendi muayenehanesinin bekleme salonunda, ünlü Çarşamba Toplantıları'nı düzenlemeye başlar. Bu Çarşamba Toplantıları'nın ilk katılımcıları Alfred Adler, Marx Kahne, Rudolf Reiter ve Wilhelm Stekel'dir. Kısa bir süre sonra bunlara Karl Abraham ile Hans Sachs katılmaya başlarlar. Ve psikanalizin temel soruları burada tartışılmaya başlanır.

Şenol Ayla "Çete" adı nereden geliyor peki?

Serol Teber Freud'un karşıtları olanlar, özellikle Yahudi dışı bir ekip, buna ya "Başlik Çete" ya da "Viyana Çetesi" adını takmıştır, hemen toplantıların ardından. Ama hakikaten de Freud'un otoriter kişiliğini tanımlamamızda bu çetenin ya da 5'li grubun önemi çok, sonra da 7'li olacak, daha da ilerdeki yıllarda daha kalabalıklaşacaktır. Freud, kendi düşüncelerini kabul ettirmekte o kadar sert, o kadar otoriter tavır almıştır ki, kendisine en küçük bir eleştirel tavırda olanları hemen grubun dışına atmayı, itelemeyi temel yöntem olarak burada kullanılır. Kısa bir süre sonra Jung ile tanışacaktır örneğin. Jung ile tanıştıktan sonra da Alfred Adler'i kurban edecektir ve hemen çetenin dışına çıkacaktır. Daha küçücük bir grupken bile grup içi dinamiğine kendisinin otoritesine -mutlak- saygı duyulmasını ister, mutlak kabul görmeyi talep eder ve bunu uygular. Sonraki yıllarda, Anna Freud da bu çetenin içine girecektir ve çetenin içinde Anna Freud'un başını çektiği ikinci küçük bir çekirdek grup oluşturacaktır ve bu grupla başkalarının, -başkalarının dediğim zaten yüzlerce kişi yok ama diğer kişilerin- neler düşündüğünün ve kendisi hakkında hangi komplolar kurduklarını başka yollardan araştırmaya çalışacaktır. Ve kendisini eleştirmeye niyetlenenleri bile grup dışına çıkacaktır.

Şenol Ayla Paranoid de bir grup aslında.

Serol Teber Bütün narsistlerin düştüğü yazgı bu galiba.

Şenol Ayla Bu arada Jung da artık Freud'un tarihine girdi değil mi?

Serol Teber Evet, Jung Freud'un tarihine girer. Özellikle *Düş Yorumu* kitabını ilk okuyanlardan biridir, Zürih'te çalışmasına karşın. Jung, klasik psikiyatrinin en büyük isimlerinden, Bleuler'in yönetimindeki Zürih Kliniği'nde çok parlak bir doktordur. Çok büyük özellikleri olan, çok büyük bir kapasitesi olan bir doktordur ve çıktığı günlerden itibaren Freud'un *Düş Yorumu'*nu okur ve onun yöntemini kullanmaya çalışır. Ve bir süre sonra da kendisiyle görüşmek istediğini Freud'a haber verir. Freud, teorisinin Yahudi grubundan ve Viyana ortamından çıkıp, özellikle Ari Alman ırkına doğru yayılmasına çok büyük bir sevinçle bakar ve neredeyse "hurra!" diye karşılar böyle bir durumu. Çünkü amacı psikanalizi daha sağlam ellere emanet edebilmektir.

Şenol Ayla Bu arada, neredeyse dünyanın tüm psikanalizi burada değil mi? Yani psikanalizin dünyası burası.

Serol Teber Evet psikanalizin dünyası burası. Amacı bu küçük dünyayı kırmaktır, bu küçük dünyayı aşmaktır. Ve bunun için Jung'a çok güvenir. Jung geldiği zaman büyük övgülerle, neredeyse küçük bir tapınç ile Jung'u karşılar. Fliess'den boşalan yeri artık Jung dolduracaktır.

Şenol Ayla Yeni bir baba…

Serol Teber Etrafı tabii bunu kıskançlık ve kuşkuyla izlerler.

Şenol Ayla Yine aynı şeyler olabilir…

Serol Teber Yine aynı şeyler olabilecektir ve çok güvenmedikleri bir papazın oğlu . -ki Jung'un babası bir Protestan papazıdır- hakkında herkes temkinlidir. Saçları bile Prusya subayı biçiminde kesilmiş bir insan, tıpkı bir Prusya subayı gibi dik yürüyen bir insan, ki Freud'dan 18 cm uzun 18 yaş küçüktür. Bu farklılıklarını da vurgulayarak yaklaşmaktadır üstadın yanına. Kendisine, Freud, arkadaşlarına devamlı sorar, Jung'u nasıl bulduklarını, tabii herkes istediği gibi konuşmakta son derece temkinlidir, Freud'un tepkisini çekmemek için. Ama içlerinden birinin söylediği laf galiba doğru çıkmıştır, Jung'un bilgisi, kapasitesi her şeyi çok mükemmeldir, ama çok fazla Alman'dır.

Şenol Ayla Çok şey ifade ediyor.

Serol Teber Çok şey ifade etmiştir, özellikle Jung'un ilerdeki yıllarında bu "çok fazla Alman"lığı, Nazilerle birlikte anılmasıyla ve birlikte çalışmalarıyla kanıtlamıştır.

Şenol Ayla Bu günlük programımızı burada kesiyoruz, haftaya devam üzere. Haftaya Jung'a devam edeceğiz. Geniş bir konu çünkü. Hoşçakalın.

Serol Teber Hoşçakalın.

31 Mayıs 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud VI

Lou Andreas Salomé
24/08/2006

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programından merhabalar, ben Şenol Ayla.

Serol Teber Ben Serol Teber.

Şenol Ayla Freud'un hayatıyla ve kişiliğiyle ilgili didiklememize devam ediyoruz. Kadınlarda kalmıştık geçen hafta. Birçok kadından bahsettik Freud'un hayatına girip çıkan, ama şimdi çok önemli birisi var Lou Andreas Salomé.

Serol Teber Evet, nasıl başlayacağız ben de bilmiyorum. Çünkü o kadar renkli, o kadar çok boyutlu bir kadın ve kişilik ki neresinden başlansa yeridir.

Şenol Ayla Başlamış sayılırız aslında bu renkli kişiliği anlatmaya. Tarifi zor bir kadın değil mi?

Serol Teber Tarifi zor…

Şenol Ayla Kendisi zor..

Serol Teber Kendisi zor, ama çok büyük bir kapasite. Yüzyılın en özgür, en dışa dönük, en kapasiteli, en zeki ama aynı zamanda yüzyılın en zeki insanlarıyla da birlikte olmasıyla da ünlü.

Şenol Ayla Güzel bir kadın öncelikle.

Serol Teber Çok güzel bir kadın. Viyana'da kullanılan bir sözle, girdiği her yerde sözcüğün tam anlamıyla trafiği aksatan bir kadın diyorlar.

Şenol Ayla Almanca'da böyle mi diyorlar bunu?

Serol Teber Almanca'da diyorlar.

Şenol Ayla Trafiğin bir başka anlamı daha var Almanca'da, onu kastediyorlar mı diye düşündüm de.

Serol Teber Mümkündür… Verkehr**.**

Şenol Ayla Verkehr, cinsel ilişkinin argosu aynı zamanda.

Serol Teber Kesinlikle herkes aynı şeyi düşünüyor. Vurgu da aynı vurgu. Hem doğal olarak yolları tıkıyor, hem başka boyutta yolları açmaya yönelik bazı düşünceler oluşturuyor.

Şenol Ayla Ama bir sürü şeyi yönlendiriyor kendisi.

Serol Teber Kesinlikle. Şöyle başlayalım istersen.

Şenol Ayla 1861 doğumlu.

Serol Teber Annesi Litvanyalı.

Şenol Ayla Freud'dan biraz küçük…

Serol Teber Küçük, birkaç yaş küçük, Litvanyalı. Babası bir general. Rus ordusunda çarın en sevdiği generallerden biri ve Polonya baskınını çok kanlı bastırdığı için de büyük ödüllerle ödüllendiriliyor. O denli zengin bir aile ki, kışlık sarayın yakınındaki bir evde Salomé doğuyor ve büyüyor. Bir yığın erkek kardeşten sonra doğan ve "dişi pırlanta" diye ailece tanımlanan bir güzelliğe sahip.

Şenol Ayla Sırf güzellik de değil galiba, bir aurası var aslında değil mi? Cazibesi, çekiciliği..

Serol Teber Kesinlikle ve bu aura yaşamı boyu sürüyor neredeyse ve "-bundan dolayı da" diyor Salomé, "doğaya hep şükran borçluyum. Böyle bir kişilikle beni yarattığı için." Salomé olasılıkla genç yaşta Rusya'da modernizmin yayılmaya başladığı bir çağda modern bir okula gidiyor. Burada bir teolog ilk tanıştığı kişilerden biri. Kendisine hem Darwinizmi, hem felsefeyi -modern felsefeyi-, hem de bir miktar teolojiyi öğretiyor. Ama aynı zamanda da Salomé'nin ilk aşkının bu teolog olduğu sanılıyor. Öte yandan aynı teolog Salomé'ye İsviçre'ye gitmesini ve felsefe okumasını öğütlüyor ve bu önerinin uzantısında Salomé genç yaşta İsviçre'ye gidiyor, İsviçre'de felsefe okumaya başlıyor. Bir ara Roma'ya gittiklerinde orada -21 yaşındadır Salomé o sıralarda- 37 yaşlarında, çağın en avangard, en gür sesli filozofu Friedrich Nietzsche ile karşılaşıyor. Nietzsche o sırada Zerdüşt'ü yazmaktadır. Burada da bir görüşte birbirlerine aşık olurlar. Nietzsche kendi tanımıyla adeta çarpılır. Salomé, ilk defa romanlarda okuduğu kahramanlara özgü bir dille konuşan, sahici bir kahramanla karşılaşır. Tanrının öldüğünü yüksek sesle söyleyen bir kahramanla. Bir süre -aslında Salomé'nin bu sıralarda birlikte yaşadığı ya da en azından aynı evi paylaştıkları bir arkadaşı vardır, filozof bir arkadaşı- ama Salomé sadece evi paylaşmakla kalır, bütün duyguları, bütün heyecanlarıyla Nietzsche'ye doğru yönelir ve iki seneden fazla bir zaman Nietzche ile birlikte olurlar. Ama bu arada aralarında bir ilişki geçip geçmediği bilinmemektedir. Olasılıkla geçmemiştir. Çünkü Salomé ısrarla ebedi bir aşkın devam etmesi için ebedi bir bakireliğin de devam etmesi gerektiği gibi, anlaşılması kolay olmayan bir düşünce içindedir. Olasılıkla Nietzche de bu cinsel konularda çok fazla ısrarcı değildir. Birliktelikleri 2-2,5 sene kadar sürer. Ama ayrılmalarına Nietzsche'nin ablası, özellikle ablasının kıskançlıkları sebep olur. Ayrılırlar, bu Nietzsche için oldukça travmatik bir olaydır. Salomé de aynı şekilde üzgündür fakat ardından esas onun yaşamını belirleyecek olan Rilke ile tanışır. Rilke yaşamının dönüm noktasını oluşturur.

Şenol Ayla Salomé Nietzsche'den sonra şimdi Rilke ile tanıştı.

Serol Teber Rilke Salomé'nin o zamana kadar olan dünyasını alt üst eder. Çok etkilenir. İlk aşkı, ilk cinsel aşkı Rilke ile birlikte yaşarlar. Kendi söylediğine göre; "-iç organlarının kokusunu aşk süresince, cinsel ilişki süresince iç organlarındaki değişen kokuları ilk defa Rilke ile yaşadım" der. Bu denli yoğun bir aşktır. Rilke de aynı şekilde Salomé'siz bir dünyayı düşünemediğini kerelerce, kerelerce söyler. Ama yazık ki 4-4,5 yıl sonra ayrılmak zorunda kalırlar. Ayrılma nedenleri büyük bir olasılıkla Rilke'nin bitip tükenmeyen melankolisidir. Salomé artık bu sürekli depresyonu taşıyamayacak bir durumdadır. Birbirleriyle sürekli, ebedi dost kalmacasına ayrılmak zorunda kalırlar.

Şenol Ayla Şairlerin ortak yazgısı sanıyorum melankoli ve depresyon.

Serol Teber Evet ve de ayrılmak.

Şenol Ayla Ve de ayrılmak.

Serol Teber Ve de ayrılmak. Tabii Salomé'nin ilişkileri burada bitmez. Pek çok kişiyle birliktedir ve bir ara yolu Viyana'ya düşer. Viyana'ya düşmesi tam da demin söylediğimiz gibi trafiği karıştırmak biçimde olmuştur. Bir süre sonra bütün Viyana çevreleri, entelektüelleri Salomé'den söz etmektedirler ve hem de ondan senli benli konuştuklarıyla söz etmektedirler.

Şenol Ayla Gurur duyuyorlar bundan.

Serol Teber Gurur duyuyorlar ve sanki Salomé'nin intim yaşamına çok yaklaşmışlar, çok karışmışlar gibi konuşuyorlar. Bunlar ne kadar doğrudur, ne kadar eğridir bilmiyoruz ama bildiğimiz bir şey var.

Şenol Ayla Böyle bir figürü var.

Serol Teber Böyle bir figürü var ve Freud, Salomé ile bir araya geldikleri zaman kesintisiz 8-10 saat birlikte olmuşlardır. Bu Freud için de yeni bir yaşantıdır. Ayrıldıktan sonra meraklı bakışlar Freud'un üzerindedir. Freud hiç istifini bozmaz; "Korkutucu derecede entelektüel bir kadın" der, "sadece bu konular üzerinde konuştuk" der ve bu uzun birlikteliğe açıklık getirir. Bu konuşmadan ve izleyen konuşmalardan sonra Freud'un üslubunda bile bir değişiklik olduğu söylenir ve bunu fark eden Karl Abraham ona, "Üstat, yeni bir yazış stili geliştirmişsiniz" diye küçük bir iğneli bir yorum yapar, "yani yutmuyoruz yeni gelişmeyi" demek ister. Burada ben uzunca bir listeyi anımsatmak istiyorum, Salome'nin Viyana'da ne kadar etkili olduğuna dair.

Şenol Ayla Kimlerle beraber oluyor, kimlerle tanışıyor?

Serol Teber Düşünün Nietzsche, Rilke, Freud, Gerhard Hauptmann, sosyalist önderlerden Georg Ladebour, rejisör Max Reinhard, yazar Arthur Schnitzler, Hugo von Hofmannsthal, filozof Paul Rée, Münihli yazar Wedekind, Feminist Helena Stöcker, araştırmacı Frieda von Bülow, Marie von Ebner-Eschenbach ve daha pek çokları Salomé ile tanıştıktan sonra yazdıkları yazılarda, felsefi olsun, şiirsel olsun, roman olsun, tiyatro olsun, ne olursa olsun Salomé'ye göstermeden, onun fikrini almadan bunları yayına vermezler ve bunların başına Freud'u koyabiliriz. Freud o günden sonra hiçbir önemli yazısını, ya da kitabını ilk önce Salomé'ye gösterip, onun önerilerini, eleştirilerini ve onayını almadan yayınlamamıştır.

Şenol Ayla Hatta konuşmaları sırasında Freud, Salomé'nin gözlerine bakarak konuşuyor genellikle.

Serol Teber O ayrı bir tutku ve Salomé'nin olmadığı toplantılarda, ardından Freud hemen bir mektup yazar, örneğin, "-dün gece yerinizde yoktunuz ve gözlerim sizin oturduğunuz koltuğa takılı kaldı" şeklindeki sözlerle yaşadığı eksikliği, sözcüğün tam anlamıyla eksikliği, ve yalnızlığı anlatır. Tabii Salomé'nin de Freud hakkında çok güzel bir gözlemi vardır. Freud'un hem kendini ele verme, hem kendini saklama yolundaki o çabalarını Salomé de kavranması çok zor bir beceriyle, yetenekle anlatır. Örneğin şöyle bir epizodu vardır, Freud'un bir derse, bir seminere gidişini betimler. Freud bir omuzu düşük, kapıdan içeri girerken, düşük omuzu duvarın kenarında ve duvara sürünerek sanki kimseye görünmemek, kimseye kendini fark ettirmemek çabasıyla kürsüye doğru ilerler, korku içindedir ama aynı anda da dehşetli bir şekilde kendisinin orada olduğunu, var olduğunu ve herkesin kendisini görmesini istediğini, görmesi gerektiğini hissetmektedir, hissettirmektedir ve Salomé bunu şeytani bir biçimde fark eder ve yazıya döker.

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da didik Didik Freud programındayız. Bach'ın parçasını (Solo Keman için 1 No'lu Sonat'ın Presto bölümü) dinlerken Serol Teber bir benzetmede bulundu, buradan okuyabilir miyim benzetmeyi?

Serol Teber Lütfen.

Şenol Ayla Parçayı aslında Salomé'ye benzetti, az önce çaldığımız parçayı. 'Hiç kimseye ait olmamayı, kendisine ait olmayı, bağımsızlığını koruyup aynı anda pek çok erkekle ilişki kurmayı seçen bir kadın olarak' gördün bu keman partisyonunu aslında. Doğru da. Freud için de tehlikeli, korkutucu bir kadın aslında. Çok anlamlı bir kadın, tehlikeli düzeyde entelektüel bir birikimi ve literatür bilgisi var diyor.

Serol Teber Evet, burada bunu örneklemek için de orada kurban giden genç bir yeteneği anımsatmak istiyorum, Viyana'da Viktor Tausk diye bir genç, Freud'un çok yakın izleyicisi, öğrencisi. Freud da ona ekonomik bakımdan elinden gelen yardımı yapmaya çalışıyor. Aynı zamanda piyanist, tiyatro yazarı, şair, pek çok yeteneği olan bir kişi. İşte Salomé trafiği aksatmaya devam ederken Viyana çevrelerinde Viktor Tausk ile de kısa bir beraberliği oluyor. Ama bu birlikteliğin boyutunu Freud sezinler sezinlemez genç adama yaptığı bütün yardımları kesiyor birdenbire ve sırtını dönüyor. Freud bu kadar sıkı, sert bir tavır alınca Salomé de Freud'u kaybetmemek için ondan uzaklaşıyor. Bir anda hem Freud hem de Salomé'nin sevgisinden ve yakınlığından mahrum kalan Viktor Tausk ağır bir depresyona düşüyor ve intihar ediyor. İntiharı da trajik. Kendini asmak üzereyken, aynı anda elinde de dolu bir tabanca var, boğulmak üzereyken ağzına kurşun sıkıyor.

Şenol Ayla Kesinlikle ölüyor.

Serol Teber Kesinlikle ölüyor. İki kez üst üste ölüyor ve daha da acısı bu ölümden ne kimseye söz ediyor Freud ve ne de Freud'un çevresi ve sessizce olay kapanıyor.

Şenol Ayla Psikanaliz ailesi ilgilenmiyor bu intiharla.

Serol Teber Kimse ilgilenmiyor bununla ve…

Şenol Ayla Suçlu hissetmiş olmaları büyük olasılık.

Serol Teber Hem suçlu hissetmiş… evet çok trajik bir tavır, insanlığın durumu diyelim.

Şenol Ayla Salomé ile Freud'un ilişkileri kısaca nasıl gidiyor, daha sonrasında ve nasıl sonlanıyor ya da nereye kadar gidiyor?

Serol Teber Mektuplaşmaları, yazışmaları her zaman devam ediyor. 1923'lerden sonra birbirlerini görmeleri oldukça azalıyor. Ama 1923'lerden sonra zaten Salomé artık eski çekiciliğini yitirmeye başlıyor. Yani eskisi gibi trafiği aksatmak konumu biraz yavaşlıyor. Bunu fark edince öteden beri evli olduğunu farkına varıyor ve kocasının yanına, Almanya'ya dönüyor. Oradan mektuplaşmaları sürüyor ve giderek çeşitli hastalıklar, çeşitli yorgunluklarla 1937'de ölüyor ve Freud, Anna'nın anlattığına göre, ölüm haberini getiren mektubu okurken bir çığlık atıp, "Salomé ölmüş!" diye etrafındakilere duyuruyor.

Şenol Ayla Kanser galiba.

Serol Teber Şekeri var, kanseri var, bir yığın, yürüme bozuklukları var. Ama buna rağmen, Freud, çok tartışmalara konu olacak, *Musa Denen Adam ve Tek Tanrılı Dinler* kitabının uzun bir özetini Salomé'ye gönderiyor ölmeden evvel. Onun onayını alıyor. Salomé yayınlayabilirsin dedikten sonr çevresindeki bütün eleştirilere rağmen kitabı yayınlamaya karar veriyor.

Şenol Ayla Belki de Freud'un hayatı boyunca en önemsediği kişi.

Serol Teber Kanımca en önemli kişi. Hatta bütün konuşmalarında, babaların kendi kızlarını analiz etmemeleri gerekir diye konuşan Freud, buna rağmen, Anna Freud'un analizini ilk önce kendi yapıyor, -Anna çok zor durumlara düşüyor bu sırada, çünkü babasıyla çok ciddi yakınlıklar da var- ama bir süre sonra Anna'yı Salomé'ye gönderiyor.

Şenol Ayla Onun devam etmesini istiyor.

Serol Teber Onun devam etmesini istiyor, "düşün" diyor, "bu ikimizin kızı". Yani böyle bir tanımlamayı kullanacak bir düzeyde Salomé'ye yakın hissediyor kendini.

Şenol Ayla: Hayatında önemli bir kadın daha var, Sabina Spielrein.

Serol Teber Evet Sabina Spielrein psikanalizin en parlak, en şanssız kadınlarından biri. Çok genç yaşta çok büyük bilgi kapasitesi ile neredeyse bir bomba gibi düşüyor psikiyatri camiasına. Yahudi kökenli bir Rus ailesinden, çok zengin, çok kültürlü ama çok sorunlu bir kız. Küçük yaşta ağır bir depresyona düşüyor. Bunu çözebilmek için de ilkin Jung'un kliniğine gidiyor.

Şenol Ayla Önce hastası oluyor.

Serol Teber Önce hastası oluyor, sonra asistanı oluyor, sonra da sevgilisi oluyor. Jung'un bayağı skandallere neden olan bir cinsel ilişki dönemi var Sabina ile. Jung'un karısı Emma da bunu öğrenip ciddi problemler çıkarıyor. Fakat bütün bunların ötesinde Sabina psikanalize çok büyük katkılarda bulunuyor. Örneğin ölüm içgüdüsünü, tahrip içgüdüsünü, aşkla sevgiyle birlikte oluşan bu tahripkârlığı ilk kez sistematik bir şekilde yazan Sabina Spielrein, onun bu yazdıklarını hem Jung, hem de Freud kullanıyorlar, bire bir esinleniyorlar ama yazık ki onun adını anmadan.

Şenol Ayla Bire bir deyince esinlemeden fazlası olmuş.

Serol Teber Esinlenmeden fazlası oluyor, doğru. Örneğin Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde* diye yazdığı ünlü kitabında ya da monografisindeki temel fikir Sabina'nındır, ama kaynak listesine baktığımız zaman onun adı geçmez.

Şenol Ayla Sabina'nın hayatının devamı da kötüye gidiyor.

Serol Teber Devamı da çok kötü. Sabina Viyana ve Zürih'te aradığını bulamayınca gidip Rusya'da psikanalizi yaymaya çalışıyor. Yalnız çok trajik bir durumdur, Nazi Almanya'sı psikanalize karşı olduğu gibi, Sovyet Rusya'sı da psikanalize karşıdır. İlk önce onun üç erkek kardeşi KGB tarafından öldürülüyor, sonra kocası öldürülüyor ve 1941 yılında Sabina iki kızıyla yolda yürürken Naziler tarafından yakalanıyor ve önlerine çıkan ilk sinagogun önünde kurşuna diziliyor ve yaşamı böylece son derece trajik bir şekilde son buluyor. Onun notları, psikiyatriye getirdiği katkılar sonradan kaldığı psikiyatri kliniklerinin ya da otellerin bodrumunda bulunuyor. Bir kısmı yayımlanıyor, bir kısmı hâlâ karanlıkta.

Şenol Ayla Freud'un aile romanının otoanaliz sayfalarına geliyoruz.

Serol Teber Evet burada sanıyorum Freud'u biraz daha yakından tanımak gerekecek. Onun için biraz gerilere gidip, kendi yaşadığı krizin, Freud'un psişik dünyasının yeniden biçimlenmesinin nerelere kadar uzandığını, bir kere daha hızla görüp, *Düş Yorumu* kitabının bitimine kadarki bölümü tartışalım.

Şenol Ayla Paris galiba ilk hatırlayacağımız yer.

Serol Teber Evet, genel kanı, son yapılan çalışmalarda Freud'un ilk büyük depresyona ya da melankolik krize girişinin Charcot döneminde başladığı saptanır. Freud burada çok yönlü bir ruhsal karmaşa içindedir. Entelektüel kapasitesinin, yeni yaşam tarzına,

öngördüğü yaşam tarzına yetip yetmeyeceği kaygısı vardır. Babanın rolü yeniden gündeme gelmiştir. Kendisinin psikosomatik şikayetleri hızla artmaktadır. Ciddi bir şekilde kalp krizleri, kabızlık, mide-bağırsak bozuklukları, solunum yolu bozuklukları sürmektedir. Bu sırada günde 20'ye yakın büyük meşhur purolarından içmektedir. Bu sırada yakın arkadaşları gerek Fliess, gerekse Breuer kendisine miyokardit -kalp kası iltihabı- teşhisi koyarlar ya da nikotin enfeksiyonu tanısı koyarlar ama buna karşı Freud sürekli ölüm düşleri görmektedir, ölümü istemektedir. İntihara hızla yaklaştığını etrafına sezinletmektedir ya da yazmaktadır. Öte yandan kendisine konan bu nikotin yasağına uymamak istediğini Fliess'e neredeyse küçük şımarık çocuk edasıyla yazar. "Senin sigara, puro yasağına uymuyorum, sefalet içinde uzun yaşamaktansa, mutluluk içinde az yaşamayı seçiyorum" diye bir mektup yazar. Ve hakikaten de puro içmeye devam eder ki bu alışkanlığı onu ileride çene kanserine kadar götürecektir. Buna rağmen düşüncelerini aksatabilir kaygısıyla puro içmeyi kesmez. Ama aynı zamanda yaratıcı bir melankoli ve yaratıcı bir kötümserlik içindedir.

Şenol Ayla Ve bir yalnızlık ve bir yalıtılmışlık içinde.

Serol Teber Yalnızlık var ve o anda sezinler ki içinde bulunduğu psişik durumu şimdiye kadar nörofizyoloji ve nöroanatomi bilgileriyle çözmek mümkün değildir. Yeni bir metodoloji bulmak zorundadır. Yeni bir yöntemle ilk önce kendisini analiz edecektir, kendisinde bulduklarıyla hastalarında bulduklarını karşılaştıracak, bundan yeni bir metod çıkaracaktır. Burada işte Freud'u Freud yapan en büyük adım atılmaya başlanmak üzeredir. İlk defa tarihte bir kişi, bir doktor, bir psikiyatr kendi kendisini analiz etme sürecine başlar.

Şenol Ayla Evet otoanalizine geldik artık Freud'un.

Serol Teber Ölüm fantezilerinin, huzursuzlukların, güvensizliklerin, sıkıntıları içinde kıvrandığı anda aynı zamanda da entelektüel bir sıçrama yapma süreci başlar ve burada çoğunluğu hastalarında gördüğü, 18 kadar hastasında topladığı bulguları 21 Nisan 1896'da Viyana Nöropsikiyatri Kongresinde tebliğ eder. Bu hastaların tümü kadındır ve tümünde de gençlik yaşlarında, çocukluk yaşlarında cinsel tacize uğrama durumu ya da fantezileri vardır. Bu tebliği sunmasıyla Freud'un etrafında büyük bir olumsuzluk dalgası oluşur. Herkes buna karşıdır. Aleyhinde çok büyük yazılar yazılır, çok büyük konuşmalar yapılır ve işin daha da beteri muayenehanesine gelen hastaların sayısı hızla azalır ve Freud ciddi bir ekonomik kriz yaşamaya başlar. Bu ölümcül bir darbedir Freud için ama uzunca bir süre, "Kışkırtma Teorisi" adı vereceğimiz teori Freud'un düşüncelerinin temel noktası olur. Şöyle bir şeyin altını çizelim; Kışkırtma Teorisi Oidipus Kompleksi teorisini önceler. Yani uzunca bir süre Freud Kışkırtma Teorisi'ni kendi kuramının odak noktası olarak görür. Nedir bu Kışkırtma Teorisi? Bu, çocukların, çoğunlukla genç kızların yaşamlarının belli bir döneminde, özellikle çocukluk yaşlarında, özellikle de babaları tarafından cinsel bir tacize doğru itilmeleridir ya da böyle bir telkinde bulunulmasıdır. Çocuk bunu içinde bulunduğu güçsüzlük durumunda açıklayamaz, anlatamaz, susmak zorunda kalır. Ancak bu suskunluğu, bu bastırılmış düşünceleri, yaşantıları ileriki yıllarda onda çeşitli nörotik bozukluklara neden olur, örneğin sıkıntılar, bunalımlar, konuşma bozuklukları, felçler vs ile kendini belli eder. İlerdeki nevrozların temelinde Freud bu babanın kışkırtma rolünün altını çizer. Burada ciddi bir şekilde babayı karşısına alıp, neredeyse babalara cepheden saldırmak üzeredir Freud ya da saldırmıştır. Kışkırtma kuramı bilim dünyasına bir küçük bomba gibi düşer. O zamana kadar kutsal ailede, özellikle çocukların babaları tarafından cinsel tacize uğramaları – uğradıklarının söylenmesi, altının çizilmesi, düşünün nasıl bir tepki yaratır. Ama bu karşı tepki Freud'u belli bir süre için yıldırmaz, çalışmalarına devam eder.

Şenol Ayla Hatta eleştirileri şöyle karşılıyor: "Bir sürü ahmak tarafından yapılan bu eleştirilere hiç kulak asmıyorum" diyor, ama bir yandan da tam tersi…

Serol Teber Tam tersi, ciddi, yeni bir depresyon fazındadır kendisi. Hatta burada bazı şeylere biraz daha açıklık getirmek ister. Çocukların aile içinde cinsel taciz gördüklerini söylemeleri mutlaka böyle bir tacizi gördükleri anlamına da gelmeyebilir. Bu tacizi fantezi düzeyinde de yaşamış olabilirler diye açar bunu ki bu ilerdeki çalışmalarda doğrudur. Çünkü çocukların gerçekten anası babası tarafından ya da yakınları tarafından cinsel bir tacize uğramış olmanın özlemini duydukları ya da duyabileceklerini biz öğreniriz. Hatta biraz daha ileri gidersek şöyle de deriz, bugün agorafobi olarak bildiğimiz yani çoğunlukla da kadınlarda görülen sokağa çıkamama rahatsızlığı, bozukluğu bu tür fantezilerin değişik biçimde algılanması sonucu ortaya çıkabilir. Biraz daha açayım; çocukluklarında geçirilen ya da geçirildiği sanılan bir cinsel taciz, hem hüzün hem de haz olarak anımsanır ve giderek zaman içinde haz bir tür -gene Anna O'yu çağrıştıran bir biçimde- fahişelik yapma istemi şeklinde kadınların içinde ortaya çıkabilir, ama bu süperego tarafından çok ciddi şekilde bastırılarak, sokağa çıkmama ya da sokağa çıkmaktan korkma korkusu şeklinde, bir agorafobi olarak, önlenir. Ancak böyle bir savunma refleksiyle kendisinin sokağa çıkmasını önler.

Şenol Ayla Yani sokağa çıkma durumunda orada karşılaşacağı insanlara karşı bir cinsel istek duyacağından korkup, kendisini cezalandırıyor… mu, doğru mu anlıyorum?

Serol Teber Evet aşağı yukarı, aşağı yukarı değil, tamamen öyle. Karşısındaki bütün insanlar kötüdür, ama aynı zamanda da o insanlar tarafından cinsel tacize uğrama arzusu içindedir. Böyle bir durumda kendisini eve hapsetmek, eve kapamak en rasyonalize olmuş, en aklileştirilmiş bir savunma refleksi olarak ortaya çıkar. Kendi kendisini korumuş olur. Şimdi Freud'a çok fazla eleştiri gelmiştir bu kışkırtma teorisinden dolayı. O zamanlar belki haklıydı, ama günümüzde Freud'un bu teorisinin ne kadar doğru olduğunu biliyoruz. Örneğin kadın hareketlerinin bize gösterdiği veriler, yüzlerce, binlerce ciltlik araştırma, modern toplumlarda bile her dört kadından birinin çocukluk yaşlarında kendi istemi dışında aile içinde ve yüzde yetmişe varan oranlarda babaları tarafından cinsel tacize uğradıklarını bize gösteriyor.

Şenol Ayla Bu konuda senin de 80'li yılların başında *Düşün* dergisinde yayınlanmış bir yazın var ama ona uzun değinmek isterim. Bu konu hâlâ günümüz için önemli. Onun için bunu uzun olarak öbür haftaya bırakalım, çünkü süremiz doldu. Şimdilik sizlere hoşçakalın diyoruz Didik Didik Freud programından.

7 Haziran 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud VII

08/09/2006

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız, merhaba ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba, ben Serol Teber.

Şenol Ayla Geçen hafta bıraktığımız yerden devam ediyoruz. Geçen haftayı kısaca toparlayabilir miyiz?

Serol Teber Evet, şöyle bir toparlamaya çalışayım. Geçen hafta Freud'un aile romanının yazılışına biraz daha yakından bakmaya başlamıştık. 1880 – 1900 yılları arasında geçirdiği yoğun psişik bunalım dönemlerini, büyük yalnızlığını, muhteşem yaratıcı melankolisini tartışmaya çalışmıştık. Freud daha Paris'teyken ilk şoku yaşamıştı, hem Charcot'nun kişiliğinin getirdiği büyük şok, hem de Paris kentindeki kültür şokunu. Viyana'ya döndüğünde kriz öncesi kriz diye tanımlanan çeşitli psikosomatik reaksiyonlar göstermeye başlamıştı, kalp bölgesinde lokalize olan sancılar, taşikardi, kronik kabızlık, solunum bozukluğu, uykusuzluk, ölüm isteği gibi. 1893 yılında iyice çözülme dönemine gelir onun psişik yapısı. Buna göre yeni bir kriz başlar. Kendisine sigarayı bırakması önerilir, fakat kabul etmez.

Şenol Ayla Hatta "öleyim daha iyi" gibi bir şey söyler.

Serol Teber Evet hakikaten önemli yanıttır bu, "Sigarayı bırakarak mutlu yaşayacağıma, sigarayla birlikte mutsuz da olsa keyifli yaşayayım" der. Freud yine bu dönemde, 1894 yılı Haziran ayında, sonradan psikanalizin temel kavramlarından biri olan libido tanımını ilk kez kullanır.

Şenol Ayla Libidoyu anlatalım.

Serol Teber Libidoyu biraz açmanın gereği olacak. Şöyle yazar; "cinsel içgüdülerde saklı ya da yoğunlaşmış enerji yüküne libido adını verdim" der. İlk kullandığı cümle şöyledir; yine kendi kendinde bulduklarını tanımlamaktadır burada, altını çizmek isterim, izleyicilerin dikkatini çekmek isterim ki, kullandığı bütün tanımları ilk kez kendisinde duyumsamıştır ya da çoğu zaman kendisinde duyumsamış, sonra bunları duyumsadığı gibi dış dünyaya yansıtmıştır. Belki onun inandırıcılığı ya da gücü biraz da buradan gelmektedir. Mektubunda şöyle yazar "Cinsel gücümün, libidomun çoktan yitip gittiğini duyumsuyorum." Arkadaşına yazdığı mektupta böyle der. Burada bazı kavramları anımsatmaya devam etmek gerekir gibi geliyor bana.

Şenol Ayla İyi olur.

Serol Teber Örneğin psikanaliz literatüründe çok kullanılan 'içgüdü', 'dürtü' tanımlamaları var, çok sık geçiyor. Burada 'dürtü' ve 'içgüdü'yü, yine kendisinden yola çıkarak şöyle tanımlar "biyolojik gereksinmelerin öncelikle ruhsal gerilimler ve ruhsal heyecanlar olarak duyumsanması ve canlının, insanın yani benim, yaşanan, yaşadığım bu bedensel, ruhsal gerilimi ve heyecanı çözmeye yönelik hareketlere ve davranışlara zorlanışımı anlatmak istemekteyim." İçgüdüyü böyle tanımlıyor. Biraz da bilinçdışından söz edersek, daha önce yazarların, şairlerin, filozofların sözünü ettikleri, kullandıkları

'bilinçdışı' tanımını geliştirip, psikanaliz kuramının temel kavramlarından biri olarak kullanır Freud. Tabii hemen burada bir parantez açıp şunu eklemek isterim, beynimizde, merkez sinir sisteminde bilinçdışı diye bir bölge yoktur. Bu sanal, kurgusal bir konsepttir bir anlamda. Çünkü beyinde MR teknikleriyle bile, PET araştırmalarıyla bile herhangi bilinçdışı diye bir şey görmedik. Bundan sonra da bulunur mu bulunmaz mı bilmiyorum, ama bu bilinçdışı tamamıyla sanal bir bölgedir, sanal bir tanımlamadır. Bilinçdışının, içinde yaşanan kültürün etkileri, kısıtlamaları, yasaklamaları barındırdığı, birikmiş bir tortuyu zaman zaman çeşitli yüceltmelerle, saptırmalarla, çarpıtmalarla, bu bastırılmaların geri dönüşü olarak yeniden bilinçli yaşama yansıttığını vurgulamıştır.

Kısaca, bilinçdışı, bastırılmış istekler, yaşanmak isteyip de yaşanamamış arzuları barındırmaktadır. Ama onlar bir gün kılık kıyafet değiştirerek ya da tam eski Türkçe'sini söylersek, tebdil-i kıyafet ederek bizim bilinçli dünyamıza gelip, kendilerini şu ya da bu şekilde gösterme çabasına girerler. Bunlar normal yollardan girip, bu gerilimi boşaltamazlar ise işte sözünü ettiğimiz hastalık belirtileri olarak bu kez kendilerini gösterirler.

Şenol Ayla Az önceki Freud'un belirtileri gibi.

Serol Teber Tam da öyle. Daha evvelden bunlara histeri deniyordu. Histeriyi günümüzden 2500 yıl kadar öncesind, ilk defa Hipokrat kullanmıştır. Histeri kadın cinsel organı uterustan -histeron- kaynaklanan bir sözcüktür, cinsel olarak tatmin edilmemiş kadınlarda görülen bir takım sıkıntılar zannediliyordu, ama sonradan bunun erkeklerde de olabileceği, sadece kadınlara özgü bir rahatsızlık olmadığı ve daha başka belirtilerle, yaşanan kültür ortamına uygun olarak, depresyonlarla, baş ağrılarıyla, huzursuzluklarla, hırçınlıklarla, günlük yaşam kavgalarıyla kendisini ortaya çıkarabildiği gösterilmiştir ve bunun erkeklerde de olabileceğini duyduğu zaman Freud çok korkmuştur.

Şenol Ayla Geçen haftaki bir kavramı bir daha tekrarlayalım mı, kışkırtma teorisini…

Serol Teber Evet, Freud Viyana'da gerçekten zor durumdadır, hem ekonomik hem psişik bakımdan. Bizzat yaşadığı nörotik belirtileri, kalp nevrozunu, korku nevrozunu ya da nevrasteni tipi semptomları yeniden yaşar, ölüm fantezilerini, ölüm korkusunu yeniden yaşar. Ünlü bir sözü vardır; "Bir psikiyatrın, yaşamı boyunca en yakından tanıyabileceği tek ve biricik hasta bizzat kendisidir" der, ancak ve ancak kendisinde bulabileceği kavramları bulabilir, konuşabilir, tartışabilir ve bunun için karar verebilir. Geçen hafta değindiğimiz gibi, ilk kez kışkırtma teorisi diye bir teori öngörür. Bu oldukça tepki çeker, bu yüzden büyük eleştirilere uğrar. İlk tebliğ ettiği 18 hastanın hepsi genç kadınlardır ve bunlar yaşamlarının çocukluk dönemlerinde, bir ya da birkaç kere evlerinde özellikle babaları tarafından cinsel tacize maruz kalmış kadınlardır. Ondan sonra da bu konuları evlerinde başkalarıyla konuşamadıkları için de çeşitli nörotik belirtilerle, psişik rahatsızlıklar göstermişler, bu nedenle de hekime gelmek zorunda kalmışlardır. Freud'un bu tavrı, bu anlattıkları 100 yıl önceki Katolik Viyana'sında bir tür bomba tesiri yapar. Bir yandan da Freud'un, kutsal çocuğun, yine kutsal baba tarafından bir tecavüze maruz kalmış olabileceğini söylemesi her tarafı alt üst eder neredeyse.

Şenol Ayla Bomba düşmüş gibi oluyor.

Serol Teber Freud burada birkaç yönden sıkıntı içindedir; hem akademik kariyeri tehlikededir, hem muayenehanesine gelen hasta sayısı hızla, dramatik bir şekilde azalır.

Bir an için Freud'u Viyana'da sıkıntılar içinde baş başa bırakıp da günümüze döndüğümüz zaman, genç kadınlarda aile içinde cinsel tacize uğrama yüzdesinin günümüz dünyasında bile şaşırtıcı ölçüde yüksek olduğunu görüyoruz.

Şenol Ayla Burada günümüze biraz atlayıp sonra geri dönebilir miyiz? Geçen programda da bahsetmiştik, senin bir yazın çıkmıştı 80'lerin başında Türkiye'de, *Düşün* Dergisi'nde. Ama Almanya'da da bir sürü çalışman oldu bununla ilgili. Bize onlardan bahsedebilir misin?

Serol Teber Bu konuların çok canlı bir şekilde gündeme gelmesi, Almanya'da 1980'lerde, barış hareketleri, kadın hareketleri ve çevre hareketleri ile birlikte oldu. Kadınlar, doğrusu pek çok şeyi hakikaten kendi güçleriyle elde ettiler. Ortaya çıkıp başlarından geçen bu trajik olayları hem TV'lerde, hem radyolarda hem günlük konuşmalarda, panellerde anlatmaya başladılar, otobiyografik romanlar yazmaya başladılar ve gittikçe iş güncelleşti. İlk önce soru işaretleriyle bakılmasına rağmen, giderek 1980'lerin başlarında Alman Tabipler Birliği'nin, -ki Almanya'nın en tutucu örgütlerinden biridir, kurumlarından biridir-, haftalık dergisinde, mızrak çuvala sığmaz hale geldiği için, uzun tartışmalar başladı ve birkaç yazı çıktı. Ortalama bir çıkarsamayla, her 3 ya da 4 kadından birinin, 18 yaşından küçükken -ki bu yaş ortalama 9-9,5'tur- baba ya da babalıkları ya da ağabeyleri, yani evin içinde biri tarafından tecavüze uğradığı, taciz edildiği artık açıkça itiraf edildi, yani toplumsal bir skandal açıkça itiraf edildi. Tecavüz eden kişinin ortalama yaşı 35 idi. Hamburg Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün binlerce kadınla yaptığı bir alan çalışmasında, tecavüze uğrayan genç kızların yaşı da 9,3 dolaylarındaydı. Fransa da aşağı yukarı aynı yüzdeleri vermeye başladı, ABD biraz çekinceli, biraz uzak durarak yine aynı yüzdeleri vermeye başladı. Yani bugün aslında böyle bir taciz olayı çok aktüel olarak gündemdedir ve zannediyorum günümüzün en önemli olaylarından biridir. Ben Almanya'da hem erişkin psikiyatrisinde hem de çocuk psikiyatrisi kliniğinde hekimdim. Bugün Almanya'da çocuk psikiyatrisinde yatan, Türkiye'den gitme genç kızların en büyük bölümünü, evlerinde babalarından ya da ailenin yakınlarından cinsel taciz görenler oluşturmaktadır, bu kadar açıktır.

Şenol Ayla Söylediğin rakamlar 9 yaş altı kızların % 25-30'unda bunun olduğunu gösteriyor. Bu tabii bire bir yansıtan bir rakam değil büyük olasılıkla. Gerçeğin bundan daha da fazla olması olası. Düşük değil, ama daha fazla olabilir bu.

Serol Teber Kesinlikle.

Şenol Ayla Bu Avrupa için rakamlar. Bizim böyle bir bilgimiz var mı bilemiyorum.

Serol Teber İki çalışmanın ön bulgularını ben duydum.

Şenol Ayla Türkiye'de yapılan…

Serol Teber Almanya'da Türkler üzerine yapılan. Bir tanesi Berlin kökenli, diğeri Köln kökenli bir çalışma. Yani iki ayrı şehirde yapılıyordu. Onların ilk ön çalışmaları gelmeye başlamıştı 2-2,5 sene kadar önce. Gelen yüzdeler aşağı yukarı böyle bir sayıyı doğruluyordu. Benim burada yaşadığım bir anekdotu anlatmak istiyorum. 93-94 yıllarında birkaç kez, İstanbul'a, Ankara'ya, İzmir'e çağrılı konuşmacı olarak gittim. İzmir'de, bir de Ankara'daki panelde bu konuya değinmek istedim. Önceden de paneli yöneten arkadaşları haberdar ettim, "böyle bir şeyi konuşmam sakıncalı mıdır, ne dersiniz?" diye.

İlk önce biraz kuşkulu davrandılar, ondan sonra da sözün bir yerinde -çünkü çok günceldi ve çok trajik sonuçları oluyordu- bunu konuşmaya başladım. Sözüm bittikten sonra bir tepki gelmedi; olumlu, olumsuz hiçbir tepki gelmedi. Her iki konuşmada da benzer bir olay olduğu için benim çok ilgimi çekti. Sonra, orta yaşlı bir erkek söz istedi; "ama" dedi, "doktor bey, bu bizim oralarda bilinen bir adettir, her bahçıvan yetiştirdiği meyvenin tadına ilk önce kendi bakar" dedi. Ben bunu dünya literatüründe ilk defa duydum. Hayretler içinde kaldım, anlatırken de hâlâ hayret ediyorum. Ve bu hadisat-ı adiyyedenmiş gibi de bütün diğer izleyiciler tarafından da sessizlikle karşılandı.

Şenol Ayla Olasılıkla birçok kültürde benzeri tabirler olabilir, bu söylediği sinir bozucu vecizenin karşılıkları olabilir. Ama sinir bozucu olmasını değiştirmiyor tabii ki.

Serol Teber Kesinlikle!

Şenol Ayla Günümüzden tekrar geriye, 100 yıl geriye gidiyoruz. Otoanalizine başlamıştı Freud.

Serol Teber Evet tekrar Freud'a dönersek; o bütün bu zamanlar içinde acılar içinde kıvranmaktadır sözcüğün tam anlamıyla. Kendi analizine başlamıştır ki, 1896 yılının Haziran ayında baba Jacob Freud'un da hasta olduğu öğrenilir. Arkadaşına yazdığı mektuplar çok duyarlıdır, hüzün doludur, şöyle yazar: "İhtiyarın artık günleri sayılıdır ve büyük termin günü yaklaşmaktadır." Ama buna paralel olarak kendi analizini, düş analizlerini sürdürür. Freud'un neden kendi kendine ya da arkadaşları aracılığıyla kendisine hipnoz yapmadığını da serbest çağrışıma geçtiğini burada anımsatırsak, Freud çok iyi bir düş görücü olmasına karşın çok kötü bir hipnoz yapıcısıdır.

Şenol Ayla Kendisi hipnoz uyguladığı zaman kötü sonuçlar çıkıyor, çok başarılı değil.

Serol Teber Evet, çok başarılı olmayan hipnozcu. Onun için, hipnozda başarılı olmadığını gördükten sonradır ki hipnozdan çok ileri tedavi yöntemi olan serbest çağrışımı geliştiriyor. Ama kendisinin çok iyi bir düş görücü ve düş yorumcusu olduğu biliniyor. Tabii bütün söylenenlere inanmak gerekirse.

Şenol Ayla İrma düşünden bahsedecek misin acaba burada?

Serol Teber Evet, kendi analizinden o kadar emindir ki, kendi düş yorumlarından, o kadar emindir ki, şeytani bir refleksle daha 24 Temmuz 1895'te arkadaşı Fliess'e yazdığı mektupta, -ki bir gün evvel İrma düşünü görür-, der ki; "bu analizin yapıldığı evin kapısına ileride şöyle bir plaket yazılacaktır: '24 Temmuz 1895'te Dr. Sigmund Freud bu evde düşlerin gizemini çözdü." Bu kadar emindir kendisinden.

Şenol Ayla Çok iddialı ama çok da cazip bir ifade değil mi?

Serol Teber Çok cazip ve hatta daha önceki konuşmalarımızda galiba söylemeyi unuttuk, daha 28 yaşındayken Freud, içinde bir şeyler kabardığını, bir yerlere doğru gittiğini ve gitmekte olduğunu sezinler ve o zaman adı sanı olmayan düş yorumuna başlama kararını bile almamış bir durumdayken Martha'ya yazdığı mektupta "Sevgilim" der, "prensesim, güvercinim", -bu sözleri sıklıkla kullanır Martha'ya karşı, erkek komplosunun parçası olarak ya da aksesuarı olarak diyelim-, "ilerde ben büyük bir adam olacağım, bunu

sezinliyorum ve bunun için de bu yaşa kadar, bu güne kadar yazdığım notların büyük bir bölümünü, sana gönderdiğim mektupların kopyalarının büyük bir bölümünü imha ettim, ilerde benim biyografimi yazacak olanları yanlış yola sevk etmek için. Onlar gerçekleri bulmak için uğraşacaklardır."

Şenol Ayla Muzip bir mektup.

Serol Teber İnanılmaz derecede. Bunu yapıyor ve büyük bir miktarda mektubu ve belgeyi tahrip ediyor. Burada iki olay var, yine anımsamadan edemeyeceğimiz, bütün programlarımız boyunca, tıpkı Anna O gibi, Freud'un babası bir odada ağır hastadır. Freud kendi odasında, kendi otoanalizi ile meşguldür. Kendi otoanaliziyle boğuşmaktadır. Yani baba-oğul aynı anda... Anna O ile babası aynı anda hastadır ya...

Şenol Ayla Aynı sahne vardı.

Serol Teber Aynı sahnedir, baba ölmektedir, kız ağır nörotik sancılar, rahatsızlıklar içindedir. Burada da baba gerçekten ölmektedir, Freud kendi otoanalizini sürdürmektedir.

Şenol Ayla Anladığım kadarıyla otoanaliz için uygun bir zaman.

Serol Teber Ever 40 yaşlarında tam da Freud o sırada, 30'ların sonlarında 40 yaşlarındadır. Burada onun yaptığı şey nedir, neden bu kadar önemsenir? Freud kendi kararıyla, bilimsel bağlarını koparmadan, kendini tanımasını engelleyen sınırlamalar arasından geçip, kendi kendini keşfetme serüveninin sonuçlarını gün be gün yazmıştır. Düş görmenin anlamsız bir şey olmadığını, düşlerin insanların istemlerini gerçekleştirmelerini sağlayan bir tür örtük anlatım ve boşalma kanalları olduğunun altını çizmiştir. Trajik bir şey kendisi için, aynı anda hem hasta hem de hekim olmak durumunda kalmıştır ve bu bilebildiğimiz kadar tarihte ilk kez olmaktadır.

Şenol Ayla En azından kayda geçen ilk kez olmaktadır.

Serol Teber Evet, yine bu analizin orta yerinde bir yerde -henüz babası ölmemiştir- Freud yeni bir melankolik kriz içine düşer. Yalnızlık, terk edilmişlik duygusu, korkular, taşikardiler, kalp ağrıları çalışmasını zaman zaman önleyecek düzeyde artar. Ama öte yandan da hemen hemen babası ölmektedir. Freud, neredeyse günlük tutarcasına arkadaşına yazdığı mektuplarda, "İhtiyar yemek yiyemiyor, kalın bağırsaklarda felç var, yüzü beyaz. Buna karşın ruhsal yönden çok canlı, sanıyorum son vade zamanı geldi" diye yazar. Devam eder sonra, "İhtiyarın durumu beni çok üzüyor. Onun artık dinlenmeyi hak ettiğini düşünüyorum. Kendisi de bunu istiyor. Çok ilginç bir insan, kendi içinde tutarlı ve mutlu. Pek acı çekmedi, hastalığının uzun sürmemesini diliyorum." Daha sonraki günde, "Son günlerde babamda zaman zaman bilinç bulanıklığı oluyor, akciğer ödemi başladı, iltihap yayılıyor." Ama gene kendi kişiliğinin tarih öncesini analiz etmeye devam eder. Bu sırada, ki önemli günlerdir bunlar analiz için, çocukluğundaki ana baba ilişkileri birden beklenmedik biçimde bir kez daha ortaya çıkar. Nevrozların, yaşamlarındaki ilk yılların, ilk cinsiyetin önemini bir kez daha kavrar. Bunu kendi yaşamında da araştırmaya başlamıştır. Daha önce anlattığımız gibi Freiberg'den, doğduğu yerden Viyana'ya gelmekteyken, annesiyle kompartımanda yaşadığı o büyük ilk sahne gözlerinin önüne gelir, tekrar anımsar onu ve annesine duyduğu cinsel duyguları bir kez daha anımsar, notlarına geçirir. Biraz daha ileri gitmek ister aslında, bakar ki Freud, bu dönemi -kendi deneyimiyle- tercüme etmenin sanıldığından çok zor olduğunu görür ve bunu yazar

arkadaşına "Daha fazla ileri gidemeyeceğim" der. Bu az rastlanan bir içtenlikli durumdur kanımca. Bu sırada da kendi bilinçaltında bir çocuk görür ve bu çocuk babasına karşı öfkeli, hatta babayı öldürme isteği içindedir. Amacı babayı öldürüp anneyle birlikte olmaktır.

Şenol Ayla Ve mitolojide de….

Serol Teber Ve bu onun kuramında yeni bir başlangıcın ilk işaretlerini vermeye başlar. Burada Oidipus kompleksi ilk defa tartışma gündemine gelir. Yani Freud kışkırtma teorisinden Oidipus kompleksi teorisine geçmek üzeredir ya da geçmiştir.

26 Ekim 1896 tarihli mektubunda, Fliess'e yazdığı mektupta, "23 Ekimde babamı gömdük" der, "Kesinlikle sıradan bir insan değildi, beyin kanaması geçirdi, nedeni bilinmeyen bir ateş, duyu bozuklukları, kasılmalar, akciğer ödemi ve sonunda acısız bir ölüm." Gene 2 Kasım 1896'da "İhtiyarın ölümünden sonra resmî bilincimin arkasında karanlık bir bölge beni çok etkiliyor. Babamın ölümü beni çok etkiledi. Onu çok iyi tanıdığımı, anladığımı sanıyorum. Yaşamıma çok etkisi olmuştu. Bilgelik ve fantezi içinde uzun yaşadı. İçimde bir şeylerin koptuğunu, köksüz kaldığımı duyumsuyorum" diye vurgular. Ayrıca hissettiği suçluluk duygusunun nedenini çözemediğini, bunu belki de babanın ölmesine karşı kendisinin hâlâ yaşıyor olabileceğine bağlayabileceğini düşünmüştür. Babası için çok çok mütevazı bir cenaze töreni düzenler. Ama bu cenaze törenini, hınzırlığından mı bu kadar mütevazı düzenler bilemiyoruz. Çünkü bu kadar basit, bu kadar yalın bir cenaze töreni gene çevresinin büyük eleştirilerine maruz kalır. Eleştirilir, daha görkemli bir tören beklemektedir etrafındakiler. Freud bu kadar mütevazı bir tören düzenleyerek belki de kendisine ömür boyu babasını unutmama yarası açar bir kez daha.

Şenol Ayla Bilinçli olarak böyle bir yara açar.

Serol Teber Bilinçli olarak böyle bir yara açma ihtimali Freud'dan beklenir doğrusu.

Şenol Ayla Çok önemli bir noktadayız. Freud'un babasının ölümünde ve Oidipus'a geçişinde, aradaki dakikalardayız.

Serol Teber Evet burada hakikaten dakika dakika görülür ki Freud artık babasına karşı cepheden saldırmaktan yavaş yavaş vazgeçmekte ve psikanaliz söyleminde bir tür babasıyla barışma yollarını aramaktadır. 2 Mayıs 1897'de kendi analizini sürdürür ve 8 ile 12 yaş arasındaki çocuklarda ensest fantezilerinin ve istemlerinin çok yoğun olduğunu tespit eder, bu kez çocuklar tarafından, çocukların düşüncelerindeki gelişmeleri değerlendirmeye çalışır. 31 Mayıs 1897 notlarında, ilk kez Oidipus kompleksi daha açık bir şekilde gündeme gelir. Burada çocukların ana babalarına duydukları düşmanca duyguları kendisinde de duyduğunu, kendisinde de bu duyguları duyumsadığını, hatta bunu düşünde gördüğünü, buradan babasına karşı duyduğu hüznü açıklama olanağını bulabileceğini, bunun nedeninin daha çocuk yaşındayken Jacob Freud'u öldürmek isteyip, annesiyle birlikte olmak düşüncelerinden kaynaklandığını kendisinde tespit ettiğini söylemeye başlar. Burada bir karar vermek durumundadır. Çok sıkıntılıdır. Bunları yazsın mı, yazmasın mı, söylesin mi, söylemesin mi...? Burada yine kendisine mitoloji ve Goethe yardım eder. Delfi tapınağı kahininin 2500 yıl önce önerdiği "Kendini tanı" uyarısını ve "Çıplak hakikat, getirmesi olası felaketlere rağmen, ihtişamın doruk noktası olarak görülür" özdeyişini anımsar ve hemen ardından, Goethe'nin "Bir dahinin ilk ve son istemi

hakikat aşkı olmalıdır" dizesini bir kere daha kendi kendisine yüksek sesle söyleyip, duyduklarını, düşündüklerini yazmaya başlar ve insanın, kendi ruhsal dünyasını anlamadan başkalarını anlamaya çalışmasının olanaksız olabileceğini bir kez daha düşünür ve yazar. Tabii bu arada yeniden bir ruhsal çöküş dönemine girer ve ağır bir melankolik kriz yaşamaya başlar.

Şenol Ayla Ama Sofokles'in trajedisindeki gibi, Oidipus'u ortaya koymaya Goethe'nin ışığı altında karar verir.

Serol Teber Goethe'nin ışığında karar verir ve bu arada yine arkadaşına yazdığı bir mektupta, "entelektüel bir felç" der içinde bulunduğu duruma, yani bir tür ketlenme, o kadar çok şey söylemek istemindedir ki, -Freud'un jargonuyla konuşursak- süperego, egoyu bloke etmektedir. "Dur, düşün, hepsini birden yazma; belki başına bir felaket gelebilir" der.

Şenol Ayla Ki nitekim daha önce başına gelmişti bu korktuğu. Oidipus'a uzun uzun girmemiz gerekiyor. Onu öbür haftaya bırakalım. Hoşçakalın.

Serol Teber Hoşçakalın.

14 Haziran 2004'te Açık Radyo'da yayınlanmıştır

Didik Didik Freud VIII: Musa

Michelangelo'nun Musa heykeli

25/09/2006

Şenol Ayla Merhaba, ben Ben Şenol Ayla. 94.9 Açık Radyoda Didik Didik Freud programındayız.

Serol Teber Ben Serol Teber merhaba.

Şenol Ayla Geçen hafta bir mektupta kalmıştık. Freud'un babası ölmüştü, bundan sonra 15 Ekim 1897'de arkadaşına yazdığı bir mektuptan söz etmiştik. .

Serol Teber Evet, Freud mektubu yazdığı günlerde, Kışkırtma Teorisi'nden Oidipus Kompleksi teorisine geçmek üzereydi. Bu mektubun önemi çok büyük, kişisel bir mektup. Freud'un başı sıkıştığı zaman arkasını dayayacak bilimsel kitaplar ya da felsefe kitapları okumaktan çok, sanat kitapları okuduğunu daha önce birkaç kere söylemiştik. Bu mektup bunları doğrulayan bir nitelikte. Freud babasını yitirdikten sonra, kendi analizinden elde ettiği bilgilerin sonuçlarını ortaya koymadan önce, edebiyattan destek aramıştır ve bu konuda güvenebileceği en güçlü kaynak Shakespeare olmuştur. Ayrıca Shakespeare'in, Hamlet'i, babasının ölümünden çok kısa bir süre sonra yazdığını anımsadığında, onda psikanaliz ile edebiyatın ve sanatın yakın işbirliği fikri daha da yoğunlaşmış, Freud kendini daha güçlü hissetmiştir, bir aşama sıçrayabilmiştir.

Freud'un 15 Ekim 1897 tarihinde, Fliess'e yazdığı mektup şöyledir. Burada ünlü "Hamlet kararsızlığı", adını verdiği, bu şekilde betimlediği duygu ve düşüncelerini anlatmaya başlar; "Kendi kendine dürüst olmak iyi bir yöntemdir. Aklıma, genel değeri olan tek bir düşünce geldi. Anneye âşık olmayı ve babayı kıskandırmayı kendimde de buldum. Bunu erken çocukluk için genel bir olay olarak kabul ediyorum. Aklın yazgı koşuluna yönelttiği tüm eleştirilere karşın, Kral Oidipus'un etkileyici gücü anlaşılıyor. Aynı şeyin Hamlet'in hikâyesinin temelinde de olup olmayacağı öylesine aklımdan geçti. Shakespeare'in bilinçli bir niyeti olduğunu düşünmüyorum. Tersine içinde bilinçdışının, onun kahramanının bilinçdışını anlatıp dramı yazmaya teşvik ettiğine inanmayı tercih ediyorum. Hamlet, 'Vicdan hepimizi korkak yapıyor' sözünü nasıl gerçekleştiriyor? Sarayındaki insanları hiç düşünmeden ölüme gönderen ve Leartes'i hiç çekinmeden aceleyle öldüren kendisi, amcasının babasını öldürmesinin intikamını almaktaki kararsızlığını nasıl açıklıyor? Annesine olan tutkusu yüzünden, babasına karşı aynı eylemi yapmak istemiş olmasının karanlık anısının ona çektirdiği eziyetle, daha iyi nasıl yapılabilir, 've hepimize hakkıyla davranılacak olsa kırbaç yemekten hangimiz kurtuluruz."

Şenol Ayla Hepimiz dayaklığız diyor.

Serol Teber Evet, "Hamlet'in bilinci, onun bilinçdışındaki suçluluk bilincidir." Yazdığı mektup burada noktalanıyor.

Şenol Ayla Freud, Hamlet'i ve Shakespeare'i irdelerken ve Goethe'yi, Sofokles'i de yanına alırken, aslında kendisine bir sürü önemli yandaş buluyor, değil mi? "Bu düşünceler sadece bana özgü değil, bakın onlarda da var" diye söylüyor aslında.

Serol Teber Evet, ama beni çok heyecanlandıran bir konu olduğu için vurguluyorum, bu yandaşları seçerken, nereden seçtiği çok önemli. Yani o sırada bir yığın klasik psikiyatri kitabı var, felsefe kitabı var. Oralardan bir şeyler aramaya, bulmaya çalışabilirdi.

Şenol Ayla Felsefeden olabilirdi.

Serol Teber Felsefeden olabilirdi, o da yok. Sofokles, Goethe ve Shakespeare. İşte Freud'un ya da psikanalizin yüzlerce yıl sonra hâlâ gündemde olmasının gizemi burada yatıyor. Ne zamandır ki Sofokles, Shakespeare, Goethe okunmaz bu dünyada, psikanaliz de, Freud da kendiliğinden gündemden kalkar. Ama okundukları sürece, psikanaliz de kanımca, bir şekilde eleştirilerek ve övülerek gündemde kalacaktır gibi geliyor bana. Burada acaba Oidipus kompleksi ile ilgili mitolojiden bir iki cümle söylememize zaman var mı?

Şenol Ayla Söyleyelim iyi olur. Oidipus kimdi, ne yaptı? Biz bunu kompleks olarak tanıyoruz ama, önce kendisini bir görelim.

Serol Teber Burada Antik Yunan mitolojisine dair çok küçük bir anımsatma yapacağız. Thebai Kralı Laios, Peleponnes Sarayı'nda misafir kalırken, evin erkek çocuğu Chrysippos'a sarkıntılık eder. Tanrılar bunu görür ve Laios'u kendi oğlu tarafından öldürülmeye mahkum ederler. Laios bunu duyduktan sonra, zaten uzun zamandan beri çocuğu olmamıştır, erkek çocuğu yoktur, durumu karısı İokaste'ye anlatır. Fakat aksilik bu ya kısa bir süre sonra İokaste'nin bir oğlu olur. Laios'un oğluna Oidipus adı konur. Fakat çocuk doğar doğmaz onun kendisini öldüreceği kuşkusu, korkusu, kanısı ile çocuğu çobanlara verir, elini ayağını bağlar, bununla da kalmayarak ayaklarını birbirine çivileyerek -yani burada sadist, pervert bir baba vurgulanmaktadır mitolojide de- dağa bırakılmasını ister. Oysa çobanlar bütün bu tür mitolojik öykülerde olduğu gibi, çocuğu öldürmeye kıyamazlar, o çocuğu alıp Korint Kralı Polypos'a teslim ederler.

Şenol Ayla Ama adını da koymuş bu arada Laios. Öldüreceği çocuğa Oidipus demiş bizi düşünerek sanki.

Serol Teber Evet biraz paytak yürüyen çocuk anlamına da galiba geliyor. Korint Kralı Polypos buna kendi çocuğu gibi bakar. Ama günlerden bir gün Oidipus Defli Kahini'ne gidip konuşurken, akıl danışırken, Defli Tapınağı Kahini ona ileride büyüyüp babasını öldüreceğini ve annesiyle evleneceğini söyler. Oidipus gerçek memleketini Korint olarak bilmektedir ve baba olarak da Polypos'u bilmektedir. Buradan hızla kaçıp, daha ilerdeki bir kente Thebai'ye gitmek ister ve orada yeni bir yaşam kurmayı amaçlar. Kaderin cilvesine bakın ki o sırada esas gerçek babası Laios da Defli tapınağına gelip Thebai kentinin başına bela olmuş Sfenks canavarından kurtulmak için öğüt almaya gitmektedir, yolda dar bir geçitte Oidipus ile Laios karşılaşırlar. Laios çok sert bir şekilde yoldan çekilmesini ister. Mitolojiyi tam olarak anlatmaya çalışırsak, karşılıklı kavga olur ve Oidipus bu kez gerçek babasını sahiden bu geçitte öldürür, ama bilmez tabii gerçek babası olup olmadığını, haberi yoktur böyle bir şeyden. Thebai şehrine gider, yolda Thebaililer kendisine yakarırlar ki ünlü Sfenks'ten kurtarsın. Sfenks bir bilmece sormaktadır, bilmeyenleri de yemekte ya da kenti açlıkla tehdit etmektedir. Bilmeceyi,

belki merak edilir diye anımsatmak istiyorum, Sfenks şöyle bir şey sorar, "Öyle bir canlı söyleyeceksin ki bana, çocukluğunda dört ayak üzerinde, erişkinliğinde iki ayak üzerinde, yaşlılığından üç ayak üzerinde yürüsün." Oidipus hiç çekinmeden "Bu insandır…" der, "çocukluğunda dört ayak üzerinde emeklemektedir, ergenlik çağında ayağa kalkar, iki ayağı üzerinde yürümektedir, yaşlılıkta da bastonla üç ayakla yürür. Sfenks bu bilmecenin bilinmesine dayanamayıp kendini dağdan aşağı atar ve Thebai şehri bu beladan kurtulur ve ödül olarak da kraliçe İokaste ile Oidipus'u evlendirirler. Dolayısıyla çok çok dolaylı yollardan da olsa Oidipus annesiyle evlendirilmiş olur.

Şenol Ayla Oidipus'un trajedisi de burada başlıyor herhalde.

Serol Teber Oidipus'un trajedisi ve Sofokles'in Kral Oidipus Trajedisi kitabında esas trajedi böyle başlar. Kent bir süre mutlu ve görkemli bir yaşam sürdükten sonra, bu sefer başka bir boyutta açlıkla, vebayla karşı karşıya kalır ve bu kez trajedinin gerçek yüzü ortaya çıkar. Bütün felaketin sebebi Oidipus'un annesiyle evlenip, ondan çocukları olmasıdır. Bundan sonraki kısım daha çok biliniyor herhalde.

Şenol Ayla Sofokles'in trajedisinde Oidipus'un annesine aşkından söz edilmiyor. Sevgi, aşk gibi sözcükler de geçmiyor. Bu bir kader gibi sunuluyor değil mi?

Serol Teber Evet evet..

Şenol Ayla Bilmeden bir tuzağa düşüyor Oidipus.

Serol Teber Oidipus bilmeden bir tuzağa düşüyor. Sofokles'in trajedisinde gerçekten dahiyane bir nokta var; Oidipus, kahin "babanı öldürüp annenle evlenmişsin" dediği zaman, itiraz etmiyor. Bunu sanki bilinçdışında bir yerden biliyormuş gibi. Sofokles bize bunu sezinletiyor.

Oidipus, erkek çocuğun ömür boyu annesiyle birlikte kalıp, buna karşılık bu birlikteliği tehdit eden en büyük güç olarak gördüğü babayı öldürme, dışlama düşüncelerinin bir özeti olarak psikanalizin merkezi konumuna girer. Freud bu noktaya geldikten sonra, artık, 12 yıldır çalışmakta olduğu *Düş Yorumu* kitabını tamamlamak üzere olduğunu duyumsar. 1899 yılının Ağustos ayında bunun bir kopyasını arkadaşı Fliess'e son bir kez daha okuması için gönderir, öbür kopyasını da yayıncısına verir ve kitap Kasım ayında 1899'da basılır, ama Freud'un ricası üzerine 1900 tarihi konur. Bu, yeni bir yüzyılda yeni bir çağ açacağını düşündüğü, modern psikiyatrinin en büyük kitaplarından biridir ve Freud, kitabın 12 yıl sonra yapılacak 2. baskısına yazdığı önsözde, "Bir insan yaşamında ancak bir kere böyle bir kitap yazma şansını bulabilir" diye kitaba verdiği önemi bize anlatır.

Şenol Ayla Narsizmini her seferinde bir parça görüyoruz.

Serol Teber Evet, bu konu üzerinde çok şeyler söyleyip yazmıştır Freud, bu narsizmi gösterecek şekilde. Kendi bilinçdışında, resmî bilincin dışındaki bölgede yeni bir ülke, yeni bir kıta, anakara keşfettiğini ve bu yüzden de psikolojinin bir tür Kristof Kolomb'u olduğunu düşünmüştür, yani kendi konumunu oldukça 'mütevazı' tanımlamalarla ortaya koyuyor. Ayrıca içinde öteden beri kımıldamakta olan, çocukluk yaşlarında, 12 yaşında öğrendiği, babasından duyduğu, babasına hakaret edildiği anısı vardır. 12 yaşlarında birlikte gezerlerken, babası eski bir anısını anlatır; yolda bir Hıristiyan'la karşılaştığını, Hıristiyan'ın kendisinin kafasındaki şapkayı alıp çamura attığını ve onun da sessizce yerden o şapkayı alıp giyip gittiğini anlatmıştır ve Freud'un kafasında o günden bu güne kahramanlara özgü, bir yanıt alamadığı ve Roma'yı kuşatan Hıristiyanlardan bunun öcünü alacak Hanibal gibi, Roma'yı kuşatmak düşüncesi vardır. Bu düşünce, *Düş Yorumu*'ndan sonra bir kez daha, çok bariz bir şekilde ortaya çıkar. Şöyle ki, o zamana kadar Freud'un

kafasındaki gizemli kent Roma'dır. Birkaç kez İtalya'ya gider, ama Roma başkadır. Tıpkı Hanibal gibi, Roma'nın kuzeyindeki bir köyde, Hanibal'in konakladığı köyde kalır, Roma'ya gitmez, gidemez. Ne zaman ki *Düş Yorumu* yayınlanır, hiç olmazsa bilim çevrelerinde gereken ilgiyi görür, o zaman Freud yeni bir Roma gezisine çıkar ve bu kez Roma'ya gider ve Pantheon tapınağının karşısında, eşine, Martha'ya yazdığı mektupta "Yaşamımın doruk noktasını yaşıyorum, Roma'dayım" der. Yani bir anlamda kitabıyla Roma'yı keşfetmiştir, ya da Roma'nın yıkılmasına neden olacak birtakım şeyleri, kültür bazında ortaya koymuştur. Artık Katolik Kilisesi eski Katolik Kilisesi olmayacaktır onun kanısına göre. Çünkü insanın, insanların psikolojilerini değiştirmeye başlamıştır Freud.

Düş Yorumu'nu yazarken, Freud'un masasının üstünde, bir tarafında, Roma kentinin topografik haritaları vardır. Ortada küçük not defteri, öbür tarafta da Truva'nın arkeolojik kazıların gösteren haritalar vardır. Freud psişenin katmanlarına inmek için bir yandan Schliemann'ın getirdiği Truva kazılarının notlarını okurken, öbür taraftan da Roma'nın kazılarına bakmaktadır. Yani Truva'daki bulgulardan esinlenerek Roma'yı katman katman kazmakta, en dipteki Roma Dörtgeni'ne kadar inmektedir, "Ben bu Katolik Kilisesi'nin dibini oyacağım" demektedir sanki.

Şenol Ayla Şimdi kişisel romanın, ailevi romanının ortasında ya da sonundayız ama yeni bir sayfan açıyoruz Freud'un hayatında, tarihsel romanı açıyoruz. Arkeoloji ile bağlantılı bir yerdeyiz. Roma'ya geleceğiz, Truva'ya geleceğiz. Kendisi zaten Kristof Kolomb'dan başka Schliemann'dan bahsetmişti. Bütün bu tarih, keşif ve arkeoloji seyahatine biz de onunla beraber çıkacağız. Şimdi Freud 47 yaşında Roma'da.

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Bu arkeolojik gezilerinin de başlangıcı oldu değil mi? Roma'da neler oldu, neler yaptı Freud?

Serol Teber Zaten Roma gezisi ya da genel olarak geziler Freud'un puro dışında ikinci büyük tutkusudur. Yaşamının sonuna kadar sık sık söylediği bir şey vardır: "İki şey beni terk etmedi. Ben de onları terk etmedim. Bir puro, iki gezi tutkusu." En parasız kaldığı zamanlarda, en zamansız kaldığı zamanlarda bile geziye çıkmak, bir şeyler görmek, yeni ülkeler tanımak aşkı onda hep canlı kalmıştı. Bu geziye çıkmak Freud'da iki boyutta belki tartışılabilir. Birincisi geziye çıkmak, evden kaçmak, Viyana'dan -hiç sevmediğini söylediği Viyana'dan kaçmak bir tür evdeki çoluk çocuktan kaçmak, hatta karısıyla birlikte olduğu zaman yapmak mecburiyetinde olduğu seksüel ilişkiden kaçmak olanağını ona sağlamaktadır. Öbür yanıyla da geziye çıkmak, kaçmak, bir tür anasından, eşinden, çoluğundan çocuğundan uzaklaşmak korkularını doğurmaktadır. Freud bu ikilem arasında her zaman, her seferinde çaresiz kalmıştır ve belki de bu nedenlerden dolayı Freud tek başına geziye çıkamaz. Her zaman -bilebildiğimiz kadar- her zaman geziye çıkarken yanında birinin olmasını özellikle istemektedir.

Şenol Ayla Ama bu kişi asla karısı olmadı değil mi?

Serol Teber Evet bildiğimiz kadarıyla Martha, gerek çocuklarının çokluğundan, ev işlerinden, gerekse geziye çıkmak pek istemediğinden. Yanında gelen arkadaşı çoğu zaman Martha'nın kız kardeşi Minna'dır. Çok kez onunla birlikte İtalya'ya gitmişlerdir ya da erkek kardeşi Aleksander olmuştur. Yaşamının son dönemlerinde de Anna ona arkadaşlık etmiştir. Freud, bilebildiğimiz kadarıyla 20 kere İtalya'ya gitmiştir ve pek çok kez Roma'ya gitmiştir; sırf Roma gezilerini anlatan bir çalışmaya göre de toplam 57 gece Roma'da kalmıştır. Yine çok öğreticidir ki, Roma'da kaldığı hemen hemen her gün San Pietro in Vincoli kilisesinde bulunan Michelangelo'nun ünlü Musa heykelini ziyaret etmiştir,

onun önünde dakikalarca, bazen saatlerce kalmış, adeta Musa ile, Michelangelo'nun Musa'sı ile -kendi tabiriyle- konuşmuştur. Sonra bu konuşma ilerde Freud'un tarihsel romanının yazılmasının başlangıcını oluşturmuştur.

Şenol Ayla Sen de gördün Musa heykelini değil mi?

Serol Teber Gördüm, muhteşem bir yapıt, inanılmaz derecede güzel ve Musa'nın bu kadar güzel yapılmasına, bu kadar görkemli yapılmasına neredeyse Hıristiyan kültürü bile tahammül edememiştir diyebilirim, küçük bir kilisenin görünmez bir köşesine konmuştur. Bugün bile, yani olası bir kazaya her an açıktır, korunmasız bir durumdadır, ama muhteşem bir heykeldir ve Freud'un oraya her gün, her fırsatta o kiliseciğe gidip Musa'nın önünde durması bile ayrı bir anlatı konusudur. Sanki yaptığı işten suçluluk duyuyormuşçasına, duvara sürünerek, kenardan, merdivenlerden çocuk gibi kimseye görünmeden, yavaş yavaş kapıdan içeri girer, Musa'nın önüne gider, Musa'nın önünde lambaların yanması için para atar, dakikalarca onu seyreder ve bu arada gene Martha'ya yazdığı mektuplarda birkaç kere önünde depresyon, mini depresyon dediği türden ruhsal rahatsızlıklar geçirmiştir.

Şenol Ayla Melankolik bir yalnızlık ve anlatılması olanaksız duygular içinde olduğunu yazmış.

Serol Teber Tabii Roma'da olsun, Floransa'da olsun, genel olarak İtalya'da bu duyguyu yaşayan tek Freud değildir. Pek çok kişi, Freud'dan önce pek çok düşünür, yazar benzer duygulara kapılmışlardır. Bunların en ünlülerinden biri Stendhal'dir ve bugün Floransa'da yaşanan bir yığın psişik bozukluklar için, Stendhal Sendromu denmektedir. Stendhal Sendromu literatüre girmiş, başlı başına bir davranış bozukluğu halinde tartışılmıştır.

Şenol Ayla Nasıl bir şey bu?

Serol Teber Stendhal Sendromu'nu şöyle tanımlayabiliriz; Standal, Floransa'ya gittiği zaman o kadar küçük bir mekân içinde, o kadar çok fazla sanat eseri görmüştür ki, sonunda bir katedralin içinde ciddi bir baygınlık geçirmiştir ve kendisini zorlukla dışarıya, çimenlerin üzerine atıp yatmak zorunda kalmış, dakikalarca yattıktan sonra kendini toparlayıp, oteline dönecek duruma gelmiştir. Birkaç yıl önce, Floransalı bir psikiyatr, pek çok turistte bayılmalar, halusinasyonlar, hezeyanlarla, taşikardilerle, kalp çarpıntılarıyla, tansiyon düşmeleri veya yükselmeleriyle birlikte bu tür oryantasyon bozukluğu içeren ve klinik tedaviye gereksinim gösteren bir belirtiler kompleksi tespit etmiştir ve buna Stendhal Sendromu adını koymuştur ve hakikaten Floransa'nın merkezinde, Roma'nın merkezinde birkaç tane ambulans olası bir Stendhal Sendromu'na karşı hazır beklemektedir.

Şenol Ayla İlginç bir durum, tıp literatürüne edebiyattan bir aktarma.

Serol Teber Freud da bunu Musa heykeli karşısında yaşamıştır, Goethe yaşamıştır, benzer duyguları, pek çok kişi yaşamıştır.

Şenol Ayla Freud 48 yaşındayken bir de Akropol seyahati var Yunanistan'a.

Serol Teber Evet demin anımsattığımız Stendhal Sendromu'nu aslında Freud belki de Roma'dan çok Akropol'de yaşamıştır. Çok maceralı bir gezidir. Akropol'e gittiği zaman Freud birdenbire kendisini gerçek bir psikoz içinde duyumsamıştır. Tam bir derealizasyon durumu yaşamıştır, yani gerçeklerle ilgisinin koptuğunu ve 'depersonalizasyon' denen kendisinin kim olduğunu, kimliğini, ne yaptığını, ne iş yaptığını hepsini birden yitirdiği, yabancılaşma sendromu adını verdiği bir ruhsal durumla karşılaşmıştır. Bu durumdan zaman zaman korkuya da kapılmıştır, hiçbir zaman geçmeyecek diye. Freud'un ileri

yaşlarda, Romain Rolland'ın 45. doğum günü için yazdığı, 10-15 kadar sayfa tutan, bir küçük monografi niteliğindeki mektupta, yabancılaşma sendromunun en iyi tanımlamasını okumaktayız. Ayrıca da bir arkadaşa gönderilebilecek herhalde en büyük hediyelerden biri olduğu kanısındayım. Çünkü başına hiç giriş, selam sabah olmadan direk Akropolis'te yaşadıklarını anlatmaya başlar Freud; "çocukluğumdan beri Akropol üzerine o kadar çok şey okudum, o kadar çok şeyle doluyum ki oraya girdiğim zaman agorada sanki ben yüzlerce yıldır ya da binlerce yıldır orada yaşıyormuşum hissine kapıldım ve bu bir anda benim bütün psişik mekanizmamı çözdü ve beni tam bir delirium haline, oryantasyon bozukluğu haline getirdi."

Şenol Ayla Değerli bir mektup herkes açısından hakikaten, Romain Rolland dışında psikanaliz tarihi için de.

Serol Teber Hemen hemen klasikleşmiştir bu mektup. Yani modern-klasik diyebileceğimiz tanımlamayla, yabancılaşma konusu ne yazık ki psikiyatride bu boyutta çok fazla irdelenmemiştir. Ama bu mektup, Freud'un en çok klasikleşen, en çok alıntı yapılan yazılarından biridir.

Şenol Ayla Mektuplardan sık sık bahsediyoruz, uzun mektuplardan. Ama sadece Freud değil mektupı yazan o dönemde. Mektup yazmak, senin tabirinle, o dönem entelektüel olmanın bir göstergesi, değil mi?

Serol Teber Evet o yüzyılda, yani geçen yüzyılda, 19. yüzyılda mesela Gustav Mahler'in de en az 10 bin mektubu olduğu söylenir ya da Richard Strauss'un da 10 binin, 15 binin üzerinde mektubu olduğu söylenir. Hatta şöyle bir espri yapılır, 10 binden az mektup yazan biri iyi bir entelektüel olarak kabul edilmez o dönemde. Mutlaka bu düzeyde yazılması lazım. Ve özellikle ben Strauss'un mektuplarının bir kısmını dinlemek mutluluğuna eriştim. O da Freud gibi inanılmaz bir ayrıntıyla mektup yazıyordu. Örneğin, sanıyorum eşiyle Brüksel'de buluşmak üzere randevulaşıyorlar. Eşine, gara girdikten sonra kaç basamak merdiven yürüyeceğini, sonra gene sağa dönüp kaç adım gittikten sonra gişeye varacağını, gişeden bileti aldıktan sonra ne kadar yürüyüp, sola dönüp, hangi vagonun önünde duracağını, santimi santimine anlatan mektuplardı.

Şenol Ayla Tarih kaydı açısından da çok önemli.

Serol Teber İnanılmayacak kadar güzel ayrıntılardı.

Şenol Ayla Freud'un arkeolojisine devam edeceğiz, çünkü bu çok önemli. Freud'un tarihsel romanını açtık artık. Kendi bilinçaltımızın katmanlarına indikçe, Freud'la beraber Truva'ya gideceğiz, Pompei'ye gideceğiz. Bir sürü yerde dolaşacağız. Tekrar Michelangelo'yla karşılaşacağız. Ama bu haftalık bu kadar. Hoşça kalın.

21 Haziran 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud IX: Psikanaliz ve Arkeoloji

15/11/2006

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız, merhaba ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba, ben Serol Teber.

Şenol Ayla Kaldığımız yerden Freud'a devam ediyoruz. Geçen programda psiko-arkeolojiden söz etmiştik. Freud'un arkasını dayadığı tarih ve arkeolojiden yola çıkmıştık. Şimdi bunu da ayrıntılı göreceğiz. Psiko-arkeoloji ne demek, önce bu kavramı açıklayabilir miyiz?

Serol Teber Evet, zannediyorum Freud'u ve psikanalizi anlamak için bu kavram hayati önem taşıyor. Freud'un kişiliğinin evrim sürecinde geçirdiği aşamaları anlamak açısından, onun İtalya, ama özellikle de Roma gezileri çok önemli aşamalardır. *Düş Yorumu*'nu yazana kadar Freud birkaç kez İtalya'ya gitmiş, ama Roma'ya gitmeden, Roma'nın 80 km doğusunda Trasimeno kasabasında kalmış. Tıpkı Hanibal'in yaptığı gibi -burada şeytani bir refleksle hareket eder- orada kalır ve Roma'ya girmez. 1900 yılında *Düş Yorumu* yazıldıktan sonra Roma'ya girecektir ve hayran olacaktır. Roma'nın arkeolojisini daha yakından görme olanağını bulacaktır.

Şimdi bugünkü konumuza biraz daha yaklaşacak olursak, psişik yapılanmaları kolay kavranabilir örneklerle anlatabilmek zorunluluğunun bir sonucu olarak, pek çok denemelerden sonra en çok başvurulan metafor arkeoloji olmuştur.

Şenol Ayla Ne demek bu?

Serol Teber Freud, bilinçdışını, bilinçaltını, ön bilinci -bir zamanlar kendi kullandığı tabirlerle- bilinci hem kendisine, hem okurlarına daha iyi anlatabilmek için ilk önce teleskop benzetmesini kullanmıştır. İç içe girdiği zaman tek bir parça olan, açıldığı zaman en az üç parçanın bir araya gelmesiyle uzun bir dürbün haline gelen teleskopa benzetmiştir bilinç yapılanmasını. Ancak, bu çok fazla sürmemiş, arkeolojinin etkisi, arkeolojiye olan tutkusu ve arkeolojik bulguları biriktirme düşkünlüğü, onun psikolojiyi açıklamada arkeoloji benzetmesini kullanmakta karar kılmasına yol açmıştır. Bu kaçınılmaz bir özellik ve boyuttur. Çocukluk yaşantılarının, ergin insanın güncel yaşamını açıklamada çok önemli bulgular olduğu saptandıktan sonra, yaşanan güncel hayatın psikopatolojisini anlamada da geçmiş yaşantıların, geçmiş kültürlerin, arkeolojik bulguların önemi psikanalizde gittikçe belirginleşmiştir ve arkeolojiyle psikoloji arasında, sonradan Freud'un sürekli altını çizeceği psiko-arkeoloji bağlantısı ortaya çıkmıştır. Tam da Freud bunlarla uğraşırken Girit ve Truva bulgularının yayınlanması, Mısır'daki yeni bulgular, Roma'daki, Pompei'deki yeni bulgular Freud'un arkeolojiye olan tutkunluğunu artırmıştır tabii.

Şenol Ayla Pompei'nin özel bir yeri var galiba, *Bilimsel Bir Peri Masalı* adlı kitabında da belirttiğin gibi.

Serol Teber Pompei ile Freud'un ilişkisi çok özel bir ilişki. Freud yoğun melankolik dönemlerinde, kendini iç mekâna hapsettiği dönemlerde, daha önceki konuşmalarımızda söylediğimiz gibi, odasını bir müze haline getirmiştir. Bu müzenin içine kapanır, büyük çoğunluğu orijinal olan, en az birkaç bin arkeolojik kalıntı ile oluşturduğu bu müzede, hastalarında, en temeldeki, bilinçdışındaki belirtileri, bir tür Truva hazinesini

keşfedercesine kat kat kazmaya çalışır. Bu sırada tam oturduğu koltuğun karşısındaki duvarda bir rölyef vardır. Gradiva Rölyefi olarak, hem psikoloji hem de edebiyat tarihine geçen, sonraları bütün kültür tarihinin vazgeçilmez başyapıtlarından biri olan Gradiva'yı seyretmeye başlar. Nikotine olan tutkunluğuyla Gradiva'ya olan tutkunluğunun neredeyse at başı gittiğini söyler. Bir puro içer, dumanını üfler ve Gradiva'nın yürüyüşünün ardına takılır. Tabii ki düşlerinde.

Şenol Ayla Gradiva kim?

Serol Teber Gradiva, Pompeili bir kız ya da psikanaliz söylemindeki adıyla "Küller Altından Çıkan Aşkın Tanrıçası". Bu rölyef, arkeolojiyle psikanaliz ve sanatla edebiyat arasında kurulan en güzel köprülerden birini oluşturur. Freud ilerleyen yaşına rağmen dakikalarca Gradiva'yı seyretmekten kendisini alamaz.

Gradiva, Wilhelm Jensen adlı bir Alman yazarın 1903 yılında yazdığı bir romandır. *Gradiva'*nın diğer bir adı *Bir Pompei Fantezisi*'dir. Olasılıkla bu romanı Carl Gustav Jung, Freud'a 1906 yılında okuması için vermiş, Freud daha eline alıp birkaç sayfa çevirdikten sonra romana hayran kalmış ve 1906 yılının Haziran-Temmuz aylarında küçük bir çalışma yazmış ve 1907'de *Gradiva* yapıtı yayınladıktan sonra hemen modern klasikler arasına karışmıştır.

Roman, bir arkeologla ilgili, hem bir arkeoloji çalışması kadar ayrıntılı olarak arkeoloji üzerine bilgi veriyor, hem de psikanaliz çalışması kadar da insan psikolojisi üzerine bilgiler veriyor. Burada anıların bastırılışını, bilinçdışı özlemleri, buralardan kaynaklanan hezeyan ve sanrısal boyutlara varan psikoz öncesi gerilimleri, sonra bunların düşler yoluyla insanın bilincine çıkışı ya da çıkma yolları arayışı ve bunun farkına varan insanın da bu bilinçdışı gerilimin asıl kaynağının peşinden koşma serüveni gibi yorumlayabiliriz. Yani şaşırtıcı bir psikanaliz örneğidir. Freud da bunu bir yazarın bulmasını hayranlıkla selamlamıştır sürekli olarak.

Romanın kahramanı, arkeolog Norbert Hanold'dur. Genç bir arkeolog. Bir gün Roma Arkeoloji Müzesi'ni gezerken orada bir rölyef görür. Bu rölyef genç bir kadını yürürken göstermektedir. Kadın olasılıkla taşların üzerinden sekerek yolun bir tarafından öbür tarafa doğru geçmektedir. Elleriyle pilili eteklerini hafifçe yukarıya doğru kaldırmıştır, ayaklarında sandalet vardır, bir ayağı tümüyle yere basmıştır, öbür ayağının parmak uçları yere dokunmaktadır ama ayağını tabanıyla topuğu zeminle neredeyse 90 derecelik bir açı oluşturacak şekilde yukarı doğru kaldırmıştır. Bu görünüm gravüre olağanüstü bir çekicilik ve gizem katmıştır.
Genç arkeolog gravürü gördükten sonra kendisinin de uzun zaman açıklayamayacağı bir büyünün etkisine kapılır.

Rölyefin bir kopyasını büyük zorluklarla elde edip evine koyar. Ama o günden sonra da yaşamı aşağı yukarı sürekli olarak bu gravürü izlemekle geçer. Büyük olasılıkla Antik Grek kökenli bir genç kadın olduğunu düşünür. Ama sonra birdenbire Pompeili olabileceğini, soylu bir aileden geldiğini ve yağmurdan ıslanmasın diye eteklerini kaldırarak karşıdan karşıya geçmekte olduğunu varsayar. O zamana kadar tümüyle mesleğiyle ilgilenen genç arkeolog, o günden sonra garip bir şekilde, artık sokaktaki kadınların da yürüyüşlerine dikkat etmeye başlar. Dış dünyaya kapalı olan bir insan bir anda bir miktar dış dünyaya açılır gibi olur, ama bunların hiçbirinin farkında değildir. Günlerden bir gün bir düş görür; düşünde MS 79 yılında, Pompei'ye Vezüv'den çıkan küllerin yağdığı felaket günüdür; o gün tesadüfen arkeolog da Pompei'dedir. Ama olacak felaketi bilmektedir. Genç kadını görür, ardından koşar ve onu uyarır; "Buradan kaç, felaket geliyor" diye. Kadın oralı olmaz, gider tapınağın mermerleri üzerine yatar ve o dakikalarda zaten küller yağmaya başlamıştır ve kadın mermerleşir. Kan ter içinde uykusundan uyanan arkeolog, uyandığı zaman bile, neredeyse, Pompei kentindeki gürültüleri duymaya devam eder. Fakat kalktığında bakar ki cam açıktır ve çarşıdan gelen seslerdir kulağındaki gürültüler. Camı kapamak için dışarı uzanır fakat karşı kaldırımda, rölyefteki genç kadına, Gradiva'ya, -bu kadına Latince olarak "ileriye doğru giden genç kız" anlamına gelen Gradiva adını vermiştir- benzeyen bir kadın gitmektedir. Son derece uygunsuz yatak giysileri içinde sokağa çıkar, kadının ardına düşer ama kaçırır. Uygunsuz giysilerine dışarıdaki insanların alaylarına maruz kalır, geri döner, bu arayışından vazgeçer. Ama Gradiva düşüncesi kafasından çıkmaz. Alelacele üniversiteye kapsamlı bir proje sunar ve Roma'ya gitmek istediğini, Roma'da bir araştırma yapmak istediğini bildirir. Önerisi kabul olur ve yaz tatilinde alelacele Roma'ya gider.

Roma'ya gelir ve hızla Napoli'ye geçer ve kendini yoğun sıcağa ve öğlen sıcağına rağmen Pompei'de bulur. Neredeyse bu araları kendisi bilinçli olarak yaşamamıştır. Pompei'de dolaşırken birden Gradiva'ya benzeyen bir kadının gerçekten de sokakta karşıdan karşıya geçmekte olduğunu görür. Hızla kadının ardına düşer. Diğer bir sokakta karşılaşırlar. Arkeolog, Pompeililerin neredeyse 2000 yıl sonra tekrar yaşama döndüklerini düşünmeye başlayacak ölçüde hezeyanlar ve sanrılar içindedir. Gördüğünün gerçek mi düş mü olduğunun farkında değildir. İlk önce genç kadına yaklaşıp Grekçe bir şeyler söylemeye çalışır. Kadın hiç yanıt vermez, ardından Latince söyler. Genç kadın gülümser, "eğer benimle konuşmak istiyorsan Almanca konuş" der. Genç kadın, Gradiva, Almanca bilmektedir. Biraz sonra da kendisiyle ertesi gün öğlen buluşabileceklerini söyler ve ayrılırlar. Tabii ki izleyen saatlerde arkeologun nasıl bir ruhsal durum içinde olduğunu düşünmemiz kolay. Bir paranoid psikozun prepsikotik dönemine girmek üzeredir. Kadının canlı mı cansız mı olduğunu henüz bilmemekte, Pompei'deki hayat yeniden geriye mi dönüyor, yoksa dönmüyor mu, onu da mesleki bilgileriyle de bağdaştıramamaktadır bir türlü. Ertesi gün öğlen, sözleşilen yere geldiğinde genç kadın elinde o bölgede ölülere ve gelinlere verilen beyaz bir çiçekle gelir, arkeologa bunu verir ve Pompei'ye nasıl geldiğini arkeologun ağzından dinlemek ister. Burada bir parantez açıp yazarın, Wilhelm Jensen'in, şaşırtıcı bir öngörüyle, neredeyse Freud'la aynı zamanlarda, belki de ondan biraz önce, serbest çağrışım yöntemini bulduğunu Freud yazısında belirtir, "İnanılmaz bir şey bu" der. Gradiva, arkeologa içinde bulunduğu psikopatik durumu sezinleyerek, serbest çağrışım yöntemini uygulamaktadır, belki de Freud'un muayenehanesinde uyguladığından çok daha güzel bir biçimde. Zaten Freud bunu söyler "Avantajları benden çok daha büyüktü Gradiva'nın" der, "Çünkü ben, sıradan, tanımadığım insanlara bunu uyguluyorum, Gradiva ise sevdiği ya da tanıdığı bir erkeğe." Tabii biz bunları romanın bu bölümünde

şimdilik bilmezlikten gelelim. Biraz daha konuştuktan sonra Gradiva arkeologla, yeniden buluşmak üzere ayrılırlar. Genç arkeolog Gradiva'nın kim olduğunu bizler gibi bilmemektedir. Ertesi gün söz verilen yere geldiğinde, aynı üniversitede çalıştığı bir zooloji öğretim üyesinin oralarda gezindiğini görür, ona hayretle, neden buralarda olduğunu sorar ve adam ona ancak o bölgelerde bulunan bir kertenkeleyi bulmak için Pompei'ye geldiğini söyler. Ayrılır, ilerde Gradiva'yı yeniden görür. Genç kadın bu sefer öğlen birlikte yemek yiyebilmeleri için kâğıda sarılı ekmek de getirmiştir. Birlikte karşı karşıya otururlar ve Gradiva serbest çağrışım yöntemini bir parça uygulamaya başlar, yeniden onun biyografisini öğrenmek ister ve bir ara "Hatırlıyor musun?" der, "-çok çok eskiden biz seninle bir kez daha böylesi yerlerde yemek yemiştik." Arkeolog bir şeylerin farkına varır gibidir, ama sadece gibidir. Daha fazlasını bilmez, hâlâ Gradiva'nın canlı olup olmadığını bilmemektedir. Sonra bir ara genç kadının sol eli dizinin üzerinde durur, üzerindeyken oraya sinek konar ve arkeolog o sineği kovmak amacıyla ya da bahanesiyle diyelim, kadının parmaklarına dokununca onun sıcak ve canlı olduğunu görür. Bu sefer hezeyanları biraz daha artmıştır ve Pompeililerin, taşlaşmış 2000 yıllık Pompeililerin canlanmak üzere olduğu kuşkusuna kapılır. O zaman Gradiva adını taktığı genç kadın biraz daha ileri gidip, genç arkeologu biraz daha fazla tedavi etme gereğini görür ve kendisinin biraz önce rastladığı zoologun kızı olduğunu, aynı şehirde oturduklarını, adının Zoe Bertgang, yürüyen, ileri giden, ışıldayan anlamına geldiğini ve ikisinin çocukluk arkadaşı olduklarını, hatta birbirlerinin ilk sevgilileri olduklarını yavaş yavaş söylemeye başlar. Adam bunun farkına varır ve bastırılmış anılar adım adım, kare kare bilince gelmeye başlar. Gradiva devam eder konuşmasına ve serbest çağrışım metodunu, belki de Freud'dan daha iyi uygulayarak genç arkeolog Norbert Hanold'u içinde bulunduğu paranoid psikozdan ya da girmek üzere olduğu paranoid psikozdan çıkarmaya çalışır ve ona birlikte yaşadıkları çocukluk günlerini, ilk aşklarını anlatır, sonra biraz sitemkâr, "Tabii ki siz arkeolojiye başladıktan sonra mesleki aşkınız, yanınızdaki diğer bütün aşkları gölgeledi ve çevrenizde olup bitenlerden hiç haberiniz olmadı, ne zaman ki siz bir rölyefte yani mesleğiniz ile ilgili bir konuda içinizdeki dürtülerin sesini duymaya başladınız, ondan sonra çevrenize bakıp bunun gerçek gizini, gerçek nedenlerini gördünüz. Aslında sen Pompei'ye benim ayak izlerimi aramak için değil, bizzat beni bulmak için geldin, ama bunu kendine kabul ettirebilmek için mesleki bir gerekçe bulman lazımdı, bu yoldan da arkeoloji ile kendi cinsel dürtülerini, cinsel arzularını bağdaştırdın. Hem mesleğini kurtardın, hem tozlar altından Pompei'nin tozları altından bizi kurtardın, ilk çocukluk aşkını çıkardın, bizi kurtardın" der.

Şenol Ayla Akıllı bir kadın değil mi?

Serol Teber Son derece akıllı ve güzel. O zaman arkeologun bir tek ricası olur. "Bari bir kerecik olsun bu Gradiva rölyefindeki gibi yürür müsün?" der. Kız onu kırmaz. Aynı pozda yürür. Gerçekten de Gradiva kadar güzel yürümektedir. Ama bu kez ayağında eski Pompei sandaletleri değil, çağdaş İtalyan yapımı kum rengi ayakkabıları vardır.

Şenol Ayla Böylelikle arkeologumuz da gerçekten deneyerek gerçek aşkının o olduğuna inanır.

Serol Teber İnanır ve sağlığına kavuşur. Burada Freud'un yaptığı çıkarsamalar çok yücelticidir. Aynı zamanda da çağ açıcıdır bir anlamda. Freud'la Gradiva'nın yazarı mektuplaşırlar bir süre. Çok iyi anlaşılmayan nedenlerle yazar Freud'a çok yakın davranmaz, biraz çekingendir, biraz geri çeker kendini. Oysa Freud onunla gerçekten dost olmak istemektedir, bilgi alışverişi yapmak istemektedir. Ama bu gerçekleşmez. Freud yazdıklarında ve diğer yapıtlarında, "görüldüğü gibi sanatçı her zaman bilim insanından daha önde gider ve gökyüzü ile yeryüzü arasında olup biteni sanatçı her zaman bilim

insanından daha önce görür, bilir ve bunları bize anlatır. Ondan sonradır ki bilim bunları bazı yasallıklarla, bilimsel bir peri masalı şeklinde formüle etmeye çalışır" der. Freud'un bu yazdıkları okunduktan sonra, özellikle resim ve edebiyat alanında, neredeyse bir psikanaliz patlaması olur, böyle söylemek hoş bir şey değil ama caiz, çünkü sürrealistlerin en büyük esin kaynaklarından biri hem bu yapıttır, hem de bu yapıtın yorumudur. Düşlerinde gördüklerini anında resimlemek aşkıyla pek çok sürrealist, -örneğin Dali- yatağının başucuna boş bir tuval ve elinde fırçalarla yatağa girer ki herhangi bir düş görürse anında kalkıp onları resimleyebilsin diye.

Bir çığır açılır. Sürrealistlerin öncüsü Andre Breton'dur. Breton'un ünlü *Nadja* romanı da bize Gradiva'yı çağrıştırır zaten. Ardından Thomas Mann'ın, *Venedik'te Ölüm, Büyülü Dağ* gibi yapıtları gelir. Yani edebiyat alanı ile psikanaliz bu yapıttan sonra neredeyse gerçekten b, bütünüyle buluşurlar.

Şenol Ayla Jung, Jensen'in başka romanlarını da okumuş.

Serol Teber O da esinlenmiş. Diğer romanlarında da Jensen benzer metaforlar yazar, hatta Jung bunların bir kısmını Jensen'ın yaşadığını sanmış, Jensen'le dolaylı yollardan haberleşmeleri esnasında Jensen, kendi yaşantısından da yansımalar olduğunu doğrulamış, , ama bunun gizi tam ortaya çıkamamıştır. Söylediğim gibi Jensen biraz kendini çekmiştir. Bunları anlatmaktan, bir anlamda kendini ele vermekten kaçınmıştır.

Şenol Ayla Anlaşılabilir bir kaygı. Pompei kadar önemli bir diğer yer de Truva Freud için. Neler ilgilendiriyor Freud'u Truva'da?

Serol Teber Tek cümlede özetlersek, neredeyse Freud'un yaşamında en çok kıskandığı, ama sözcüğün tam, gerçek anlamıyla kıskandığı insanlardan biri, belki de birincisi Schliemann olmuştur ve bunu yazmıştır. O'nun bulguları, onun çağ açıcı kazıları Freud'u Viyana'daki Berggasse'deki odasında neredeyse tepindirmeye başlamıştır okudukça. Schliemann'ın biyografisi Freud'unkine bir ölçüde benzerlik gösterir. O da çocukluk yaşında 8-10 yaşlarındayken babasının kendisine verdiği bir *Resimli Dünya Tarihi*'nden Homeros'un İlyada Destanı'nı okur ve orada bir ressamın sanal olarak çizdiği Truva harabelerinin gerçek olup olmadığını babasına sorar. Babası, "Oğlum bunların hepsi hayal ürünüdür, fantezidir. Bunlarla gerçekliğin ilgisi yok. Bu konuda bir şey bilinmiyor" diye yanıt vermesine rağmen, Schliemann, "Bu kadar güzel şeylerin hayal ürünü olması mümkün değildir, ben bunları bir gün mutlaka bulacağım" diye şaşırtıcı bir öngörüyle ve ısrarla, henüz çocukluk yaşında, hızla Grekçe öğrenir. Zaten dil öğrenme konusunda Schliemann tam bir yetenektir. Almanca'dan Grekçe'ye, Latince'den Rusça'ya hatta bir miktar Türkçe'ye kadar, hatta ara diyalektlerini ve yöre konuşmalarını öğrenir ve bütün bunlarla Homeros'u ezbere okur. Grekçe'yle, Rusça'yla, Latince'yle, Almanca'yla ve bir miktar Türkçe'yle Homeros'u ezbere okuyacak kadar bilir. Ama bir yandan da büyük bir yoksulluk içindedir. Amerika'ya gidip orada çalışmak için yola çıkar ama gemi yolda batar, Hollanda'ya sığınmak zorunda kaldıklarında şaşırtıcı biçimde zengin olur, çalıştığı firma Rusya'ya barut yapımında kullanılmak için anilin satmaktadır. O sırada Kırım Savaşı çıkar ve Kırım Savaşı için firma elindeki bütün malzemeyi Rusya'ya satar ve Schliemann olağanüstü bir servetin sahibi olur. Ama genç yaşlarında 46-48 yaşlarında "Şimdiye kadar para kazanmak için çalıştım, bundan sonra düşlerimi gerçekleştirmek için çalışacağım" diyerek, bütün işlerini bırakıp Korfu Adası'na gelir ve Homeros'un destanlarından iz sürmeye başlar.

Şenol Ayla Truva'nın ortaya çıkarılmasını bir anlamda Kırım Savaşı'na ve silah ticaretine mi borçluyuz?

Serol Teber Öyle söylemek istemem, ama Schliemann'ın zengin olmasının nedeni bu, gerçek bu.

Korfu'ya gelir. Burada Odisseus'un izini sürmeye başlar ve Homeros'un kendisini yanıltmadığını görür. Homeros şaşırtıcı ölçülerde doğru kerteriz noktaları vermiştir destanlarında. Oradan Çanakkale'ye geçer. Schliemann geldiği zaman, bugünkü Truva harabelerinin bulunduğu yerde arkeologlar orada kazı yapmaktadırlar. Schliemann arkeolog değildir, sadece çılgın bir Homer hayranıdır, ve güvenir Homer'e. "Homer yalan söylemez ve Homer insanı aldatmaz" diye yazar.

Şenol Ayla Şairden çok tarihçi gibi görüyor.

Serol Teber Evet tarihçi gibi görür, ve İngilizlerin çeşitli yerlerde yapmakta olduğu kazıların yanlış bölgelerde olduğunu düşünür. Burada ona çıkış noktası da Homer'dir yine, Homer, Aşil ile Hektor'un ünlü savaşlarını anlatırken, Hektor'un arkasında bulunan dağların ya da bugün Kara Menderes adıyla anılan nehirlerin, destan kahramanlarının sağında mı, solunda mı olduğunu, inanılmaz bir doğrulukla anlatır. Schliemann buraları gezer ve Truva'nın bulunması gereken yeri gösterir ve orada bugün, "Schliemann yarığı" diye adlandırılan, arkeoloji bilimi bakımından hatalı bulunan bir kazı yapar. Bir yığın şeyi -katmanları- harap etmiştir belki. Ama bazı şansların da iyi gitmesiyle gerçekten Priamus'un hazinesi dediği, hazineyi bulur ki Freud bu buluntuları ayrıntılarıyla ezberlemiştir ve dediğim gibi kıskançlıkla Schliemann'ın serüvenlerini okumaktadır ve kendisini sürekli olarak Schliemann'a ile benzetir. "Ben de psikolojinin Schliemann'ıyım" der. "Katman katman bilinçdışına ineceğim ve Priamus'un hazinesini bulacağım" diye arkadaşlarına, dostlarına yazdığı mektuplarda belirtir. Burada belki bir bir kere daha anımsatmamız lazım; çocukluk tutkuları. Schliemann'ın çocukluk tutkusu, onun mitolojiye olan tutkusu, Homeros'a olan tutkusu, arkeolojiye olan tutkusunu getirir. Schliemann tutkuları Freud'a yansır. Freud'un da Antik Grek trajedilerine yaklaşmasının ana nedenlerinden biri olur, O'nu Sofokles'e, yani Oidipus Kompleksine yaklaştırır, yani psikanalize yaklaştırır ve siklus bu şekilde devam edip sanatçıların üzerinden tekrar dünya kültürüne yansır.

Buraya gelmişken, Amerikalı bir şair, yazar Hilda Doolittle'ın bütün bu yansımaların toplamının tekrar bir tür Truva hazinesi şeklinde Freud'un muayene odasında toplanmasına ilişkin -ki 3000'e yakın buluntuyu kapsıyor bu koleksiyon- anıları var Freud'la ilgili olarak. Özel olarak Amerika'dan kalkmış, analiz olmaya Freud'a gelmiş.

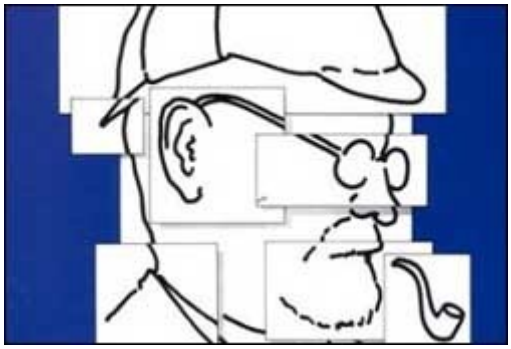
Başka hiçbir art niyeti yok. "Ben, bu büyük üstatla, iki kişi arasında konuşulabilecek en mahrem şeyleri konuşmak için muayene odasına girdiğimde, raflarda, masaların üzerinde, kitaplıkların içine doldurulmuş binlerce tarihi kalıntının tanıklığında, neredeyse tarihin gözetiminde yaşam öykümü anlatmaya başladım."

Şenol Ayla Bu da iyi bir tarih sonuçta. Bugünkü programı bitiriyoruz. Haftaya görüşmek üzere hoşça kalın.

Serol Teber Hoşça kalın.

(28 Haziran 2006'da Açık Radyo'da yayınlanmıştır.)

Didik Didik Freud X: Freud ve Sherlock Holmes

M. Shepherd'ın "Sherlock Holmes ve Dr. Freud Vakası" adlı kitabının kapak resminden...

26/12/2006

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız, merhaba ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba, ben Serol Teber.

Şenol Ayla Epey bir zamandır Freud'u didikliyoruz, bugün tekrar devam edeceğiz kaldığımız yerden.

Serol Teber Hatta Sherlock Holmes'ün büyüteciyle.

Şenol Ayla Artık ekipmanımız da tamam. Didiklemeye ve yakından bakmaya devam ediyoruz. Sherlock Holmes'ü özellikle kullandın aslında değil mi?

Serol Teber Evet, psikanaliz ile dedektif ilişkisi ya da Freud- Sherlock Holmes benzerliği ya da paralelliğini didiklemeye çalışacağız.

Şenol Ayla Nasıl bir paralellik bu? Aslında psikiyatrlar dedektif gibi davranıyorlar danışanlarına –'hasta' demiyorsunuz, 'danışanlar' diyorsunuz artık biliyorum- terapi sürecinde, ama daha da başka bir ilişki var Sherlock Holmes ile Freud arasında. Nasıl bir ilişki bu?

Serol Teber Aslında gerçekten uzun uzun tartışmayı gerektirecek, çok hoş, çok öğretici bir ilişki. Aydınlanma çağı sonrasında, daha önceki programlarda değindiğimiz gibi, insanlık tarihinde ilk defa bir iç mekân olayı ortaya çıktı. Bu iç mekânla birlikte de özel dedektiflik mesleği, ya da özel dedektif yaşam tarzı ortaya çıktı. Çünkü Sherlock Holmes'ün tanımıyla –tabii sanal bir kahraman Sherlock Holmes yani bilenler bilmeyenlere söylesin yanlış bir kanı uyandırmayalım- Sherlock Holmes'ün aradığı anlamdaki suçlu, "mutlaka iç mekânda kullanılan eşyalar üzerinde herhangi bir şekilde parmak izi bırakır." Dolayısıyla dedektifin aradığı suçluyu, iç mekânda kullandığı bazı eşyalar üzerinden izlemek mümkündür. Ama burada bir şeyin altını ısrarla çizelim; psikiyatrinin ya da psikanalizin anladığı anlamda "suçlu" çok farklıdır, onun için bunu tırnak içinde söyleyip, altını kalın bir şekilde çizelim. Aslında suçlu aramaz o, bir yerde "kurban" da denir, ama o tanımı kullanmak insanın pek hoşuna gitmiyor. Bu süreci baştan alırsak, aydınlanma sonrası dönemde, ortaçağ boyunca "günahkâr" denen insana, aydınlanma bu kez "çılgın", "deli" demeye başlamış, evvelden engizisyon mahkemeleri bunları yakarken, aydınlanma dönemi biraz ileri gidip bunları psikiyatri kliniklerine kapatmaya başlamıştır. Arada değişen çok fazla bir şey var mı, yok mu tartışma konusu

belki. Freud'un yaptığı, gerçekten devrimsel nitelikli bir atılımla, "suçluyu" psikiyatri kliniklerinde değil, bizzat insanın kendinde aramaya başlaması.

Şenol Ayla Hakikaten devrimsel bir şey…

Serol Teber Çok devrimsel bir yaklaşım. Çünkü o suçluluğun insanın kendisinde, kendi bilinçdışında olduğunu Freud bulmuş ve göstermiştir ki, bu da, bizim hep birlikte ürettiğimiz bir kültürün kurbanı olan bir suçludur.

Olayı biraz daha baştan alırsak; kriminal anlamdaki suçluyu, yani dedektif-psikanaliz ilişkisini tartışmamıza neden olacak kriminal suçluyu arayan dedektiflerin ilki, Fransız devriminde Napolyon'un polis şefi olan Joseph Fouche'tur ve çok ilgiçötir ki, Fouche aynı zamanda kriminallerin kişiliklerini analiz eder. Burada çok ilginç, ya da çok öğretici bir şey vardır ve büyük yazar Balzac, sonradan da Stephan Zweig Balzac'ın tanımıyla "bu çağın en alçak, en karanlık adamı Fouche" hakkında romanlar yazarlar. Fouche da kriminaller üzerine, neredeyse ders kitabı olacak nitelikte ilk kitabı yazmıştır. Balzac der ki; "bence çağın en alçak adamı oydu" ve onun üzerine unutulmaz romanlarından birini yazar. Sonra Stephan Zweig da yine ayrı bir kitapta onun analizini yapar, o da doğrusu okunmaya değer bir kitaptır.

Şenol Ayla Fouche, Edgar Allen Poe'yu da etkilemiş…

Serol Teber Olay Viyana'da, Freud'un Berggasse 19 numaralı evinde değil, ilk önce Paris'te Saint-Germain bölgesinde Dunot Sokağı 33 numara 3. katta oturan, büyük dedektif Mösyö Dupin'in evinde başlar. Tabii bu adres ve Dupin sanal bir kişiliktir. Edgar Allen Poe'nun yarattığı bir dedektif tipidir. Ama şaşırtıcı bir şekilde Freud'a ve sonra ileride de Sherlock Holmes'a çok benzerlikler gösterir. Dupin çok kültürlüdür.

Şenol Ayla Çok kitap okuyor.

Serol Teber Çok kitap okur, kendisinin ifadesiyle yine bazı "suçlar" işler, arada bir de şiir yazar ve bölgenin, devletin resmi polis şefi, şiir yazmak gibi bazı saçmalıklarla uğraşsa da, bazı suçları çözmekte şaşırtıcı bir şekilde güzel akıl yürüttüğünü ona ironik bir şekilde söyler. Olayları, neredeyse evinden hiç çıkmadan, sadece gazete sütunlarından takip ederek kolayca çözer, ve polis çok basit bazı vakaların içinden çıkamayıp ona danışmak zorunda kalır. Bunların en ünlülerinden biri, *Açık Mektup Vakası*'dır, şayet okunmamışlarınız varsa onlara öneririm çünkü ilerdeki yıllarda, özellikle Lacan psikiyatrisinin anahtar yapıtlarından birini oluşturur, çok öğreticidir. Fransız polisi bütün aramalara rağmen, bir türlü, bulamaz ama Dupin oturduğu yerden bilir ki, mektubu çalan kişi hem matematikçidir, ama aynı zamanda şairdir. Bir şair ve matematikçi kombinasyonu, polisin düşünemeyeceği şekilde düşünür ve mektubu gizli bir yere değil, şöminenin üzerinde bırakır, saklar.

Şenol Ayla Gözümüzün önünde…

Serol Teber Gözümüzün önündedir. Bu ileride psikiyatriye, semptomları aramakta ve psişik sorunları irdelemekte çok büyük bir anahtar verecektir, özellikle Lacan psikiyatrisinde çok önemlidir. Aslında "çok çok derinlere gitmeyin, görünene bakın" der.

Şenol Ayla "Şöminenin üzerine de bakın."

Serol Teber Evet "şöminenin üzerine bakın", "o insanın gözlerine bakın ya da yüz ifadesine bakın, günlük yaşamındaki çok basit yerlere bakın, semptomun esas gizini oralarda bulacaksınız, bu şekilde bütün yapıyı irdeleyebiliriz A'dan Z'ye kadar" der.

Şenol Ayla "Gizem aşırı ölçüde ortadadır" diyor Poe Dupin kitabında. Hatta bir de şöyle bir şey söylüyor Poe Dupin üzerine yazdığı bir yazıda, "Polisin bir sorunu çözebilmesi için ancak suçlunun kendisi gibi düşünmesi gerekir. Suçlu başka türlü düşünürse polis faka basar." Bu psikiyatr açısından da doğru sanıyorum. İnsan olmak gerekiyor galiba.

Serol Teber Kesinlikle bu doğru, aslında psikiyatri toplumun normal insanlarının, bir türlü kendileri gibi normal olamayan insanlara bakışına da büyük bir açıklık getiriyor ve kendileri gibi düşünmeyen, kendileri gibi günlük yaşamında kitle kültürünün, kitle psikolojisinin etkisinde olmayan insanlara, "hasta" ya da "benden değil" ya da güncel deyimiyle "öteki" tanımını vurmakta çok acele ediliyor. Aslında o insan -ne diyelim- şansına ya da şansızlığına öbürküler gibi olamıyor. Biraz daha duyarlı oluyor, biraz daha fazla kitap okumuş oluyor ve öteki olarak damgalanıyor, düşünebiliyor musun ve işi daha da çabuklaştırmak için ya psikiyatri kliniklerine gönderiliyor ya da hemen ilaçlarla başka türlü düşünmeye ya da tam anlamıyla normalize edilmeye, bizim gibi düşünmeye, -çoğunluk adına konuşuyorum-, zorlanıyor.

Şenol Ayla Şimdi Sherlock Holmes'a gelelim.

Serol Teber Londra'da analitik düşüncenin doğum yerlerinden biri de, Arthur Conan Doyle'dur, aslında doktor ve cerrahtır, 1859-1930 yılları arasında yaşamıştır ve olasılıkla 1885-1887 arasında ünlü dedektif Sherlock Holmes tipini yazmaya başlamıştır. Sherlock Holmes efsaneleşmiş bir tiptir. Ama çok çok öğreticidir ki, Sigmund Freud'un kimi kişisel özellikleriyle şaşırtıcı bir şekilde benzerlikler göstermektedir. Örneğin ikisi de bölgelerinin ya da çağlarının resmi kurumlarıyla çatışma halindedir. Sherlock Holmes ünlü Scotland Yard polisleriyle tam bir tartışma halindedir. Onlarla devamlı didişir ama yazık ki ya da ne iyi, Scotland Yard'ın bulamadığı bütün vakaları o çözümler. Sigmund Freud da çağının klasik "okul psikiyatrisi" diyebileceğimiz, üniversitede okutulan psikiyatri kuramı ile çatışma halindedir ve okul psikiyatrisinin çözmekte ya da yanıt bulmakta zorluk çektiği pek çok soruna Freud büyük açılımlar getirir, bunu biliyoruz. İkisi de rasyonel düşünürler, batıldan kaçarlar. Batıl düşünceye veya formal düşünceye karşı çıkarlar. İkisi de psikiyatrinin dışında çeşitli konularda inanılmaz derecede bilgi sahibidirler. Örneğin Sherlock Holmes dünyada o zaman var olan neredeyse bütün ansiklopedilerin, bütün maddelerini ezbere bilir. Bütün gazeteleri sabahın erken saatlerinde okur ve onları arşivler ve saklar ve onların yerlerinin değiştirilmesine katiyen müsaade etmez. Ve ev sahibine ısrarla tembih eder ki, bunların üzerindeki toz tabakaları bile silinmeyecektir, çünkü çalışma odasındaki tozun kalınlığı da o gazetedeki haberin kaç sene öncesine ait olduğunu gösterir. Yani buradan biraz kendime de pay çıkarıyorum, benim odamdaki tozların kalınlığı da epey fazla.

Şenol Ayla Bu ekoldensin yani…

Serol Teber Tozların kalınlığı da en az birkaç santim ve en az üç dört yıldır bizim evde benim odamda temizlik yapılmıyor. Ama benzemek için değil tabii ki…

Şenol Ayla Keman çalıyor ayrıca Sherlock Holmes değil mi?

Serol Teber Evet, bu açıdan Freud'dan farklılıkları vardır. Freud'un müziğe karşı hiçbir ilgisi yoktur. İkisi de kokain kullanır. Hatta Sherlock Holmes, kimi zaman, iyi düşünebilmek için damardan kendi kendine kokain yapar. İkisi de sürekli olarak kokain kullanırlar. Burada yine ikisinin bir benzerliği daha vardır, kadınlara karşı güçsüzlükleri diyelim.

Şenol Ayla "-süz" tırnak içinde galiba?

Serol Teber Evet Sherlock Holmes ile ilgili, hayatını irdeleyen bir kitapta hoş bir anı anlatılır. Bir Rus prensesi ve balerini Sherlock Holmes'e gelir ve rica eder, "Size 1709 yapımı bir Stradivarius keman armağan edeceğim, bunun karşılığında benimle bir haftalığına bir Venedik gezisine 'eve't deyin, güzelliği bana aklı size benzeyen bir çocuk sahibi olmak istiyorum, onun için bir geceliğine olsun benimle Venedik'e gelin, gondolda birlikte olalım" der. Sherlock Holmes kıvranır, "Madam" der, "neler kaybettiğimin farkındayım, ama nasıl söyleyeyim bilemiyorum, evet Scotland Yard'ın çözemediği bazı problemleri çözmekte ben bazen şanslıyım, ama doğa bana cinsellik konusunda son derece tutumlu davranmış, ben pek bu işi beceremem. Benim en kötü yaptığım şey aşçılıktır, ama cinsel gücüm ya da kadınlarla birlikteliğim aşçılığımdan da kötüdür."

Şenol Ayla Çok dürüst konuşmuş aslında.

Serol Teber Evet, "Çünkü sizinle Venedik'te çok güzel bir akşam, çok güzel bir gecede bir gondolun içinde mahcup olacağıma, sizi büyük düş kırıklıklarına uğratacağıma, ben bunu şimdiden söyleyeyim, böylesine bir kemanı kaybetmek pahasına da olsa ben bu işi yapamayacağım."

Şenol Ayla Dürüst bir davranış.

Serol Teber Dürüst bir davranış. Benzer bir olay Freud'un başından geçer. Freud'un son derece disiplinli, katı, Ortodoks bir çalışma metodu olduğunu biliyoruz. Son derece güzel ve son derece zeki bir Fransız aktristi, bir arkadaşıyla konuşarak bir komplo kurarlar Freud'a. Bu Sherlock Holmes'daki gibi bir kurgu değildir. Bu gerçek bir olgudur. Aktris gelir, yapabileceği bütün kadınsı, dişi kışkırtmalarla Freud'u, hekim-hasta ilişkisinin ötesinde, bir adım daha atmaya, cinsel bir temasa, bedensel bir temasa zorlar, kışkırtır, kışkırtmaya çalışır.

Şenol Ayla Sonra ne olur?

Serol Teber Freud ona inanılmaz ölçüde soğuk davranmış. Nerdeyse ciddi bir komploya kurban gidecekmiş. Bu aktrisin arkadaşına yazdığı mektupta şöyle bir cümle vardır; "Bana inan, her türlü olanağı kullandım. Hayatımda rastladığım en soğuk insan bu insandır. Bunun karısından başka bir kadının elini tuttuğuna inanamıyorum" der. Freud kendisine karşı yapılan bu komployu bir ölçüde yutmaz.

Şenol Ayla O yüzden belki de çok soğuk davrandı.

Serol Teber Sanıyorum ki programlanmış bir olay olduğunu Freud önceden sezinlemişti.

Şenol Ayla Peki Sherlock Holmes'ün bir yardımcısı var, Dr. Watson da bir doktor.

Serol Teber Evet, iç mekân olayını anlamak için, Sherlock Holmes'ün Watson'la olan bir söyleşisini anımsayalım. *Dörtlü Mühür* adlı macerasında, Sherlock Holmes şöyle bir savın altını birkaç kere çizer "Bir insan iç mekânda kullandığı eşyaları ne kadar titiz kullanırsa kullansın, bunların üzerinde kendi parmak izini bırakır ve bu eşyalardan herhangi birini inceleyerek o kişi hakkında, karakteri hakkında, ya da günlük yaşamı hakkında pek çok bilgiye sahip olabiliriz" der. Watson her zamanki babacan ve sabırlı haliyle bunu dinler, ama "Biraz abartmıyor musun dostum?" der. O da "Hayır abartmıyorum, bu böyledir" der. O zaman Watson cebinden çıkardığı cep saatini Sherlock Holmes'e uzatır: "Üstat bu saati son kullanan kişi üzerinde bana biraz bilgi verebilir misin?" Burada meşhur Sherlock Holmes devreye girer, saate bakar, eliyle tartar, sonra da arka kapağını açıp büyüteciyle incelemeye başlar. Birkaç dakika sonra kapatır, "Yazık ki" der, "saat çok yakın bir zamanda ciddi bir temizlikten geçirildiği için üzerindeki parmak izlerinin pek çoğu silinmiş, ama buna rağmen, ben gene de çok da yabana atılmayacak bir takım gözlemlerde

bulunabilirim. Örneğin bu saat aşağı yukarı elli yıl öncesine ait bir saat, üzerinde S ve W harfleri kazınmış. Bu harflerin kazınma tarihi de aşağı yukarı elli yıllık. 50 Sterlin değerinde bir saat. Bunu son kullanan kişi sanıyorum senin ağabeyindi, çünkü babalar genellikle böylesine kıymetli hediyeleri erkek çocuklarına verirler ve erkek çocuklar da babalarının adını taşırlar. Ama senin ağabeyin pek de düzenli bir kişi değildi. Bu kadar kıymetli bir saati pek de özenle kullanmamış. Cebindeki diğer eşyalarla birlikte, bozuk paralarla, çakıyla benzeri şeylerle birlikte kullanmış ve de büyük olasılıkla da alkolikmiş" der. Watson birdenbire köpürür, "yoksa benim haberim olmadan ailem üzerine araştırma mı yaptın?"

Şenol Ayla Ancak öyle mümkün olabilir.

Serol Teber Ancak öyle mümkün olabilir. Holmes der ki; "Kesinlikle değil. Ben şu ana kadar, şu konuşmaya kadar senin ağabeyin olup olmadığını bile bilmiyordum. Ama benim söylediklerimi kanıtlamam için bunları bilmeye hiç gerek yok. Gel birlikte bu saati inceleyelim. Örneğin bu saatin üzerinde bir yığın çizikler var, bir yığın eğri büğrü yer var. Bu kadar kıymetli bir saati cebindeki diğer eşyalarla kullanmış bir insana ben düzenli bir insan diyemem, oldukça savruk bir insanmış. Ayrıca saatin kapağının içinde emanete verilmiş saatlere özgü bazı işaretler var. Emanetçiler genellikle iğnelerle böyle işaretler çizerler, bu saatte de en azından dört kere emanete verildiğini, sonra da geri alındığını gördüm, eh bunu yapan insanın da pek düzenli bir hayatı olmadığını söyleyebilirim. Ayrıca gel şu saatin kurma yerine bir göz at. Anahtarla kurulan bu saat bir yığın çizikle dolu ki, genellikle alkolikler gecenin geç vakti evlerine gelip, yataklarına oturduklarında saatlerini kurarlar ve titrek elleriyle saatin deliğini bulmakta oldukça zorluk çekerler ve üzerinde bir takım çizikler oluştururlar" der. O zaman Watson hayretler içinde kalır ve "Üstat, bütün bunları nasıl çıkarabiliyorsun?" der. O da ünlü yanıtını verir, bir yandan da ünlü kemanına uzanır: "Ayrıntılardan sevgili Watson, ayrıntılardan, her şey orada gizli."

Şenol Ayla Buradan Freud'a nasıl geçeceğiz biz?

Serol Teber Çok güzel bir ayrıntı var, Freud'un ünlü *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* yapıtında. 1901'de 1. baskısını yazmış, ama esas 1904'teki ana baskı temel alınır. Burada başından geçen şöyle bir olayı anlatıyor Freud; "Bir Roma gezisi sırasında kompartımanda karşımda bir delikanlı oturuyordu" der. Önce şunu söyleyeyim delikanlı akademisyendir. Zengin bir sanat ve teoloji bilgisi vardır ve pek çok haksızlığa maruz kalmıştır. Bunlardan yakınmaktadır ve o sırada kendisine yapılan haksızlıkların bir gün bedeli ödeneceği ya da bunların hesabının sorulacağı anlamında ünlü bir Latin şairinden bir alıntı yapar. Yalnız bu alıntıyı ezbere söylerken, çok bildiği belli olan bu şiirde bir sözcüğü unutur. Bu da belirsizlik sıfatı ya da belirsizlik anlamına gelen bir sözcüktür ve kendi kendine hayıflanır, "ben bu kadar iyi bildiğim bir sözcüğü nasıl unuturum" diye. Genç adamı dikkatle izlemekte olan Freud ya da sözde Freud diyelim, "peki o zaman" der, bu sözcüğü tamamlar. O da bilmektedir aynı şairi "tesadüfen" ve bu sözcüğü bulur. "Gel," der, "seninle bir oyun oynayalım". Aynı zamanda da burada serbest çağrışım metodunun bir örneğini vermek istemektedir Freud. "Aklına gelen her şeyi hiçbir sansüre tabi tutmadan bana söyle" der ve genç erkek bir yığın Latince, Almanca sözcük söyler ki bunların çoğu sıvılaşma, akışkanlık üzerine söylenmiş sözlerdir. Bunun dışında da, bir küçük öykü anlatır. Öykü çok enteresandır ve neredeyse gerçeklere yakındır. Bugün hâlâ o bölgedeki turistik gezilerde bu öykü anlatılmaktadır. Napoli yakınlarında bir köyde, bir kilisede, bir azizin, Aziz Janvier'in pıhtılaşmış kanı uzun yıllardan beri bir kavanoz içinde saklanmaktadır. Ama kilise yetkilileri bunu çok politik bir biçimde kullanmaktadırlar. Eğer yöre halkı kiliseye yeteri kadar sadakat göstermişse, bağış yapmışlarsa, disiplinli davranmışlarsa, saygılı davranmışlarsa, kutsal günlerde Aziz'in kanının sulandığı söylenir.

Bu demektir ki, Aziz o bölgeyi ziyaret etmiş, onları kutsamıştır. Bu, bir tür, İsa'nın geri dönüp, dünyayı kurtaracağına gönderme yapan bir öyküdür, anlatımdır ve o günlerde de halk kilisenin çevresinde toplanıp çanların çalmasını bekler, Aziz'in kiliseyi ziyaret edip etmediğini, kanın sulanıp sulanmadığını öğrenmeyi merakla beklerler. Yıl 1870'lerdir, İtalyan Birliği kurulmak üzeredir ve Garibaldi'nin orduları gelmiştir bölgeye. Demokrasiden, cumhuriyetten söz eden Garibaldi'yi kilise istemez, Fransızlarla işbirliği yapmaktadır el altından. Garibaldi durumu bilir ve kilise yetkililerini yanına çağırır. Bilir ki kilise yetkilileri kanın sulandığını halka bildirmeyecek ve halk da askerlere karşı mukavemet edecek. Gelen kilise yetkilisi odaya girdiği zaman, Garibaldi tabancasını çeker ve kılıfından çıkarır ve tetiği çeker, "umarım" der, "kan zamanında sulanır, ne demek istediğimi anladınız değil mi?" kilise yetkilisi durur, başını sallar, kısa bir süre içinde çanlar çalar.

Şenol Ayla Kan sulanmıştır.

Serol Teber Kan sulanmıştır. Freud'un trende karşılaştığını söylediği delikanlı bu hikâyeyi anlatınca, Freud serbest çağrışımdan istediklerini elde etmiş olmanın tavrı ile, demin Sherlock Holmes'ün "ayrıntılardan" cevabına benzer bir şekilde delikanlıya döner, der ki; "Sizin kadın arkadaşınızın regli gecikti galiba, onun gebe kalıp kalmadığı hakkında müthiş bir korku içindesiniz değil mi?" der. O zaman delikanlı yerinden sıçrar, "ama bütün bunlardan bu sonucu nasıl çıkarabildiniz?" der. "Eh, çok basit, söylediğiniz bütün sözcükler kanın sulanmasıyla ya da sıvılaşmayla ilgili şeylerdi. Siz bir kanla ilgili bir haber bekliyorsunuz ki, bu da büyük olasılıkla kadın arkadaşınızın reglinin gecikmesi ile ilgili." Tabii yöntemi dahiyanedir. Tabii, Freud'un yapıtlarını inceleyen insanlar da en az Freud kadar akıllıdırlar sonraki yıllarda, örneğin bir Amerikalı psikiyatr Freud'un bu kitabını okuduktan sonra der ki, "aslında Freud da bu macerasında çok ciddi bir parmak izi bırakmıştır, burada karşısındaki delikanlı bizzat Freud'un kendisidir, böyle bir delikanlı yoktur; çünkü bu geziye Freud tek başına çıkmamıştır, yanında Martha'nın kız kardeşi Minna vardır. Olasılıkla Minna'nın regli gecikmiştir ve Freud bu gecikmeden dolayı çılgına dönmüştür. Çünkü büyük bir skandala neden olacaktır Minna'nın gebe kalma olasılığının duyulması. Freud burada bize bizzat kendi başından geçen bir şeyi anlatmak istemektedir.

Şenol Ayla Evet gene bir dedektiflik olayı yaşattı bize Freud ama kendisini de açığa vererek.

Serol Teber Otobiyografik bir serüvende ciddi bir parmak izi bırakmıştır Freud.

Şenol Ayla Şaşırtıcı tabii Freud'un bu bağlantıyı bu kadar kolay kurması, bu verdiği örnekte, ancak ona özgü bir zekâyı gerektiriyor. Ama dediğin gibi daha sonra onu inceleyenler de aynı zekâ örneğini ona karşı kullanmışlar.

Serol Teber Bize o öğretti bunları.

Şenol Ayla Kendisine karşı da kullanacağız.

Serol Teber Kendisine karşı da kullanacağız. O da buna sabırla tahammül etmek zorunda.

Şenol Ayla Yol açıldı bir kere. Peki bugünkü programımızı burada bitiriyoruz. Ben Şenol Ayla hoşça kalın.

Serol Teber Ben Serol Teber, hoşça kalın.

5 Temmuz 2004 tarihinde Açık radyo'da yayınlanmıştır

Didik Didik Freud XI: Freud ve Din

08/02/2007

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da, Didik Didik Freud programında tekrar beraberiz. Merhaba, ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba, ben Serol Teber.

Şenol Ayla Freud'un romanına kaldığımız yerden devam ediyoruz. Ailevi romanını bitirmiştik, tarihsel romanına başlamıştık, şimdi devam edeceğiz. "Günlük yaşamın psikopatolojisi" terimini çok kullanacağız, bunu kısaca tekrar açalım mı, ne kastediyoruz bunu söylerken?

Serol Teber Evet, Freud'un, *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* adlı, çok önemli bir yapıtı var. 1901 yılında yazdığı ve 1904'te 2. baskısında tam şeklini alan büyük bir yapıt. *Düş Yorumu*'ndan sonra ilk açılım. Burada Freud, tam da kitabın adından anlaşıldığı gibi, günlük yaşamımızda ağzımızdan kaçırdığımız bazı sözler, davranışlarımız, kekelemelerimiz, sürçülisan etmelerimize değiniyor. Bugün bizim değinmek istediğimiz asıl bölüm, kitabın 12. bölümündeki batıl inançlar ile nörotikler arasındaki kimi bağlantılar hakkındaki bölüm. Bunun arkasından büyük bir senfoni, kitaplar dizisi gelecektir diye bekleriz. 41 yaşından sonra ölümüne değin son yazacağı '*Musa Denen Adam*' ve '*Çok Tanrılı Dinler*' kitabına kadar Freud, bir yanda terapi konusundaki yapıtlarını üretirken, diğer yanda da ikili bir kulvarda koşar. Öbür yandan da birbiri ardına kültür eleştirisi üzerine çok önemli yapıtlar sunmaya, yazamaya başlar. Bugünden başlayarak onun daha çok kültür eleştirmeni gözüyle değindiği kitapları anımsatacağız. Terapi üzerine yazdıklarını pek çok kişinin bildiğini farz edeceğiz ya da arada yeri geldiği zaman kısaca değineceğiz.
Burada insanın gönlü başka bir şey çekiyor, 10 saate yakındır biz Freud'un ailevi romanı üzerinde konuşuyoruz. "Neden tarihsel roman?" diye sorarsak, "tarihsel roman" sözcüğünü Freud kendisi kullanmıştır. 1938'de yazılıp, basılan son kitabı *Musa Denen Adam*'ı yazmaya başlarken Freud "tarihsel roman yazıyorum" diye başlamıştır. Fakat bir süre sonra, kendisinin roman yazacak kapasitede olmadığını görüp, "bunu Thomas Mann'a bırakalım, biz Musa üzerine bir kitap yazalım" diye dönmüştür.

Şenol Ayla Michelangelo'nun yaptığı Musa heykelini çok yıllar önce, 1901'de görüyor. Bayağı uzun süreçte pişiriyor bu kitabı bir anlamda öyle değil mi?

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla 37-38 yıl geçmiş.

Serol Teber Nasıl *Düş Yorumu*'nu 1900'de yazıp baba Jacob Freud'la hesaplaştıysa, *Musa Denen Adam*'da da, babaların babası ya da en büyük baba ile hesaplaşması var, bireysel ve düşünsel bağımsızlığının ve özgürleşmesinin kaçınılmaz bir sonucu. Biz yine Freud'dan öğrendiklerimizi Freud'da satmaya kalkarsak, Freud bu iki babayla olan çatışmasında bunları aşmış mıdır, yoksa bunların arasında mı kalmıştır onu anlamamız pek kolay olmuyor. Çünkü ikisinden de kurtulamadığı gibi, ikisiyle de sevgi dolu, coşku dolu bağlantısını kesememiştir. Yani, Hegelci bir felsefi yaklaşımla aşmak istemiştir, ama sonunda üçü; baba Jacob, Sigmund Freud ve Musa, üçü el ele kalmışlardır.

Şenol Ayla Robert Martha'ya bir sözü var senin *Bilimsel Bir Peri Masalı* adlı kitabında, bunu tekrarlamak isterim izin verirsen; "Bu çatışmayı güzel formüle etmişti" diyorsun "kendi kimliğini kanıtlamak ve kazanmak için 40 yıl babasıyla arasındaki Oidipus çatışmasıyla boğuşan ve onu aşmaya çalışan Freud gibi birinin sonradan tam

bağımsızlaşmak ve özgürleşmek için Yahudi kimliğini de aşması ve en büyük baba Musa ile hesaplaşma gereksinimi kaçınılmaz olmuştur.” Önemli bir saptama. Freud’un Musa ile ilişkisi nasıl başladı?

Serol Teber Freud çocukluğundan beri babasının getirdiği Tevrat’ı okuyarak bir eğitim gördü. Benliği Musa’nın kitabına göre ya da *Eski Ahit*’e göre şekillendi, ama Freud’un asıl ergin insan olarak Musa ile ilişkisi 1901 yılında *Düş Yorumu*’nu yazdıktan sonra gidebildiği -bunu *Düş Yorumu*’nu tartışırken konuşmuştuk- Roma’da, Roma’nın küçük bir kiliseciğinde San Pietro in Vincoli adlı kiliseciğinde Michelangelo’nun Musa’sını gördükten sonra başladı. Freud hissettiklerini hemen Martha’ya yazar. Musa’nın karşısında taş kesildiğini, bu muhteşem yapıt karşısında çok etkilendiğini, bir mini psikoz geçirdiğini anlatır ve bundan sonra, yaşam boyu hep Musa’ya gidecektir ve Musa ile arasında bir tür diyalog kurulmuştur. Freud için artık Musa, din kitaplarının, teoloji kitaplarının yazdığı Musa değil, Michelangelo’nun Musası’dır ve bu çok önemli bir yaşam ya da düşünüş tarzıdır. Kutsal topraklar da Roma’dır. Burada tam da Freud’un teorisinin temelini oluşturan sevgi-nefret çelişkisini görürüz, Roma’ya karşı duyduğu duyguları böyle ifade eder; Roma’dan nefret eder, Roma’yı fethetmek ister. Katolikliğin merkezi, Freud’a göre kötülüklerin merkezidir. Bağnaz dindarlığın merkezidir Roma, ama aynı zamanda da Rönesans kültürünün, antik kültürün, neolitik kültürün, Etrüsk kültürünün merkezidir ve Michelangelo’nun yapıtlarının barındığı mekândır. Onun için bir anlamda kutsal topraklardır Roma. Böyle bir ikileme girer. Freud dinsizdir, ateisttir ama Michelangelo’nun Musa’sı ile arasındaki diyalog bir tür tapınç içerir. Şöyle diyeyim ben, belki güzel olacak; diz çökerek baş kaldırır.

Şenol Ayla Çok güzel.

Serol Teber O günden sonra Musa üzerine de bir kitap yazmaya başlayacağını yine eşine yazdığı mektuplardan somut olarak öğreniyoruz**.**

Şenol Ayla Hem Musa ile hesaplaşmak istiyor ve onu aşmak istiyor, hem de önünde diz çöküyor, saygı duruşunda bulunuyor. Benzeri bir süreci Freud’u anlama yolunda sen de yaşadın biliyorum, daha önce de kısaca bahsetmiştik mükerrer olarak gidip bu heykeli gördüğünü ben biliyorum.

Serol Teber Evet, gittim.

Şenol Ayla Fotoğraflarını çektin, karşısında durdun. Onun için Freud’un bu hesaplaşmasını en iyi anlatabilecek, bizim en iyi öğrenebileceğimiz kişinin sen olduğuna inanıyorum.

Serol Teber Bilemiyorum, çalışacağım. Ayrıca şunu da söyleyeyim, Katolik kilisesinin tavrını da burada görebiliyoruz. İsteyen herkes aynı şekilde gidip görebilir. Muhteşem bir yapıt Michelangelo’nun yapıtı. Ama Katolik kilisesi Yahudiliğe karşı sürekli ters bir tavır içinde olduğundan, Musa’nın bu muhteşem yapıtını küçücük bir kilisenin bir köşesine adeta saklamıştır.

Şenol Ayla Sıkıştırmışlar.

Serol Teber Sıkıştırmıştır, saklamıştır ve bunu bulmak için insanların neredeyse özel bir çaba harcamaları gerekir. Çünkü sıradan rehberler bilmezler bu büyük yapıtın nerede olduğunu.

Şenol Ayla Atlanıyor çoğu zaman.

Serol Teber Çoğu zaman atlanıyor, hakikatten gizlemeye çalışmışlardır bu yapıtı. Karanlıktadır. Siz ayrıca köşelerden para atarak o bölgeyi aydınlatan ampulleri yakmak mecburiyetindesinizdir.

Şenol Ayla Karanlıkta aslında yani.

Serol Teber Karanlıkta, loş bir yerdedir yani.

Şenol Ayla Parası olan izleyebiliyor.

Serol Teber Parası olan izleyebilir. Ayrıca iyi bir fotoğrafını çekmeniz için büyük emek sarf etmeniz gerekir.

Şenol Ayla Freud'un bu tarihsel romanının temel kaynakları neler?

Serol Teber İki tane söyleyebiliriz; Bunlardan bir tanesi, Freud'un muayenehanesinde karşılaştığı nörotik ya da nörotik obsesif diyebileceğimiz hastalardan edindiği bulgular ile sanat tarihi ya da din kitaplarında okuduğu, buralardan edindiği bulgular. Freud bunları çok ustalıklı bir şekilde, aynı potada eritmiş, ama ayrıştırdığı zaman görmüştür ki, saplantı nörozlarıyla ya da tam onun dediği şekilde saplantı korkuları, nörotiklerde gördüğü beklenti korkuları ile dindarlarda gördüğü felaket beklentisinin, korkusunun birbiriyle son derece yakın kaynaklardan geldiğini tespit etmiştir. En son söyleyeceğimizi önceden söyleyelim; Freud bu çalışmalarının sonunda şöyle bir saptamada bulunur: "Nörozlar" der, "bireysel özel bir din, din ise genelleştirilmiş evrensel bir nörozdur." Bu yeteri kadar ağır bir cümle ve Vatikan bu cümleyle hâlâ boğuşuyor.

Şenol Ayla Bir kere daha tekrarlayabilir misin cümleyi, anlamak için.

Serol Teber "Saplantı nörozlarındaki ritüeller, korkular, beklentiler, beklenti korkuları bireysel bir dinin çatısını oluşturur; aynı şekilde dindarlardaki ritüeller, törensel dualar, kilise ya da camilerdeki dinsel ibadetler de evrensel bir nörozun, kitlesel bir nörozun belirtileridir. Bunları yan yana getirip, analitik bir yöntemle irdelediğimiz zaman, birey düzeyinde, bilinç dışında bulunanlarla, toplumsal bilinç dışında bulunanların aynı kaynaktan çıktıklarını görmemiz çok kolaydır" der ve kitaplarında bu bulguları alt alta dizdiği zaman, Freud'un yazdıklarına inanmayacak olanların bile nerdeyse nutku tutulabilir. Çünkü gerçekten bir fizik ya da kimya yasasındaki bulgular kadar net ve açıktır burada tespit ettiği doneler.

Şenol Ayla Batıl inançlarla da ilgili bir bölümü var, buradan hareketle konuşabileceğimiz.

Serol Teber Burada çok güzel bir poetik cümlesi var. Özellikle yapıtlarında kullandığı şiirsel temaşa, ileride Goethe Edebiyat Ödülü'nü almasına neden olacaktır. Bu da çok ilginç, tıp dalında Nobel veremezler, tam da bu konudan dolayı.

Şenol Ayla Tehlikeli bir konu.

Serol Teber Tehlikeli bir konu. Vatikan kesinlikle kaşlarını çatmıştır. Tıpta Nobel veremezler ona. O sırada Almanya'nın elindeki kapasite ona bir edebiyat ödülü, üstelik de Freud'un çok sevdiği Goethe'nin edebiyat ödülünü verdirtir.

Şenol Ayla Yapabileceği en iyi şeyi yapmış yani.

Serol Teber Ona edebiyat ödülünü aldıran hınzır cümlelerden bir tanesini şöyle bir tadımlık okumaya çalışırsam, şöyle der; "Ben de mucizelere inanmayan ya da inanamayan o yeteneksiz insanlardan biriyim. Keşke inanabilseydim," diye gırgır geçer ama ardından şöyle ekler "Saplantı nörozlarında, obsesyonlarda, hatta paranoidlerde gördüğüm kimi davranış ritüellerinin, düşünce biçimlerinin, özgün düşünce çelişkilerinin batıl inançlı kişilerde görülenlerle büyük benzerlik gösterdiğini görüyoruz." der. Ve bir

adım daha ileri atarak, "Mitolojiden tek tanrılı dinlere kadar uzanan dinsel anlayışımızda, düşünce yapımızda, düşünce sistematiğimizde, gerçekte bireyin dış dünyaya yansıttığı dinsel yapılanma, kendi iç psikolojisinden başka bir şey değildir." der. Bu anahtar bir tespittir. Bunu ilerideki programlarda tartışacağız, Tevfik Fikret'in çok güzel bir dizesi vardır "İnsanoğlu kendi harcını kendi yapar, kendi tapar" diye, Freud bunu başka türlü söylemiştir; "İnsanoğlu kendi tanrısını kendi iç psikolojisinde, kendi iç korkularında, özlemlerinde üretir ve sonradan o tanrıya tapmaya başlar" diye tespit eder. Altındaki cümlede de, "Büyük tanrıya tapmamızı gerektiren yoğun korkunun nedeni, insanın çocukluğundan beri yaşadığı acziyet, yoğun korku, bakım gereksinimi özellikle anne ve babaya duyulan bakım gereksinimidir." der. Babasından beklediği korunmayı da dünyaya yansıtarak, animistik düşünce dediğimiz, daha ilk insanlardan itibaren görülen düşünce sistematiğinde oluşturmaya çalışır. Birtakım totemlere tapmaya başlar -ki daha ileriki konuşmalarda o konuyu biraz daha açacağız- ya da monoteist, tek tanrılı dinlerde, daha ideal bir tanrı baba kavramı getirerek, korunmayı ondan bekler.
Nörotiklerde ve batıl inançlı dinlerde ya da yoğun dindarlarda -ki bu inanma ve tövbe gereksinimi, bağışlanma gereksinimi aslında bizim analitik araştırmalarda tespit ettiğimiz yoğun bir suçluluğa eğilim isteminden kaynaklanır. Çok vicdanlıymış gibi görünenlerin gerçekte büyük bir günaha eğilim duyduklarını ve günaha eğilim duyduklarını sezinledikleri için de çok fazla vicdandan söz ettiklerinin ya da çok fazla ibadet ettiklerinin altını çizer.

Şenol Ayla Kaçacak bir yerimiz kalmadı. Freud bugün dedi ki, "Nöroz bireysel bir dindir. Dini ise evrensel bir saplantı nörozu olarak tanımlayabiliriz." Bayağı ağır ve radikal bir şey söyledi. Bir iddiada bulundu. Buna karşı tepkiler ne oldu o dönemde?

Serol Teber Tabii, bir anlamda Katolik Kilisesi tarafından aforoz edildi. Ayrıca meslektaşları tarafından inkâr edildi ki, bunların içine Jung da giriyor, en yakın arkadaşları dahil. Bu kadar radikal bir inkârı biz o dönemde sadece Freud ve onun çevresindeki birkaç kişide görebiliyoruz. Benim birkaç yıl önce, Essen Üniversitesi'nden çıkan bir derlemede okuduğuma göre, Freud'a, Vatikan'ın desteklediği, 280 tane geniş kapsamlı reddiye çıkıyor. 280 tane çalışmada Freud'un söylediklerinin ne denli yanlış olduğunu kanıtlamaya çalışıyorlar ki, bu bile Vatikan'ın bu konuda ne kadar çaresiz olduğunu gösteriyor. 280 kere ispatladıkları, tırnak içinde sözde ispatladıkları bir şeyi, yeni çalışmalarla yeniden ispatlamaya çalışıyorlar ki bu çok çelişik bir durum. Bu zaten oyunu baştan kaybettiklerinin ve Freud'u bir anlamda kabullendiklerinin sağlaması neredeyse.
Vatikan'ı daha çok kızdıran ve öfkelendiren de, Freud'un, gerek nörotiklerde, gerekse dindarlardaki bu korku ve felaket beklentisine neden olan bilinç dışı mekanizmaların temelinde, yoğun cinsel isteklerin bastırılması olduğunun altını çizmesi.

Şenol Ayla Bu daha da dikkat çekici bir şey oluyor.

Serol Teber Bu daha dikkat çekici, daha provakatif, daha da ithamkâr tabii. Yani alışageldiğimiz o kutsal aile çerçevesi, özellikle Hıristiyan dinindeki o çok arınmış çocuk düşüncesinin temelinde, çocuğun annesiyle olan ilişkisinin daha başından beri erotik olduğunu söylüyor. Babayla olan ilişkisi iki yönlüdür. Hem babadan korkar, babayı aşmak ister, babayı öldürmek ister. Oidipus kompleksine gelecektir buradan Freud, daha da pekiştirecektir düşüncelerini, ama aynı zamanda babaya karşı bir homoseksüel ilişki içindedir. Yani aktif ve pasif... Burada Oidipus kompleksini ayırır; negatif ya da pozitif Oidipus kompleksi olarak. "Pozitif Oidipus kompleksinde babayı öldürerek aşıp onun yerine geçmek ister, negatif Oidipus kompleksinde ise baba ile bir nevi eşcinsel ilişkiye geçerekten, babayla bir tür uzlaşma yapmanın yollarını arar" der Freud. Ve bu duyguları

sezinleyen batıl inançlı dindarlarla, nörotikler benzeri davranışlarla bu duygularını hızla bastırmak isterler.

Burada, daha önce anımsattığımız Anna O vakasına tekrar dönersek; Anna O'nun, elleri babasının cinsel organlarına değmiştir ve ardından gelen saatlerde Anna O parmaklarının kuru kafaya dönüştüğünü görmüştür. Bunun analitik irdelemesinde, Anna O da evetler ki, elleri o sırada babasının cinsel organına değmiştir. Çünkü çocuk yaşından beri babasıyla çok mahrem bir ilişki içine girmenin isteği içindedir. Ama buna girdiği andan itibaren de büyük bir suç işlemiştir, büyük bir günah işlemiştir. Bunu nasıl inkâr edecektir? Ancak böyle bir replasman ile, böyle bir değiştirme, böyle bir akıl yürütme ve sağduyu ve ahlaka uydurma ile bunu ancak denkleştirecektir.
Kadınlarda sokağa çıkamama korkusu çok yaygındır, ille eşi ya da güvenilir bir kadın arkadaşı ya da akrabadan biriyle sokağa çıkabilen kadınlar çok fazladır. Agorafobi... Bunun altını Freud başka bir terapi çalışmasında çizer; aslında bu tür ritüelleri olan, kapanan, ellerine eldiven giyen, başını örten, her tür yerini kapatarak sokağa çıkabilen ve yanında bir iki muhafız ile birlikte sokağa çıkabilen bir kadın, aslında yoğun cinsel istek içindedir ve sokakta karşılaştığı herkesle yatma arzusu içindedir.

Şenol Ayla Diyor Freud…

Serol Teber Diyor Freud. Hem kendini hem beni kurtardın.

Şenol Ayla Kötü gidiyorduk çünkü. Ama sonuçta Vatikan yapamayacağını yapmış, ortaya koymuş. Biz sadece tekrarlıyoruz burada. Leonardo Da Vinci ile ilgili bir çalışması var. Ondan bahsedebilir miyiz. Freud'un…

Serol Teber Freud'un, Leonardo Da Vinci ile ilgili, şimdiye kadar söylediklerimizi toparlayacak nitelikte, neredeyse otobiyografik bir çalışması vardır. Freud kendini bütün yaşamı boyunca Leonardo'nun çocukluğu ile özdeşleştirmiştir ve büyük üstada hayranlık duymaktadır. Leonardo'nun, çağında bu kadar ilerici düşünebilmesi, neredeyse Hıristiyanlık ile bütün bağlarını kopartıp ateist bir insan özgürlüğü içinde, çok önemli yapıtlar, çok gözü pek, sıçrayıcı, ilerici yapıtlar oluşturabilmesinin nedenini babasız bir çocuk olmasına bağlar Freud.

Şenol Ayla Kendisi gibi.

Serol Teber Kendisi gibi, yani pasif bir baba. Ama Leonardo tümüyle babasızdır. Ve yoğun bir anne sevgisi vardır. Leonardo da, Freud gibi anne sevgisinden çok beslenmiştir. Evin içinde, tanrının otoritenin uzantısı olan baba yoktur. Yani Freud'un ağzından konuşursak "Çok şükür yoktur!" ve bu otoritenin yokluğu Leonardo'nun gerek yapıtlarında gerekse bilimsel çalışmalarında, onun önünün özgürce açılmasına neden olur. Ayrıca Leonardo çok yakışıklı, güzel, sevimli bir insan olmasına rağmen kadınlarla da öyle özel bir ilişkisi yoktur ve bütün kapasitesini, bütün yeteneklerini yapıtlarına doğru yönlendirir. Ve bildiğimiz Leonardo Da Vinci'nin, her konuda, resimlerinden diğer buluşlara kadar külliyatı ortaya çıkar. Ama Leonardo da çağında İtalya'da barınamaz, Fransa'ya kaçmak zorunda kalır.

Şenol Ayla Evet bugünkü programımızı da burada bitiriyoruz. Haftaya devam edeceğiz. Sizlere hoşça kalın diyoruz.

Serol Teber Hoşça kalın.

12 Temmuz 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud XXII: Totem ve Tabu

07/03/2007

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız, ben Şenol Ayla, merhaba.

Serol Teber Merhaba, ben Serol Teber.

Şenol Ayla Geçen hafta Freud'un dinle nörozlar arasında kurduğu paralellikten ve Vatikan'ın tepkisini çektiğinden söz etmiştik. Bugün bunun tersine çok beğenilen, övgüler alan bir kitabından söz edeceğiz.

Serol Teber *Totem ve Tabu*. *Totem ve Tabu,*Thomas Mann'ın deyimiyle, "Freud'un en şiirsel, en poetik, insanları, özellikle edebiyatçıları ve sanatkârları en fazla etkileyen yapıtlarından biri." Bu kitabın yazılmasının trajik bir geçmişi var diyebiliriz. Freud için de, hem coşkulu, hem üzüntülü bir geçmişi var. Kitap 1912-1913 yılları arasında yazılmıştır, ama Freud'u bu kitabı yazmaya götüren nedenler 1906'larda başlar. Freud, psikanaliz kuramını, yoğun bir istekle, Yahudi olmayan bir grubun eline teslim etme çabasındadır. Çünkü o da Yahudilerin diaspora yaşamındaki durumlarını bilir, dünyanın Yahudilere bakış açılarını bilir, bir teorinin sağlam ellerde ileriye dönük uzun yıllar kalabilmesi için bunun, tırnak içinde "ari" bir ırkın temsilcileri tarafından sahiplenilmesi gereğinin altını çizer. Bu söylediklerim Freud tarafından söylenmiş sözcüklerdir ve o sırada, Zürih'te klasik üniversite psikaytrisinin en büyük papalarından biri olan Breuler'in, *Düş Yorumu*'nu ve Freud'un diğer yazdıklarını önemle izlediğini duyar ve çok sevinir. O Breuler'dir ki, bugün hâlâ yazdığı kitaplar psikiyatrinin vazgeçilmez başyapıtlarıdır, en akıllı psikiyatrlardan biridir. Onun yaşam öyküsünden şöyle küçük bir anekdot anlatayım; Bir psikiyatri kliniğinin nasıl işlediğini anlamak ve psikiyatri kliniğinde yatan insanları yani hastalarını çok daha iyi tanıyabilmek için, Breuler yatağını Zürih Psikiyatri Kliniği'ndeki koğuşlardan birine taşımış ve 11 yıl o koğuşta hastalarla birlikte yatıp kalkmıştır.

Şenol Ayla Eyvah!

Serol Teber Evet yani en akıllı psikiyatr bile bu durumdadır. Ama ondan sonra da, dev yapıtı *Psikiyatri Ders Kitabı*'nı yazmıştır. Hâlâ vazgeçilmez başyapıtlardan biridir. Breuler'in Freud'un çalışmalarına ilgi duymaya başladığını işitmesi Freud'u coşturmuştur ve ardından da baş asistanı Jung'tan çok övgü dolu mektuplar almak Freud'u gerçekten çok heyecanlandırmıştır ve beklediği an gelmiştir sanki. Teorisini bir Alman psikiyatra teslim etmek üzeredir. Jung büyük yakınlık gösterir ve 1906 yılının Nisan ayında kalkar Viyana'ya gelir, kucaklaşırlar. Gerçekten de çok parlak bir kişiliktir Jung, çok doludur, ansiklopedik derinlemesine bilgileri vardır.Görenin gözlerini kamaştırır ve Freud, Jung'un kişiliğinde psikanaliz kuramının veliahdını bulur. Yalnız çevresindekiler ona hınzırca bir refleksle bir yanıt verirler, "Üstat, dediklerinizin hepsi doğru, Jung çok parlak kişi falan ama…", "Ne kusuru var?" diye Freud onları sıkıştırdığı zaman, "çok fazla Alman'a benziyor" derler. Yani o "çok fazla Alman'a benziyor" esprisi aslında gerçekten birtakım şeyleri ifade etmektedir. Saç tıraşı bile Prusya subaylarına benzer Jung'un. Giyimi, kuşamı, hareketleri, gerçekten de tam bir ari ırk temsilcisidir. Bu tespiti yapanlar, ilerideki yıllarda yanılmadıklarını görürler. Freud öldükten sonra, Jung Nazilerle neredeyse işbirliği yapıp, ari ırk psikolojisi üzerine radyo programları yapacak kadar zıvanadan çıkar. Freud ile Jung'un ilişkileri ve ortaklaşa birtakım yapıtlar üretmeye kalkmaları, ikisinin açısından da, özellikle Freud'un açısından, coşku dolu yıllardır. Ama kısa zamanda Jung'un din konusunda Freud'dan çok farklı düşünmeye başladığı ortaya çıkar. Dinin vazgeçilmez bir duygu alanı olduğunun altını ısrarla çizmesi, Freud'un ödün veremeyeceği bir konudur. Ayrıca cinselliğin ve Oidipus kompleksinin Freud'un vurguladığı kadar önemli

olamayacağına Jung kanaat getirmeye başlamıştır. Haklıdır, haksızdır, bilemiyoruz çünkü en az Freud kadar kapasiteli ve dolu bir insandır Jung da. Araları açılmaya başlar. Jung Freud'a biraz daha üsten bakmaya başlar -ki aslında fizyolojik olarak da boyu Freud'dan 18 cm uzundur.

Şenol Ayla Gerçek anlamda da yukardan bakıyor.

Serol Teber Gerçek anlamda da uzundur ve 18 yaş daha gençtir. Bu gençliğin ve uzunluğun da getirdiği avantajları kullanarak Freud'a tepeden bakar ki, Freud da kendisinden başka büyük tanımayan kişiliktir. Burada onun da zaafları çıkar ortaya. İkisinin arasında çatışma başlar.

Şenol Ayla Beklenen bir şey aslında.

Serol Teber Kesinlikle beklenen bir durum. Dünya bu kadar büyük iki deve yetmeyecek kadar da küçüktür bir yanıyla. Çatışma başlar, kopar.

Şenol Ayla Freud ile Jung, 1906 yılında ilk defa bireysel olarak karşılaştılar. Çok yakın olurlar. Yedi yıl mektuplaşırlar, birbirlerini çok severler ama iki önemli, ağır, iki narsisist insan… Çatışmalar başlar.

Serol Teber İki yoğun narsistin karşılıklı gelmesinden ancak kavga çıkar.

Şenol Ayla Çıkıyor da zaten.

Serol Teber Nitekim bu ikisinin arasında da kavga çıkmıştır. Ayrılmışlardır birbirlerinden. Freud bir kuluçka döneminden, düşünme döneminden sonra, 1909 yılının son gecesi, yılbaşı gecesi oturup yazdığı ayrıntılı bir mektupta -ki 1 Ocak 1910'da postaya verilmiştir- der ki; "Dinlerin kökeninin, insanın çocukluk dönemindeki zaaflarının dış dünyaya yansıtılmalarından başka bir şey olmadığı inancındayım. Nokta."

Şenol Ayla Ferenczi'ye söylüyor bunu galiba.

Serol Teber Ferenczi'ye yazıyor. Onu izleyen bir yıla yakın süre bu konuda hiç konuşmaz. Ondan sonra tekrar arkadaşlarına küçük küçük cümlelerle, "Ben baştan aşağıya *Totem ve Tabu* kesildim" der. O zaman anlarlar ki, üstat yeni bir kitabın üzerinde çalışmaktadır, hatta adını bile vermektedir: *Totem ve Tabu*. Fakat çalışmaları istediği üretkenlikte değildir. Bir süre sonra, buna rağmen, 1912'de Freud, *Totem ve Tabu* kitabının birinci bölümü olan "Ensest Korkusu" bölümünü bitirir ve bu bölüm *İmago* dergisinde yayımlanır. Ve olağanüstü bir tepki alır. Aslında Freud, yaptıklarından memnun değildir, beğenmez. "Bundan sonrakiler daha iyi olacak" denir. Ona rağmen çok yoğun bir etnoloji, tarih, sosyoloji, kültür antropolojisi araştırmalarının sonunda, masallar ve mitoloji çalışmalarının sonunda, Freud gerçekten çok yoğun bir bilgi birikimiyle, aile içi cinsel ilişkinin kökenine gelir. En eski insan toplumlardaki ilişkilerde bile, iki önemli yasağın bulunduğu görülür. Özellikle Avustralya kabileleri üzerine yoğunlaşmıştır, ki neolitik dönemin de altındaki yaşam koşullarında yaşamaktadırlar, temel barınmaları yoktur, sistematik bir dinleri yoktur, ama iki önemli yasakları vardır: bir, grup içi evlenme, cinsel ilişki; iki, grup içinde birbirini öldürmek. Bu iki yasak Freud'a çok çekici gelir. Neden grup içinde evlenme ya da cinsel ilişki, ensest yasağı vardır? Bunu irdelediği zaman ortaya şu çıkar; çünkü cinsel ilişki yada cinsel duygu, aslında insanları birbirine bağlayan değil, -grup anlamında söylüyorum, iki kişiyi tabii ki birbirine bağlıyor, kadın erkek ya da başka boyutlardaki eşleri birbirine bağlayan- grup söz konusu olduğu zaman parçalayıcıdır, dağıtıcıdır. Bunun için, grubun güvenliğini koruyabilmek için, grup içinde cinsel ilişki yasaklanır. Bütün toplumlarda böyledir. Freud'a bu düşünceyi veren de Darwin'in çalışmalarıdır. Darwin, özellikle şempanzelerde ve şempanze benzeri gelişmiş

maymunlarda yaptığı gözlemlerde, sürüde bir tek erkeğin bulunduğunu, bunun yanında 8-10 arasında dişinin olduğunu ve bu erkeğin hiçbir şekilde sürü içinde yetişmiş genç erkek yavrulara ne de dışarıdan gelenlere bu sürüdeki dişlerle ilişki kurmalarına müsaade etmediğini görür. Aynen bir tür maymun haremi oluşturduklarını yazmıştır. Freud Darwin'i çok önemser. Bugün Darwin'in yazdıkları, kameralarla doğrulanmaktadır. Erkek maymun güçlü olduğu sürece, dışarıdan hiçbir erkeğin sürünün içine girmesine müsaade etmez. Ve kendi çocuklarının da dişilerle ilişki kurmalarına olanak tanımaz. Onları sürüden dışarı kovalar. Yani ekzogami-ensest ilişkisi maymun sürülerinde de, ilk toplumlarda da benzer şekillerde gelişmiştir. Peki Freud bunu nasıl yorumlar? Oidipus Kompleksi'ne doğru nasıl bir adım atar? Freud, burada bir baba metaforu oluşturur, otoriter baba ve otoriter baba karşısındaki genç çocukların tavrı -ki bu Freud'un günlük psikoterapi çalışmalarında karşılaştığı, insan toplumundaki otoriter babayla, ya da tanrı baba ile birbirine çok paralellik gösterir.
Tam da bu zamana denk düşer bir şekilde, Girit'te kazılar yapılmaktadır o sırada, ve Girit'te, Zeus'un atası, ya da ön Zeus diyebileceğimiz bir boğa başı bulunmuştur. Freud bunu arkadaşına yazmakta gecikmez, "Dostum" der, "görüyor musun Zeus'un öncülü bir boğa idi, o sonra insan şeklinde Zeus'a dönüştürüldü ve daha ileriki yıllarda da daha ideal bir tanrı olarak çıkarılıp tanrı babaya dönüştürüldü. Aslında tanrı babanın en ilkel tipi bir boğaydı."

Şenol Ayla Minos'tu yani.

Serol Teber Minos'tu.

Şenol Ayla Bahsettikleri de Knossos Sarayı'nda, labirentte bulunan boğadır değil mi?

Serol Teber Evet. Burada küçük bir mitolojik alıntıya yer vermek gerekir. Antik Grek Mitolojisi bunlara çok güzel yanıt verir. Uranos, Kronos ve Gaia üçlüsü vardır. Gaia, ile Uranos, yani gökyüzü baba arasında kavga çıktığı zaman, Gaia anne, oğlu Kronos'a der ki; "babanın cinsel organlarını kes ve denize at." Kronos da annesinin bu sözüne uyar, babasının cinsel organlarını keser, denize atar.Yani babayı kastre ederek güçsüzleştirir.

Şenol Ayla Kendisi de Olimpos'a oturur.

Serol Teber Gidip Olimpos'a oturur ama huzur içinde değildir. Her zaman için oğlu tarafından kendisi de aynı biçimde kastre edilerek, yerinden atılacağını söyler ve inanır. Ve dolayısıyla bütün çocuklarını yemeye başlar, ama karısı Zeus'u -Girit söylencelerine göre tabii- Girit'te bir mağaranın içinde gizler ve tabii mitolojinin kanunları işler, Zeus da babasını aynı şekilde öldürüp, tanrı baba olarak Olimpos'a oturur. Freud, bize böyle bir metaforu anımsatır. Maymun türlerinden sonraki ilk insan topluluklarında, ilk toplumlar için de, Freud bize yine bir baba metaforu çizer. Burada oğullar babanın despotluğundan ve kendilerini sürünün dışına atma tehdidinden ve de anneleriyle ya da sürünün dişileriyle cinsel ilişki kurma istemlerinden dolayı, kendi aralarında örgütlenirler ve babayı öldürürler ki bu, yani oğulların babadan intikam almaları, teoloji kitaplarında, dini kitaplarda da vardır. Fakat bu sefer kadınları ya da dişileri paylaşmakta kendi aralarında kavgaya düşerler. O zaman bütün grubun içinde cinsel ilişki yapılma yasağı konur.

Şenol Ayla Külliyen yasaklanır.

Serol Teber Külliyen yasaklanır, ama babayla olan hesaplaşma, psişik hesaplaşma bir türlü bitmez. Bir süre sonra babayı yücelterek tapınmaya başlarlar. Baba tapıncı böyle bir yol izler. İlk önce öldürürler ondan sonra makul bir zaman dilimi geçtikten sonra tapınırlar. Hatta babanın tapıncını somutlaştırmak için, totem olarak inandıkları hayvanın etini belirli dönemlerde yerler. Bu babanın etini yemek, hem babayı öldürmek coşkusunu

tazelemek, hem de babanın etini yiyerekten babadan gelecek gücü de kendi içlerine katmak anlamındadır.

Şenol Ayla İçselleştirmek istiyorlar.

Serol Teber Babayı içselleştirmek istiyorlar.

Şenol Ayla Evlatları baba figürünü, kuvvetli bir erkek figürünü öldürüp, onun yerine geçmeye çalışıyorlar ve daha sonrasında da belki de suçluluk duygusuyla beraber onu toteme dönüştürüyorlar. Baba ölünce geriye kalan dişiler paylaşılamadığı için de o topluluk içinde dişilerle ilişkiye yasak getiriliyor. Bu da ensest yasağını açıklıyor. Diğer yandan totem haline getirilmiş bir babayla da totem olarak kullanılan hayvanın kurban edilip yenilmesi yoluyla babayı içselleştirme, onun gücüne kavuşma arzusu var. Doğru mu?

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Bu anlamda kurban etleri, günümüze kadar varan boyutuyla aslında bir totem yemeği.

Serol Teber Kesinlikle. Bizim arada bir oturup kafayı çekmemiz de bir totem yemeği. Bir araya gelip hep birlikte yemek yemek törensel bir şey. Bir tür ritüel. Belki din dışı ikonlaştırdığımız bazı şeyleri konuştuğumuz bir tür ritüel.

Şenol Ayla Evet doğru. Bunu hiç düşünmemiştim. Bir yerde de duymadım. Bu senin tanımlaman.

Serol Teber Freud'un alıntıladığına göre, "Arap yarımadasında, Bedevi topluluklarda, yani İslam öncesi Bedevi topluluklarda, şaşmaz bir gelenek var. İki kişi ya da bir grup birbirleriyle karşılaştıkları zaman, birbirlerini öldürmemeleri için oturup ortak yemek yemeleri lazım. Ortak yemek yerlerse, makul bir zaman dilimi içinde birbirlerine karşı bir kötülük yapmayacaklarının güvencesini vermişler demektir.

Şenol Ayla En azından yemek bitene kadar.

Serol Teber Hayır, en azında yemek bitene kadar değil. Yani çok hoş binlerce yıllık bir gelenek. Yemek yenip bittikten sonra, yemek vücuttan çıkana kadar, hazmedilene kadar, yani bunu 6-7 saatte, sabaha kadar herkes rahat bir uyku uyuyabilir. Sabah tekrar ayılıp istedikleri yerlere gidebilirler, güvence için de koşul yemeği tekrarlamak. Yani tekrardan oluşturup da ertesi günü de bir yemek yerlerse bunların dostlukları daha uzun süreli olur. Bugün de Hıristiyanlık dininde pazar günleri kiliseye gidip de dua eden, birlikte olan cemaatin birbirleriyle rölatif bir güvence içinde olmaları ya da günde beş vakit namaz kılan insanların aynı cemaat içinde birbirlerine daha güvenli duygular beslemeleri gibi. Beş kere bir araya gelip de aynı tanrıya tapındığı zaman, o insanlar birbirleriyle de yakın ilişkiler içinde olduklarını, birbirlerine kanıtlıyorlar en azından.

Şenol Ayla Haziran sonunda İstanbul'da yapılan NATO toplantısından sonra yenen yemeği böyle görebiliyor muyuz? Görmek istiyor muyuz?

Serol Teber Biraz korkuyorum. İtiraf edeyim korkuyorum.

Şenol Ayla Oradan çıkalım o zaman.Yemeklere başka bir gözle bakalım şimdi.

Serol Teber Yani Bush olmasaydı belki ama…

Şenol Ayla Çok da güvenmemek lazım totem yemeklerine.

Serol Teber Hiç güvenemiyorum.

Şenol Ayla Mitolojinin, birçok şeyi çok güzel açıkladığı noktalar var. Psikanalizin gelişmesine de çok büyük katkıları olmuş. Örneğin Dionisos törenlerine bakacak olursak, Dionisos da tanrılar tarafından öldürülmüş, sonra da parçalanarak yenmiş. Benzeri bir şey görüyoruz burada da değil mi?

Serol Teber Kesinlikle, Dionisos şölenleri babayı öldürme yasını festival haline dönüştürmüş, şarap içme törenlerine dönüşmüş şekli.

Şenol Ayla Düzenli aralarla da tekrarlanıyor.

Serol Teber Düzenli aralarla tekrarlanıyor ve o törenler sırasında bütün yıl boyunca sürmüş yasaklar adeta abartılmış biçimde çığnenerek şenlik halini alıyor. Daha ileriki yıllarda Dionisos şölenlerinin bir kötü kopyasını Satürn şenlikleri şeklinde Roma da devam ettirmeye çalışıyor. Hep bu babayı öldürme törenlerinin ve acılarının ifadesi şeklinde. Sonra Hıristiyan dininde Freud'un gene *Totem ve Tabu*'da altını çizdiği gibi, babayı öldürme suçunu oğullardan biri, İsa, üstleniyor ve kendini bütün insanlık adına kurban ediyor. Dolayısıyla arkadan gelen diğer insanları kurtarmaya çalışıyor. Ünlü sözüdür "Ekmek benim etimdir, şarap benim kanımdır" diye son akşam yemeğinde arkadaşlarına söylüyor. O günden bu yana da, Hıristiyan dininde kilise törenlerinde ekmek ya da ekmeği sembolize eden küçük ekmek parçacıkları İsa'nın eti olarak verilir, dağıtılır, şarap da İsa'nın kanı olarak içilir. Ama bu bütün dinlerde böyle değil. Bazı dinler bu kadar sembolize, bu kadar estetize olmamışlardır. Hâlâ sokakta bağırta bağırta koyun keserler, sokak ortasında parçalayıp neredeyse yemeye kalkarlar. Böyleleri de var.

Şenol Ayla Daha sonra da zaten Hıristiyan teolojisine "babayı öldürmeyeceksin" emriyle beraber giriyor. Şekil değiştiriyor bayağı.

Serol Teber Burada tabii teologların İsa'yı estetize etmeleri, zarifleştirmeleri, pek çok kişi tarafından kabul edilebilir hale getirilmeler söz konusu. Üzerinde çok çalışılmış bir teoloji.

Şenol Ayla *Totem ve Tabu* nasıl tepkiler aldı yayınlandıktan sonra?

Serol Teber Bunu iki bölümde söylemek lazım. Bir, sanatkârlar arasından bomba gibi bir tepki aldı, çok olumlu bir tepki aldı. Örneğin Thomas Mann alkışlarla karşıladı ve hemen ardından Thomas Mann'ın oradaki ensest konusunu içeren bir romanı var: "Seçilmiş" ya da "Seçilen" diye. Bu roman Türkçe'ye çevrilmiştir, okunabilir. İki kardeş arasındaki aşkı anlatır. Tabii Ortodoks kilisesi ve Jung'un yakınları yapıta karşı oldukça ters tavırlar aldılar. Büyük eleştiriler getirdiler, ama işte yüz yıla yakın oluyor yayınlanalı, 90 sene oluyor, *Totem ve Tabu* hâlâ elden düşmeyen başyapıtlardan biridir. Tabii ki bir çok bölümü aşılmıştır, yeni bilgilerle zenginleşmiştir, orada bazı söylenenlerin eksikliği söz konusudur, ama temel mantık, baba metaforu, oğulların babaya başkaldırmaları, babayı alt etmeleri, ama sonradan da ona tapınmaları metaforu, söylencesi, bu yoldan da Oidipus kompleksinin daha belirgin olarak altının çizilmesi bugün hâlâ güncelliğini, en azından benim görüşümle, korumaktadır.

Şenol Ayla *Totem ve Tabu* hâlâ kitaplıklarda, kitapçılarda yerini buluyor, tartışılıyor.

Serol Teber Yani okumadan edemediğimiz başyapıtlardan biri herhalde.

Şenol Ayla Bugünün de sonuna gelmiş bulunuyoruz. Hoşçakalın

Serol Teber Hoşçakalın.

19 Temmuz 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud XIII: Viyana'da Son Günler

06/04/2007

Şenol Ayla Freud'un ileri yaşlarına geldik, epey zamandır konuşuyoruz, artık yavaş yavaş hastalanmasına yaklaştık.

Serol Teber Evet biz galiba Freud'u biz biraz fazla didikledik ve sonunda…

Şenol Ayla Biz mi hastalandırdık?

Serol Teber Freud'un sağlık durumunu bozduk ve sağlığının ne zamandan beri, nasıl, belki de bizden önce de bozuk olduğunu konuşacağız.

Şenol Ayla Ben kendimi suçlu hissetmiyorum. Bir şey yaptıysak da…

Serol Teber Af ola. Sonun başlangıcına doğru geldik en azından.

Şenol Ayla Başından beri çok sağlıklı bir insan değil aslında Freud, ama son zamanlarında iyice belirgin ağır hastalıklar ortaya çıkıyor.

Serol Teber Bir de şunun altını kalınca çizmemizde yarar var gibi geliyor bana; Freud'un resmi biyografisini yazanlar ya da eski tabirle ailenin resmi vakanüvisleri, Freud'un sağlığının, 1923 yılında ağzında çıkan kansere kadar, çok iyi olduğunu ve üstadın neredeyse atletik bir insan görünümünde olduğunu vurgularlar. Ama kanımca gerçekler bunu yansıtmamaktadır. Her şeyden önce Freud, arkadaşlarına yazdığı, çevresindeki diğer insanlara yazdığı mektuplarda sürekli olarak hasta olduğunu, pek çok şikayetleri olduğunu ve zaman zaman büyük entelektüel, düşünsel, ruhsal felçler geçirdiğini, yazamayacak duruma geldiğini -yani bir nörolojik felç değil de psişik felç geçirdiğini- ağır melankolik şikayetleri olduğunu anlatmıştır. Bu bakımdan Freud çocukluğundan beri hastadır. Zaten bu denli kapsamlı, çağ açıcı, bir tür değirmenlere saldıran Don Kişot durumundaki kişilerin sağlıklarının, bedensel ve ruhsal sağlıklarının zaten iyi ve normal olmasını -normali nasıl açıklayacağız bilmiyorum ama- beklemek olanaksızdır. Bu kadar çok mektup, bu kadar çok kitap, bu kadar çok polemik yazan insan, mutlaka bir yerlerinden şikayetçi olmalıdır. Değil Freud, onları okuyanlar bile hasta olmaktadır zaten, sadece kendisi değil. Bu bakımdan Freud'un sağlığının ciddi olarak başından beri bozuk olduğunu biliyoruz.

Şenol Ayla Çenesinde bir tümör var. Kitabında diyorsun ki; "Çenesinde oluşan tümörü psikosomatik bir hastalık temelinde tartışmanın gereği bile vurgulanır." Böyle bir şey olur mu?

Serol Teber Bruner diye İsviçreli genç bir psikiyatr bunu öne attı ve ayrıca da ben de onun yardımıyla mektuplarından ve arkadaşlarına yazdıklarından Freud'un başından beri ne türlü rahatsızlıklar geçirdiğine dair bir liste toplamaya çalıştım. Acaba sıkar mıyız bunları böyle hızlıca okursak?..

Şenol Ayla Bence çokluğu açısından önemli.

Serol Teber Gibi geliyor değil mi?

Şenol Ayla Hepsinin bir temeli var aslında bunların…

Serol Teber Bir kere Freud'un 1856'da doğduğu andan itibaren ensest yüklü, problemli bir aile içinde ilk çocukluk yaşlarını geçirdiğini düşünürsek pek çok şey ortaya çıkıyor. Freud'un daha küçük yaştan beri altına işediğini biliyoruz, duyuyoruz kendisi ve yakınları söylüyor ki Freud bunu yapmakta çok haklı. Babası uzun ticaret gezilerine çıktığı zaman,

küçük evin içinde, annesi ve üvey kardeşleriyle beraber bulunurken, Freud'un annesini üvey kardeşlerinin yanından alıp kendi yatağına çekmek için altına işemekten başka çaresi yoktu.

Şenol Ayla Bir çözüm olarak …

Serol Teber Bir çözüm olarak böyleydi.

Şenol Ayla Bilinçli olarak yaptığı bir şey değil bu, değil mi?

Serol Teber Kesinlikle değil, bu bir anneyi yanına çağırma refleksi diyelim. Ondan sonra 1887-90 yılları arasında ciddi agorafobi, sokağa çıkma korkuları var ki bütün ömrü boyunca devam eden korkularıdır Freud'un. 1881 yılında melankolik ruhsal durumdan şikayet eder ve yazdığı mektuplarda nerdeyse çığırır ruhsal durumunun çok kötü olduğunu, kalp atım bozuklukları, ritim bozuklukları çok fazladır. Kabızlık çekmektedir. Angina Pectoris'ten yakınmaktadır.

Şenol Ayla Yani göğüs ağrısı, kalp…

Serol Teber Kalp ağrısı ve kalp kasının iltihabı düşünülmektedir- o sırada, 1883 yılında gene kolunda, belinde romatizmal şikayetler vardır. 1894'te siyatik ağrılarından ayağa kalkamayacak durumdadır. 1885'de tekrar kalp ritim bozuklukları vardır ve bunun nikotin zehirlenmesine bağlı olduğunu düşünür yanındaki doktorlar. 1890'da artık Freud ömrünün sonuna kadar tek başına seyahat edemeyecek derecede dış dünyadan korkmaktadır. Yanında sürekli olarak biri vardır, gündüz yaptığı ufak gezintiler dışında. 1893 yılında yeniden kalp ritim bozuklukları vardır, kesinlikle sigara içmesi -ünlü purolarından içmesi- yasaklanır, ama O, "bunlardan bir tane içmeyerek, vazgeçerek uzun yaşayacağıma, bunlardan bir tane içip daha kısa yaşarım" diye çocuksu yanıtlar verir. 1894 yılında yine kalp ritim bozuklukları vardır. 1895 yılında artan ölüm korkuları ve melankolik şikayetler söz konusudur. 1896 yılında annesinden kalıt migren atakları başlar ki artık onun çalışmasını zaman zaman durduracak haldedir.

Şenol Ayla 1895'te kaldık.

Serol Teber Evet, okumamızın nedeni de, izleyiciler böylesine bir listeyi kolayca elde edemezler. Hiç olmazsa Freud gibi bir insan hakkında bir kanı elde edebilirler ve kendi arada bir rahatsızlanmalarından teselli bulurlar belki. 1899'da depresyonları yeniden artar. 1909 yılında mide, bağırsak şikayetleri, kabızlık, prostat şikayetleri ve baygınlıklar, hatta o yıllarda en çok nefret ettiği Jung gibi bir adamın kollarında ya da tam da bu nedenlerden dolayı Jung ile birlikte oldukları için onun kollarında bayılır. Freud'un Jung'un kollarında bayılması ayrıca üzerinde uzun uzun tartışılan öğretici konulardan bir tanesidir, meraklılarına duyurulur. 1911 yılında konsantrasyon, öğrenme, okuma sorunlarından yakınır. Migren atakları yine artar, mide bağırsak şikayetleri, kabızlıklar ve artık dışkısının tümüyle kanla karışık olarak çıkmaya başladığı söylenir. 1912 yılında bayılmalar yeniden görülür, Jung ortadan kalkmasına rağmen. 1913'te melankolik şikayetler saptanır. 1914'te kanser korkuları, kabızlık artar. 1915'te prostat şikayetleri vardır. 1917 yılında uykusuzluk şikayetleri ve ilk defa sonun başlangıcı gibi üst çene kemiğinde bir epitel doku kalınlaşması duyumsar diliyle. Ama bunu hiç önemsemez. 1920 yılında sevgili kızı Sophie'nin ölümünden sonra ortaya çıkan anlaşılır ruhsal rahatsızlıklar vardır ve bu rahatsızlıklar 1921 yılında yoğunlaşır ve 1923 yılında artık sonun başlangıcını koyan nisan ayının sonlarına doğru çenesindeki o kalınlaşma, sertleşme bir epitel doku kanseri özelliğini göstermeye başlar ve Freud bunu da etrafındakilere pek söylemek istemez. Bir süre geri çekilir ama sonunda doktorlara muayene olmak mecburiyetinde kalır ve ilk önce zaten kendisi bunun kanserojen bir doku olduğunu bilir ve bir arkadaşına

yazdığı mektupta, "Bedenim tütünüme başkaldırdı" diye bir formülasyon yapar kendi ironik, trajikomik konumunu anlatabilmek için.

Şenol Ayla Ama uzun bir süre kimseye söz etmedi.

Serol Teber Uzun bir süre kesinlikle söz etmiyor. Ancak gene ağız cerrahı arkadaşlarının görüp ameliyat etmesinden sonra kanser olduğu meydana çıkınca, Viyana Çetesine kısa bir resmi açıklama yapmak mecburiyeti oluyor. Ondan sonra da zaten bütün dünya tarafından duyulur hale geliyor. 16 yıl sürer Freud'un çene kanseriyle mücadelesi. Çok trajik bir dönemdir. Burada yine bir iki rakam söylemek istiyorum nasıl bir boğuşma içinde geçtiğini anlatmak için; 16 yıl içinde 33 kere ameliyat olur. Çene kemiği göz önüne alındığı zaman, üst çene kemiğinin oldukça büyük bir bölümü parça parça çıkarılmıştır bu 33 ameliyatla. Büyük bir bölümü kemiksizdir ve büyük acılar verir Freud'a. Ağzından çok kötü kokular çıkmasına neden olur. Ama bunlara dayanır. 1923 ile 1928 yılları arasında Doktor Pichler'e 350 kere muayene olur ve kerelerce küçük parçacıklar halinde ameliyat olur, doktorları ya da bir doktor muayenehanesine gitmeyi ve ameliyat olmayı hiç sevmemesine rağmen. Gene sadece bir yılda, 1932 yılında, 92 kere muayene olup, 5 kez ameliyat olmak mecburiyetinde kalır. Yani bu kolayca baş edilebilir bir şey değildir. Ama burada başka bir boyut gelişir. Hastalığın başından beri, 1923'ten beri yaşamına, küçük kızı Anna Freud'un yaklaşması söz konusudur. Bu da çok sözü edilen bir konudur ve Freud-Anna ilişkisi bir tür -yine Freud'un kendi tanımıyla- Oidipus-Antigone ya da Shakespeare'den esinlenerek Kral Lear-Cordelia ilişkisi haline dönüşür. Zaten zaman zaman ya da çok kez Freud'un kızı Anna'dan, "Cordelia geldi mi, gitti mi" şeklinde, artık bu ilişkiyi vurgular biçimde söz edilmeye başlanır.

Şenol Ayla Martha bu arada…

Serol Teber Devreden çıkıyor, yani radikal olarak devreden çıkıyor. Ama bunu hemen vurgulamamız lazım ki; aynanın arka yüzüne baktığımız zaman, bu dönemden sonra Anna Freud'un yaşamı radikal olarak bozuluyor. Anna, babasına bu kadar bağlılığının sonucunu yaşamdan büyük ölçüde kopmakla ödüyor; örneğin, ömrü hiçbir erkeğin elini tutmadan geçecektir ve hiçbir erkekle bir arada olmayacaktır Anna.

Şenol Ayla Ciddi ağrıları da var bu arada Freud'un değil mi? Bu ağrı ve acıyla ilişkisi de ilginç Freud'un. Nasıl bir ilişki bu? Hem çok canı yanıyor, hem de ona tuhaf bir sevgisi var, tümörüne değil mi?

Serol Teber Evet ve de bütün ısrarlara rağmen, dayanılmaz bir ağrı olduğunu artık herkes biliyor, ameliyat yapan doktorlar biliyor ve buna karşı Aspirin dışında Freud hiçbir ilaç kullanmıyor ve bir mektubunda, "Bulanık bilinçle yaşamaktansa ağrılar içinde kıvranmayı yeğlerim" diyen, son derece poetik ve neredeyse Goethe'nin Dr. Faust'unun ağzından çıkmışçasına, bilgesel ve şiirsel bir mektubu var. Burada başka bir gözlemi de anımsatmak istiyorum. Freud'un tümörüyle, kendisini adım adım ölüme götürmekte olduğunu bildiği tümörüyle, belki de ünlü Çarşamba Toplantıları'nda yaptığı ve bir tür -bizim burada şaka etmemize müsaade etsin- "Tümörle Son Tango" diye adlandırabileceğimiz ilişkisini arkadaşlarına anlatır. Freud ünlü Çarşamba Toplantıları'nda kurnaz, nahif, çocuksu bir tavırla otururken gözleri parlar, etrafına bakınır, Viyana'nın en ünlü analistleri oradadır, ama o kendisini hiç kimsenin göremediğini, hiç kimsenin onun yaptıklarını anlamadığı kanısına varır. Oysa ki herkes onun her hareketini izlemektedir. Freud yavaşça cebinden bir puro çıkarır, ilk önce törensel bir şekilde onu yakar, diliyle tümörün yerini bulur ve purosundan nefes çekip, ucunu tümörün üzerine bastırır ta ki kanatana kadar. Dumanı ilk önce tümörün üzerine, ondan sonra dışarıya üfler. Onun

teorisinden yola çıkarak; bu bize, ölümle arasındaki bu çok ciddi flörtün, çok ciddi bir aşk ilişkisinin küçük bir karesini bize gösterebilir.

Şenol Ayla Acıların yaşanması gerektiğini söylüyor her seferinde.

Serol Teber Evet, kesinlikle gerçeklik ilkesini inanılmaz bir şekilde sonuna kadar savunmuştur. Acıların her ne pahasına olursa olsun yaşanması gerektiğini, gerçeklik ilkesinden kaçınılmaması gerektiğini, bunun sonuna kadar bilinmesi, öğrenilmesi ve bununla hesaplaşılması gerektiğini o sıralarda defalarca söylemiştir. Son günleri ileilgili izlenimler, Freud'un biyografisinin öğrenilmesinde gerçekten önemlidir ve ona yeni bir boyut katar. Ama yazık ki bize ayrılan zaman gittikçe daraldığı için bu bölümleri açmak pek mümkün olmayacak.

Şenol Ayla Freud'un çenesindeki tümör gittikçe büyüdüğü için sürekli alınıyor ve orada sürekli ciddi büyük bir boşluk oluşuyor. Oraya bir de protez takılıyor değil mi, üst çenesine?

Serol Teber Buraya protez birkaç kere takılıyor. Aşağı yukarı her iki üç ameliyattan sonra yeni bir proteze gerek duyuluyor. Şekli değişiyor, büyüklüğü değişiyor ve o kadar acı veriyor ki, Freud bu proteze "canavar" adını takıyor.

Şenol Ayla Yine bir tür oyun.

Serol Teber Gene bir tür oyun. O canavarı ağzına takmak istemiyor. Ama takmak mecburiyetinde, günlük yaşamını kotarmak için, başkalarıyla konuşabilmek için. Burada gene küçük bir esprisi var. Dünyanın her tarafından hasta geliyor Freud'a, ünü uluslararası çapta büyük bir ün, dünyanın en büyük analisti. İngiltere'den Amerika'dan gelenlerle, o güzel İngilizce'siyle konuşabiliyor. Almanya'dan ve Avusturya kültür Kreis'ından gelenlerle nasıl olsa Almanca konuşuyor. Ama bu ameliyat yeri büyüdükçe ve canavarın şekli ona çok büyük bir acı vermeye başladıktan sonra, Fransa'dan gelen hastaları pek kabul edemiyor. Özellikle de Marie Bonaparte'ın aracı olduğu, bazı kırılmayacak üst düzey hastaları -ki onlar Fransızca'dan başka bir şey bilmiyorlar olasılıkla- reddetmek zorunda kalıyor ve nedenini sorunca Marie Bonaparte'a verdiği yanıt şu, "Bağışla beni Marie, bu canavar benim Fransızca konuşmama mani oluyor."

Şenol Ayla Doğru da herhalde değil mi?

Serol Teber Evet, artık istediği güzellikte Fransızca'yı konuşamıyor. Onun için de Fransa'dan gelen hastaları kabul etmek istemiyor.

Şenol Ayla Freud'un çene şikayetleri 15-16 yıl sürdükten sonra bir de Viyana'da başka bir sorun var.

Serol Teber Evet, hemen hemen bütün dillerde bir söz vardır, hiçbir felaket tek başına gelmez diye. Freud'un sağlık sorunları, özellikle çene kemiğindeki tümör çok ciddi boyutlarda ilerleme gösterirken, o sırada dünya politikasında da büyük bir felaket, bir tür kanserojen bir yapılanma kendisini göstermektedir. Naziler yönetime gelmiştir, Berlin'de kitaplar yakılmaktadır. En önde yakılan kitaplardan bir tanesi de Freud'unkidir. Thomas Mann ile birlikte Freud'un kitapları da yakılır. Ve Freud, bu haber kendisine ulaştığı zaman, o ünlü ironisiyle; "Yine de şükredin çocuklar" der, "ortaçağdan bu yana epey ilerleme kaydettik, ortaçağda olsaydı direkt beni yakarlardı, şimdi kitaplarımdan başladılar."

Şenol Ayla Evet ama ilerisini de görememiş çok fazla.

Serol Teber İlerisini hiç görememiş. Çocuksu bir nahiflikle, şaşırtıcı bir nahiflikle Nazilerin adım adım Viyana'ya gelişlerini, yani neredeyse annesinin elinden tutup, pencereden bakan bir çocuk saflığıyla izlemiştir. Zaten 1933'te yönetime gelmelerinden hemen sonra, Viyana ve Avusturyalı faşistler Almanlarla işbirliği içinde olduklarını ilan etmişlerdir. Hızla Avusturya faşistleşir ve Yahudilerin evleri numaralanmaya başlar.

Şenol Ayla Sonunda Hitler'in Viyana'ya girmesine kadar gidiyor. Hitler, kendisi geldikten sonra bir de Freud'ların evinde bir sorun yaşanıyor değil mi? Paralar saklanıyor, üst üste saldırılar oluyor. Kasaya bir şeyler kilitleniyor. Ha bire bir düzenleme var evin içinde.

Serol Teber Evet zaten Mart ayının başlarında, 1938 yılının Mart ayının başlarında Freudların kapısına, zannediyorum 16'sında, Hitler geliyor ve izleyen günde kapıya gamalı haç çiziliyor ve yine ertesi gün eve gelen SA'lar, kahverengi gömlekliler, evdeki bütün paraları toplayıp gidiyorlar. Freud oturduğu koltuktan, son derece soğukkanlı mı diyelim, korkudan felç olmuş durumda mı diyelim, olanları seyrediyor. Yalnız burada herkes Martha'nın SA'larla olan diyalogunun son derece cesaretli, son derece yürekli olduğunun altını çizerler. SA'lar giderken, "biz tekrar geleceğiz" diye giderler ve verdiği sözleri de tutarlar. Ertesi günü tekrar gelirler ve bu kez Anna Freud'u da alıp götürürler ve Freud 22 Mart 1938 tarihli günlüğüne bir satır yazar, "Anna Gestapo'da" diye.

Şenol Ayla Evet, korkunç bir şey oldu.

Serol Teber Çok korkunç bir şey ve o sırada onların yanlarında çalışan Paula'nın anılarından biz öğreniyoruz. Anna Freud'la babası bir ara mutfakta yalnız kalırlar, Paula da yanlarındadır. Anna Freud babasına, "Baba hemen intihar edelim mi?" der. Sonlarının çok ciddi bir şekilde kötüye gittiğini görürler. Freud, "Biraz bekleyelim, zannediyorum ki onlar da bizim intihar etmemizi bekliyorlar, istiyorlar, biz onlara bu şansı vermeyelim, bakalım sonu nasıl gidecek?" diye bir anlık cesaret verir. Ve Anna Gestapo ile birlikte giderken, tutuklanırken, onun çantasına bir şişe Veronal koyar. Freud mu koyar bunu yoksa Anna Freud mu ecza dolabından almıştır ben bunu bilmiyorum ama Anna'nın çantasında Veronal vardır.

Şenol Ayla Ne o yani?

Serol Teber Ağır dozda luminal içeren bir uyku ilacı. Bir şişe yutulduğu zaman rahatlıkla öldürebilir. Anna olası bir işkenceye ya da kaba tecavüze karşı kendini korumak istemiştir.

Şenol Ayla Beklenen bir şey bu da. Olabileceği gözüküyor o dönemde.

Serol Teber Kesinlikle gözüküyordu. Araya pek çok önemli kişilerin, aristokratların, politikacıların girmesinden sonra Anna'nın tutukluluğu zaten kısa sürer. Eve döndükten sonra Freud'da jeton düşmeye başlar ki, artık sadece sağlık durumunun değil, Viyana'daki yaşamlarının da sonu gelmiştir. Viyana'yı terk etmek mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Pek çok kişinin araya girip, bunun hazırlıklarına başlamasını, kendisi de onaylamak zorunda kalır.

Şenol Ayla Viyana'dan ayrılmayı düşünüyorlar; o sırada, arkadaşlarının sorduğu soruya, güzel bir cevabı var Freud'un. "Şimdi ne yapacaksın?" diye soruyorlar. Kudüs'e bir gönderme yapıyor. Şöyle diyor, izin verirsen ben söylemek istiyorum. "Kudüs Tapınağı'nın yıkılmasından sonra Haham Jochanan, Titus'dan Thora okullarının yeniden açılması için izin aldı. Bizler de aynı yolun yolcularıyız. İzlenmeye alıştık." Ve Viyana'yı terk etmeye hazırlanmaya başlar. Viyana'da 78 yıl geçirmiştir.

Serol Teber Evet çok trajik günler. 78-79 yıl kaldığı şehiri, yani Viyana'yı hiçbir zaman sevmez, hiçbir zaman orasını kendi evi gibi hissedemez, ama oradan ayrılma zorunluluğu ortaya çıktığı zaman çocuksu davranışlarla orayı terk etmek istemez. Çevresinde bir yığın insan toplanır, bu dünyanın en ünlü Yahudi'sini Viyana'dan kurtarmak için çaba harcayan. Fakat Freud gene bunlara karşı neredeyse inatla direnir. Sonunda ABD Başkanı Roosevelt araya girer, İngiliz dışişleri bakanı araya girer, Marie Bonaparte zaten onun koruyucu meleği, bütün Avrupa aristokrasi camiasını ayağa kaldırmıştır. Ve Nazilerden, Berlin'den özel bir emir alınır, Freud ve ailesinin Viyana'yı terk etmesi için. Ayrıca gene Batı kültürüne özgü bir refleks diyebileceğimiz bir tavırla bir ünlü ressam gelip Freud'un evinin ve özellikle çalışma odasının ayrıntılı resimlerini çeker. Bilirler ki bu savaş durumu, bu barbarlık bir süre sonra geçecektir ve bu oda aynı şekilde, dünyanın herhangi bir yerinde de olsa yeniden kurulacaktır ve her bir kitabın yerinin nerde olduğunun saptanması yapılır. Ve Freud 3 Haziran 1938 tarihinde, Orient Express'le Paris'e doğru yola çıkar. Aile kalabalık bir ailedir. Tam o sırada Alman Gestapo şefi Freud'ların evine gelir ve kendisinden -Freud'dan- her bakımdan kendisine iyi bakıldığını, Gestapo ile ilişkilerinin nasıl olduğunu belgelemek, göstermek için bir kâğıt ister. Bu kâğıdın orijinali bulunamamıştır, ama genel olarak söylenen şu ki, şöyle bir cümle yazmıştır Freud gene meşhur ironisiyle: "Herkese hayatında bir kere olsun Gestapo ile karşılaşmasını tavsiye ederim."

Şenol Ayla Bu zor zamanlarda mizah bir kurtarıcı oluyor değil mi?

Serol Teber Evet hatta bu mizahın bir devamı var. Almanya-Fransa sınırını aşan ünlü köprüyü geçtikten sonra Freud ardına bakar ve ilk defa özgür olduğunu düşünür, Alman topraklarından kurtulduğu için. Galiba Stephan Zweig'a sonra yazdığı mektupta şöyle der; "İçimden, beni bu topraklardan kurtarmak zorunda bıraktığı için 'Heil Hitler!' demek geçti."

Şenol Ayla Yine espriyle durumu tanımlamış.

Serol Teber Evet, o gece Paris'te Marie Bonaparte'ların evinde konaklarlar, ertesi gün Londra'ya gitmek üzere.

Şenol Ayla Londra'ya da haftaya gelelim istersen.

Serol Teber Peki.

Şenol Ayla Didik Didik Freud programından bu günlük hoşçakalın diyoruz.

Serol Teber Hoşçakalın.

26 Temmuz 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud XIV: Londra Günleri ve Musa Denen Adam

02.08.2004

Şenol Ayla 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız. Merhaba, ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhabalar, ben Serol Teber.

Şenol Ayla 82 yaşında Viyana'dan Londra'ya göç etmek zorunda kalmıştı Freud geçen programımızda.

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Şimdi o günlere geliyoruz.

Serol Teber Evet o günlere geliyoruz. Ben bu günlerle ilgili bir küçük anekdot anımsatmak istiyorum. Freud 78-79 yıl kaldığı Viyana'yı bir türlü terk edemez. Ama sonunda ayrılmak zorunda kalır ve kendisini Londra'da karşılayan arkadaşları, Viyana'yı nasıl terk ettiğini sorduklarında, o zamanlar güncel olan bir başka anekdotla yanıt verir; ünlü Titanic gemisi batmıştır ve formel de olsa bir davası yürütülmüştür. Orada 2. Kaptan'a şöyle bir soru sorulmuştur, "Kaptan, Titanic'i ne zaman terk ettiniz?" Kaptan, hazır ol vaziyetinde, sert bir duruşla, "Sayın Yargıç" der, "Ben Titanik'in güvertesinde ayakta duruyordum. Titanik'i terk etmedim. Titanik altımdan çekildi. Titanik beni terk etti." Freud kendisinin Viyana'dan ayrılışını bu benzetme ile karşılaştırır. "Viyana beni terk etti" der. Zaten ayrıldığı gün, daha doğrusu Adolf Hitler'in Viyana'ya geldiği gün, notlarına "Avusturya'nın sonu, elveda Avusturya" diye yazmıştır.

Şenol Ayla Zaten bütün aileyi toplayıp gidiyor. Tek başına değil, değil mi? Çoluk çocuk hepsi gidiyorlar.

Serol Teber Evet burada çok özel bir torpil yapılıyor Freud'a. Roosevelt'den İngiliz Kraliyet Ailesi'ne, Avrupa'nın aristokratlarından bütün milyonerlere, özellikle ünlü New Yorklu milyarder Tiffany ailesine kadar herkesin katkılarıyla büyük bir kampanya başlatılır 81 yaşındaki Sigmund Freud, karısı Martha Freud, karısının kardeşi Minna Bernays, Anna Freud, oğlu Martin, Martin'in karısı Esti, oğulları Walter, kızı Sophie torunu Ernest Halsberstadt, Freud'un kızı Mathilde, doktoru Max Schur, onun karısı ve iki çocuğundan oluşan bir ekip için.

Şenol Ayla Bayağı kalabalık.

Serol Teber Kalabalık bir ekip gidiyorlar. Eşyalarının hemen hemen tümünün Viyana'dan çıkarılıp Londra'ya götürülmesine de, çok büyük paralar karşılığı, Naziler "evet" derler. Bu parayı hemen, onun koruyucu meleği Marie Bonaparte öder.

Şenol Ayla 4824 Dolar ödemiş Freud'un taşınması için.

Serol Teber Evet. Yalnız burada Marie Bonaparte'ın başaramadığı bir tek şey vardır. Freud'un dört kız kardeşi, Roza, Marie Freud, Adolphine, Paula Viyana'da kalmak zorunda kalırlar ki izleyen günlerde, hemen birkaç gün sonra, bunlar tutuklanıp Treblinka toplama kampına götürülürler. Ne oldukları uzun yıllar bilinmez. Ancak son birkaç yıl önce bu konu ile ilgili yapılan bir çalışmada, Nürnberg Mahkemeleri'nde bu dört yaşlı kadının davasıyla ilgili bir bölüm bulunmuştur. Yargıç, Treblinka komutan vekiliyle konuşmasının mahkeme zabıtlarını açıklamıştır. Buna göre, derler ki, bu dört kadın Treblinka toplama kampında rampaya geldiler, indiler. SS subay bunları karşıladı. "Sizler galiba bildiğim kadarıyla ünlü doktor Sigmund Freud'un kız kardeşlerisiniz", "Evet" derler dört kadın. "Bir yanlışlık

olmuştur, özür dileriz. Buyurun içeride bekleme salonunda, biraz bekleyin. Bu arada duş alın."

Şenol Ayla Çok tehlikeli kelime.

Serol Teber Evet! "Tren iki saat sonra tekrardan Avusturya'ya gidecektir. Aynı trenden sizi gerisin geri kamptan çıkaracağız." Onlar duş almak için salona girerler ve Treblinka toplama kampının bacasından duman olarak çıkarlar.

Şenol Ayla Evet bunların kayıtları da bulundu daha sonra.

Serol Teber Bunların kayıtları da bulundu.

Şenol Ayla Bütün kardeşleri öldürüldü o zaman.

Serol Teber Evet. Ve Freud birkaç gün sonra Londra'ya gider.

Şenol Ayla Viyana'dan kaçmak zorunda kalan Freud Londra'ya geldi. Ama sadece kendisi değil, kalabalık ailesiyle birlikte geldi. Ayrıca eşyaları da geldi değil mi? Çünkü çok sayıda antikası var, eşya, kilimler, mobilya, kitaplar, hepsi gitti.

Serol Teber İlk önce geçici olarak başka bir evde kalır. Ama hemen şunu vurgulamak lazım. Londra'da kendisine karşı büyük bir tezahürat gösterilir. Bütün ünlüler kendisini kutlarlar. Londra gazeteleri günlerce kendisinden övgüyle söz eder. Neredeyse Freud'u utandıracak şekilde kendisine büyük bir yakınlık gösterilir. Yazık ki yeteri rahatlıkta konuşamadığı için, radyo programlarına katılamaz, ama çok fazla söyleşi yaparlar. Virginia Woolf kendisini ziyarete gelir ve unutulmaz duygularla, anılarla ayrılır ki bundan kısa Freud'un ölümünden bir iki yıl sonra Virginia Woolf da kendi isteğiyle yaşamını noktalayacaktır.

Şenol Ayla Woolf'un Freud hakkında söyledikleri de ilginç. Virginia Woolf şöyle demiş Freud'la tanıştıktan sonra; "Freud çok etkili bir aura yayan, olağanüstü değerli, sevimli, saygın, yarı sönmüş bir volkan. Çok büyük bir insan." Ciddi olarak etkisinde kalmış Freud'un.

Serol Teber Aralarında çok büyük bir dostluk başlıyor hemen. Zaten Freud'un kitaplarını basan Woolf'un kocasının sahip olduğu yayınevi.

Şenol Ayla Bloomsburry.

Serol Teber Aralarında organik bağlar var. Sonraki birkaç ay içinde, kısa bir zaman diliminden sonra, Freud'ların bütün eserleri, evindeki bütün antikalar, heykeller, hemen hemen her şey gelir. Aynen Viyana'da fotoğrafı çekildiği şekilde yerleştirilir. Orası bugün bir müze halindedir.

Şenol Ayla Sen orayı gördün değil mi?

Serol Teber Ben orayı birkaç kere görmek lutfuna mahzar olmuş ademlerdenim. Bütün Açık Radyo dinleyicilerinin fırsat buldukları zaman gidip görmelerini gerçekten dilerim. Büyük müzeler listesinde değil Freud'un evi, ama şunu da söyleyeyim, Freud'un evinin hemen birkaç yüz metre ilersinde Sherlock Holmes'ün de oturduğu rivayet edilen ünlü Baker Street vardır. Yani birkaç yüz metre yürüyerek iki çok güzel müze görmek mümkündür. Ama Freud'unki tabii başlı başına bir kültür tapınağıdır bence. Çalışma odasında üç bine yakın figür vardır. Bunların büyük bir bölümü orijinaldir. Kendisine

verilmiş, gönderilmiş hediyeler, tanrıça, tanrı heykelcikleri, Karnak Tapınağının resimleri, bazı mumya yüzleri, Çin tapınaklarından toparlanmış yapıtlardır. Olağanüstü bir etkiyle insanı kuşatır bu odada bulunmak. Ünlü divanı oradadır, Orient halılarıyla kaplı, Türk halılarıyla kaplı. Yani o köşeye baktığında, Türkiye'den giden biri, birden bire "a-ha ben nereye geldim" diyebilir.

Şenol Ayla Tanıdık bir yer gibi.

Serol Teber "Topkapı Sarayı'na yakın bir yerlerde miyim?" diye düşünebilir. O kadar güzeldir. Kitap alma olanağı olan bir dükkân da var. Bence müzenin en trajik yanı, ikinci katta, Anna Freud'un ve ailenin diğer fertlerinin oturduğu odadır vardır. Anna çok küçük olmamasına rağmen o odanın bir köşesinde, bir şezlongda yatıp kalkmıştır. Yanında iki torba eşyası vardır. Bir torbaya sığabilecek kadar bir eşyayla yaşamını sürdürmüştür.

Şenol Ayla Dolabı bile mi yok!

Serol Teber Evet neredeyse dolabı bile yok, orayı gezdirenlerin ve herkesin bildiği bir gerçek var, Anna yaşamını minimalize etmiştir.

Şenol Ayla Kendi tercihi yani.

Serol Teber Kendi tercihi. Zaten hiç evlenmemiştir. Tiffany ailesinden bir kadın arkadaşıyla birlikte yaşamışlardır açıkçası. Lezbiyen ilişkiler içinde birlikte yaşamışlardır ve orada şezlongun içinde uyumaktadır. Gündüzleri orada yün örer, orada ördüğü birtakım şeyleri yoksul çocuklara hediye ederek, onların psişik sorunlarıyla ilgilenerek, yaşamını tam bir keşiş havası içinde sürdürmüş ve noktalamıştır.

Şenol Ayla Londra'daki evi Viyana'dakine çok benziyor. Aynı şekilde yerleştirilmiş, hatta onu ziyarete giden Eva Rosenberg de Freud'a, "Burası tıpkı Viyana'daki oda gibi olmuş" diyor.

Serol Teber Freud'un cevabı da ilginç ve trajik; "Her şey burada; ama bir ben yokum" diyor.

Şenol Ayla Evet ama bundan sonraki çalışmaları için aslında iyi bir zemin buluyor Londra'da.

Serol Teber Evet, Freud'u didikleme fazımızda, "tarihi roman" dedik ama tarihi romanın yazılışına henüz gelemedik. Dizi bitmek üzere. Biz neredeyse finali biz anlatamadık gibi. Ama şimdi başlıyoruz aslında.

Şenol Ayla Bayağı da ilginç ve zevkli bir kısım geliyor şimdi, değil mi?

Serol Teber Bence de çok heyecan verici. Freud 40 yaşından sonra bu romanı yazmaya niyetlenmiştir, not tutmaya başlamıştır. Ama gelin görün ki romanın tamamlanması Freud'un yaşamının tamamlanmasının son günlerine kadar uzamıştır. Üzerinde çok çok uzun boylu konuşulmaya değer bir hesaplaşma. Freud, babası Jacob ile Oidipus Kompleksi üzerinden yaptığı bir uzlaşmayı, makul bir uzlaşmayı aynı şekilde Musa üzerinde de yapmak ister. İlk defa 1901 yılında Roma'ya gidip Michelangelo'nun Musa'sını

görür. Freud Musa dendiği zaman, hep kutsal kitaplardaki Musa ile Michelangelo'nun Musa'sını özdeşleştirir, kutsal Musa Freud için Michelangelo'nun Musa'sıdır.

Şenol Ayla Daha önce sözünü ettiğimiz, küçük bir kiliseye kapatılmış Musa heykeli.

Serol Teber Michelangelo olağanüstü bir sanatkâr. Dünyanın kültür donanımını yeni baştan düzenleyen sanatkârlardan bir tanesi. Onun yaptığı Musa heykeli bugün Roma'dadır ve St Pietro in Vincoli diye Collosseum'un, aslında Roma'nın merkezinde bir yerde, fakat kenar mahallelerinde küçümencik bir kilisenin içinde saklanmıştır. Katolik Roma hınzırca Musa'yı gizlemiştir. Michelangelo Musa'yı Hıristiyanlık teolojisinden intikam alırcasına çift boynuzlu yapmıştır. Bu bir tür Pan Tanrı anlamına gelir. Çünkü Michelangelo hayatı boyunca tek tanrılı dinlerden nefret etmiştir, hep doğaya yakın, doğa tanrılarının etkin olduğu mitolojik bir dünya içinde yaşamayı yeğlemiştir. İnsana benzeyen, insana yakın, insansı tanrılarla çok daha dost olmuştur ve büyük tek tanrıdan hep korkmuştur. Onlardan ve onların temsilcilerinden, papalardan uzak durmaya çalışmıştır. Ama o kadar büyük bir sanatkâr ki, onlardan uzak durmaya çalıştıkça, inadına bu sefer papalar onları kendi yanlarından ayırmamaya çalışmışlardır. Nitekim de Musa heykeli bir papanın kendi mezarı için yaptığı bir ısmarlamadır, zorla yaptırılmış bir heykeldir. Michelangelo tabii ki buna can-ı yürekten katılmıştır. Burada şöyle bir kelime oyunu yaptığı söylenir hep. İbranice'de ışık ile boynuz aynı sözden kaynaklanmıştır. Işık "neyir" sözcüğü ile "zülkarneyn" iki boynuzlu, birbirine karıştırılarak İbranice'de söylenir. Tevrat'ta da bu böyle geçer. Ben bunu Tevrat'tan alıntıladığım için yanlış olmasın diye, müsaade edersen okuyayım**;** "Çıkış/Exodus bölümünde 34. Bap 29. Kısım. Sina dağından indiği zaman Tanrı ile konuşmasının kanıtı olarak iki levhası elinde idi ve Musa, Rab ile -Allah ile- söyleştiğinden yüzünün derisinin parladığını bilmiyordu" diye yazmaktadır. Ve burada neyir ile, ışık ile, boynuzlu sözcüğü iç içe girmektedir. Michelangelo şeytani bir refleks ile buradan esinlenerek ışık değil de iki tane boynuz yapmış. Ama esas amacı onu bir pan tanrısı olarak yapmaktı. Panteist düşüncesini Musa'ya yansıtır ama kilise yetkilileri de tabii ki onun bu yaptığı oyunu yutmazlar, iki taraf da en az birbiri kadar akıllıdır. Alırlar o muhteşem dev yapıtı, küçük bir kilisenin bir köşesine, karanlıklar içine koyarlar.

Şenol Ayla Freud tercih ettiği, sevdiği Musa'yı, Michelangelo'nun Musa'sı olarak ortaya koydu. Çünkü o da onun gibi hınzır.

Serol Teber Evet hınzır ve onun yaşadığı psişik dinamiğe yakın bir Musa durumu. Freud 1914'te Musa üzerine bir çalışma yapmak ister ve bunu yazar. Burada tarihi romana temel teşkil edecek en önemli paragraf başlarını yazmıştır. Burada yapıtın analizini kendi anlayışına göre yeniden toparlamaya çalışır Freud. Günlerce karşısında oturmuştur, kiliseye her gün gitmiştir ve adeta Musa ile konuşmuştur. Burada şöyle bir anekdot anlatılır: Michelangelo Musa'yı yaptığı zaman da elinde çekiç ve keskisi saatlerce karşısında çakılakalmıştır. Heykel bittikten sonra, derler ki, Michelangelo o kadar etkisinde kalmıştır ki yaptığı heykelin, durup durup elindeki çekici fırlatıp atmıştır: "Konuşsana be adam" diye.

Şenol Ayla Heykele söylemiştir.

Serol Teber Heykele söylemiştir. Benzer düşünceleri neredeyse Freud'un kendisi de yaşamıştır. Freud o zamana kadar, yani 1914 yıllarına kadar Michelangelo'nun Musa'sı üzerine yapılmış hemen hemen bütün analizleri, kültür eleştirmenlerinin yaptıkları açılımları okumuştur. Ama bunların hemen hemen hiçbirini kendisine uygun bulmamıştır.

Kendisinin getirdiği yorum şöyle:-kısaca özetlemek zorunda kalacağız çaresiz olarak- Michelangelo Musa'sı, öfkeli büyük bir baba, bir aydınlatıcı peygamber, bir din adamından çok, bir yasa koyucu, bir aydınlanmanın başlangıcı, insanları yeni bir dine çağırmaktan çok, neredeyse insanları dinden kurtarmaya gelmiş bir büyük düşünce insanı olarak gösterilmiştir, yapılmıştır. Ve gene yüzünün iki yarısında -zaten bütün önemli sanat yapıtlarında vardır bu- farklılık var; yüzün sağ tarafında bir dinginlik, bir sakinlik, öbür tarafında büyük bir öfke vardır. Öfkeyle dinginlik arasında, kendine hakim olma ruhsal çatışmasının içinde kıvrandığını Michelangelo bize yansıtmaktadır. Vücudu ileriye doğru kalkmak üzeredir, bedenin üst kısmı ileriye doğru bir atılım halindedir, aslında oturur pozisyonda yansıtmıştır. Sağ ayağı yere basmıştır, sol ayağıyla da parmaklarının ucuyla kalkmaya davranmaktadır. Zaten din kitapları, onun biraz sonra, elindeki kanun levhalarını atıp, ileriye fırlayıp, tekrardan altın buzağıya tapma gafletini gösteren İsrailoğullarını tokatlayacağını yazmışlardır. Oysa Freud der ki, "bu böyle değildir. Musa'nın bütün analizlerini yeniden analiz edersek, yüzündeki ifade, sakalını tutuşu, evet sağ eliyle sakalını iyice kavramıştır, öfke içinde ileriye fırlamak üzeredir ama sol eliyle sakalının alt tarafını ve karnını bastırmıştır, neredeyse bu öfke krizini bastırmış ve onu aşmıştır." "Yani" der Freud –burada kendisinin yine Jung ile olan problemlerine döner, onun da Jung'u unutamadığının bir göstergesidir bu- tam da kendisi gibi büyük adamlara özgü bir tavırla, "Musa ayaktakımı İsrailoğulları'nın altın buzağıya tapınmasını görmüştür. Çok öfkelenmiştir, ama onların basit birer insan olduklarını düşünerek öfkesini yenmiştir. Yeniden dinginleşmiştir, kendine hakim olmuştur, yatışmıştır ve yeni bir dünyayı düşünme sürecine girmiştir. İşte bu da tam benim pozisyonum" der. Freud düşünür tabii bunu, yazmaz artık, ama satır aralarından biz bunu çok rahatlıkla okuruz ve bu durumda Freud'un bu makalesi, tarihi romanın birinci bölümüne giriş niteliğinde okunabilir.

Şenol Ayla Freud Michelangelo'nun Musa'sına bir yorum getirdi ve bu makalesini de yayımladı. İlerideki kitapları için de önemli bir noktadayız şimdi değil mi?

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Tarihsel romana geldik.

Serol Teber Evet, tarihsel roman zaten Freud'un son romanı ve son kitabı: *Musa Denen Adam ve Tektanrıcılık*. Bunun ilk bölümünün başlangıcını, 1914'te Musa üzerine yazdığı makale gibi okunabilir, ama asıl bu kitabı yazmaya başlamasının geçmişi 1934'lere kadar inmekte. 1934'te ilk bölümünü yazmıştır, ama kitap tamamlanmamıştır. Devamlı ertelemektedir, sonunu getirememektedir.

Şenol Ayla Bir yandan kiliseden de çekiniyor.

Serol Teber Evet, Viyana'daki Katolik kilisesinin kendisine karşı olması muhtemel tavrından çekiniyor ve burada tekrardan baba katlini işlediğini söylüyor. Kitap bir yanıyla da *Totem ve Tabu*'nun devamı niteliğinde.

Şenol Ayla İstersen buna öbür programımızda girelim. Çünkü uzun bir konuya başlıyoruz. Bugünlük hoşçakalın diyoruz.

Serol Teber Hoşçakalın.

2 Ağustos 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmış

Didik Didik Freud XV: Musa Denen Adam

15/10/2007

Şenol Ayla Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız. Merhaba, ben Şenol Ayla.

Serol Teber Merhaba, ben Serol Teber.

Şenol Ayla Freud'un son zamanlarına yaklaşıyoruz. Son zamanlarında büyük bir eseri bitirmekle uğraşıyor; *Musa Denen Adam*.

Serol Teber *Musa Denen Adam ve Tektanrıcılık* Freud'un son büyük yapıtıdır. Son yapıtı ve arkasında çok büyük tartışmalar bırakan bir yapıt. Hatta yapıtın yazılması bittikten sonra pek çok din adamı, pek çok teolog, pek çok filozof ve meslektaşı Freud'a gelip, böyle bir kitabı, böyle bir günde, böyle bir tarihsel zaman dilimi içinde yayımlamamasını rica ediyorlar. Ama buna rağmen Freud, inanılmaz bir kararlılıkla, "bilimsel gerçekler eğer bir takım yeni doğrulara işaret ediyorlarsa, biz bir ulusun yazgısı pahasına da olsa onları söylemekten vazgeçemeyiz" diyerek, altını çiziyor yapıtının. Bu da bir tavır alış örneği. Bu yapıtın, *Musa Denen Adam ve Tektanrıcılık* kitabının birinci bölümü, aslında 1934'lerde Viyana'da tamamlanmıştır. Son bölümü ise 1938'de Londra'da sürgündeyken, Freud'un da son günlerinde tamamlanmıştır ve o sıralarda Freud'un en büyük amacı, ölmeden bu yapıtı tamamlayıp, yayımlanmasını görmek, hatta bu yapıt üzerine olan eleştirileri duymak ondan sonra da yaşamını noktalamaktır. Son zamanlarda artan bir hızla bu konuya eğilmesinin nedeni, dünyada hem tek tek bireylerde, hem kurumlarda, hem de ulusal düzeylerde Yahudilere karşı bir düşmanlığın oluşması ve bunun giderek, özellikle Nazi Almanya'sında izlenmeye başlandığı gibi, bir Yahudi soykırımına doğru gidişidir. Bunun altında yatan kaba politik düşünceler, tavır alışlar, ekonomik yaklaşımlar vs. önemlidir tabii, ama Freud esas bunun altındakini merak eder; insanların bilinçdışında Yahudilere karşı neden büyük bir kin vardır? Bunu irdelemeyi kendi konumuna uygun olarak önemsenmiştir, bunu tartışmaya açmıştır.

Freud'un kanısına göre, her şeyden evvel Musa bir İsrailli değil, bir Mısırlıdır. Hatta Musa adı bile İbranice değildir, Koptice 'çocuk' anlamına gelir. İsminin sonundaki çift 's' harflerinden bir tanesi, Tevrat'ın Grekçe'ye çevrilmesi sırasında, Grek diline uygun olarak eklenmiştir ve oradan İbranice gibi görülmektedir, ama gerçekte adı bile İbranice değildir. Bu bile büyük bir patırtı çıkarmaya yeter, ama bu görüşü Freud kendisi üretmemiştir. O sırada Sellin adlı Yahudi kökenli bir teolog ve tarihçinin yazdığı çok kapsamlı bir kitapta bu görüş ortaya konulmuştur ve Freud da bu kitaba pek çok atıfta bulunur. Musa'nın hikâyesi, Mısır tarihinde çok ünlü 18. Sülale dönemini -ki bu M.Ö. 1580 ile 1085 arasındaki zaman dilimidir- kapsar. 18. Sülale döneminde yaşayan 4. Amenofis, çok ünlü bir efsane yaratan bir firavundur. Tektanrılı dinlerin kaynağı aslında Mısır'da başlamıştır. Freud bunu ön plana çıkarıyor, altını çiziyor. Kuşkusuz bugün tektanrılı dinin Mısır'dan çıktığını herkes biliyor. Ne diyelim, 'Mısır'daki sağır sultan' da biliyor. Ama o zamanlar için bunu ön plana çıkarıp da bunun üzerinde kuramlar oluşturmak oldukça öncü bir çıkışı gerektirirdi. Freud bunun altını defalarca çiziyor. 4. Amenofis'in oluşturduğu Aton dini ortaya çıkıyor ve dağılıyor, Musa olasılıkla bu Aton dinini yayan tapınaklardan birinde çalışan bir rahiptir ve bu din karşı bir devrimle ortadan kaldırıldıktan sonra, Musa bu dini yaymak için kendisine bir grup insan arıyor, bir çeşit mürit arıyor. O sırada ortada kalmış İsrailli, Mısır'da göçmen olarak yaşamakta olan Yahudileri alıp "gelin size çok kapsamlı, çok yeni bir din öğreteyim" deyip onları Mısır'dan çıkarıyor. Ünlü çıkış. Çıkış çok önemli. Musa İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarır ve ünlü kanunlarını almak için

dağa çıkıp indiğinde görür ki, İsrailoğulları Musa'yı bırakmışlardır, Musa'nın dediklerine artık inanmaz olmuşlardır ve yeniden Yehova denen kendi eski tanrılarına ya da Altın Buzağı denen eski tanrılarına, Musa'nın öğretisinden daha ilkel olduğu -Musa tarafından- söylenen -biz bilmiyoruz, belki daha da ileri bir tanrıdır, daha sevecen bir tanrıdır-, eski tanrılarına dönmüşlerdir.

Şenol Ayla Biz onun yalancısıyız.

Serol Teber Evet, kesinlikle biz onun yalancısıyız. Eski tanrılarına tapındıklarını görmüştür Musa. Öfkelenmiş ve onlara çıkışmıştır, din kitaplarının verdiği bilgilere göre. Bunun üzerine de İsrailoğulları çok çok büyük olasılıkla -bunun altı tekrardan bugünkü bilgiler ışığında yeniden çiziliyor- Musa'yı öldürmüşlerdir. Ve burada İsrailoğulları için bir baba katli, Freud'un meşhur baba katli metaforu geçerlilik kazanmaktadır. İsrailoğulları Musa'yı ve bir anlamda ilk tektanrıcılığı yayan peygamberi öldürmüşlerdir aynı zamanda. Musa bir aydınlanmacı olarak da çok öne çıkan bir kişiliktir. İnsanları karanlık bir dünyadan, çoktanrıcılıktan tektanrıcılığa doğru getirmektedir ki Freud bunu çok olumlu bulur. Ona çoktanrıcılıktan tektanrıcılığa çıkmak sizce iyi miydi" diye sordukları zaman, "evet" der, "neden?" diye sordukları zaman, her zamanki ironisine uygun bir şekilde cevaplar; "tek sıfıra daha yakındır." Yani ateizme doğru, tanrısızlığa doğru ciddi bir adım atmıştır aslında Musa. Ama İsrailoğulları Musa'yı öldürmüşlerdir, bunun kefaretini ödemek için de bir süre sonra oğlu, yeniden peygamber-tanrı -hem peygamber, hem tanrı- haline getirip İsa'yı öne sürmüşlerdir.

Burada bir parantez açıp, ilk tektanrıcılığın Mısır'da 4. Amenofis tarafından nasıl ortaya çıkarıldığının psikoanalitik irdelemesini yapan Karl Abraham'ın kapsamlı bir çalışmasını anımsatmak istiyorum. Freud'un bu konulara eğilmesinden çok önce, aslında Karl Abraham, 1912'de Mısır'daki tektanrılara geçişin öncüsü olan 4. Amenofis –ki sonradan adını değiştirip Echnaton adını almıştır, bugün tarih kitaplarında ya da Mısır tektanrıcılığı üzerine yazılan kitaplarda çoğu zaman Echnaton adıyla da geçmektedir- hakkında kapsamlı bir analitik araştırma yapmıştır. Çok renkli bir kişiliktir 4. Amenofis. Nasıl olmuş da böyle bir kişilik, çok genç yaşta, Mısır revolüsyonu diye tanımlanan çok ileri bir adım hatta atabilmiştir? Bu sorunun arka planını, psikoanalitik görüşle irdelemeye çalışmıştır Karl Abraham. 4. Amenofis çok genç yaşta, 10 yaşında firavun olmuştur. Zaten 28 yaşlarında da ölür. Babasından, 3. Amenofis'ten çok farklı bir kişiliktir. Aslında tarihsel gelişme de kültürel atılımlar yapabilmesi için çok müsait bir platform hazırlamıştır. Çünkü Mısır, tarihinin en büyük, hatta emperyalist imparatorlukların sınırlarına ulaşmıştır babası 3. Amenofis döneminde. Çok yayılmacı bir askeri politika izlemiştir ve pek çok tanrıların bulunduğu geniş ülkeleri zaptetmiştir Mısır orduları. Şimdi sıra, bu pek çok tanrılı, çok kültürlü toplumu, tek kültür ve tek bir tanrı altında toplamaya gelmiştir. 4. Amenofis son derece şair ruhlu bir kişidir. Annesi Pprenses Teje'nın üzerinde çok büyük etkisi vardır. Teje-Amenofis ilişkisi neredeyse efsaneleşmiştir, tarihteki ilk büyük efsanevi ana-oğul ilişkisi, bilebildiğimiz kadarıyla, tarihteki ilk büyük ana-oğul ensest ilişkisi olarak altı çiziliyor. Prenses Teje'nın çok güzel bir heykeli, Berlin Mısır Müzesinde bulunmaktadır. Onun güzelliği, ama özellikle de aklı ve geniş bilgisi üzerine pek çok varsayımlar da Mısır papirüslerinde geçmektedir. Çok çok büyük bir olasılıkla, Suriye'deki bir Amon Ra tapınağı rahibinin kızıdır. Suriye'den Mısır saraylarına, güzellikleriyle ünlü olan genç kadınlar getirilmektedir. Teje bunlardan biridir ve 3. Amenofis'in karısı, 4. Amenofis'in de annesidir. Bu yoğun ana-oğul ilişkisi, olasılıkla 4. Amenofis'in, tek aşk, tek tanrı bağlamını birlikte getirmiştir. Mısır tarihinde ilk defa tek bir firavun, tek bir kadınla ömrünü geçirecektir. 4.Amenofis Nefertiti'ye aşık olacak ve ömrü boyunca ve ondan başka hiçbir kadınla birlikte görülmeyecektir. 4.Amenofis Aton dinini kurar ve Aton'dan başka bir din

olmadığını, bütün diğer tanrıların Aton tanrısı altında toplanabileceğini söyler. Bunun için de yeni bir Heliopolis, yeni bir başkent kurar ve burada Aton dininin tapınağını oluşturur. Burada çok öğretici bir nokta vardır, bizzat kendisi şair olduğu için, Aton'u öven yüzlerce dize yazmıştır. Bunların büyük bir kısmı elimizde. Aton'un özelliklerini, Aton'un nasıl sevgi dolu olduğunu, nasıl adalet dağıttığını anlatır, özellikle moralist bir tavırla yaklaşır, yani korkutucu bir tanrı değil, sevecen, kucaklayıcı bir tanrıdır Aton.

Şenol Ayla Barış tanrısı, kucaklayıcı bir tanrı.

Serol Teber Barıştan yana bir tanrıdır. Daha sonraki dinlerle karşılaştırdığımız zaman, çatık kaşlı, öfkeli, her şeyi cezalandıran bir tanrı değildir Aton. Son derece öğreticidir. Karşılaştırmalı bir çalışma yapılırsa, 4. Amenofis'in ya da Echnaton'un, Aton üzerine yazdığı şiirler, *Eski Ahit*'te Musa'nın kitaplarında ve İncil'de bire bir çevrilip alınmıştır. Esinlenmenin de biraz ötesinde, bire bir, ama literatür verilmeden alınmıştır.

Şenol Ayla Kaynak belirtilmemiş. Freud'un da daha sonra Karl Abraham'ın bu çalışmasından hiç bahsetmediğini yazmışsın, "adını bile anmadı" diyorsun, ama büyük olasılıkla biliyordu ve okudu değil mi?

Serol Teber Kesinlikle biliyor. Karl Abraham çok yakın arkadaşı, her gün evine gidip gelen. Mümkün değil bilmemesi. Daha doğrusu Karl Abraham, bu yazıyı yazıp da yayımlarken mutlaka ve mutlaka Freud'a göstermiştir. Freud o derece otoriter bir kişilik ve bütün arkadaşlarının hareketlerini denetleyen bir kişilik ki, bir yazının Freud'a gösterilmeden yayımlanması mümkün değil. Çok parlak bir kişilik Karl Abraham ve bir efsane kendi dünyasında. Berlin'de çalışıyor, yazık ki genç yaşta ölüyor. Ölümünden sonra Freud'un onun karısına yazdığı çok dokunaklı bir mektup var, ama biz onu okuduğumuz zaman Freud bir tür timsah gözyaşı döktüğünü anlıyoruz Karl Abraham'ın ardından, çünkü kendisinden de parlak biri ve ondan önce bir çıkış yapıyor...

Şenol Ayla Altında bunu görebiliyoruz diyorsun.

Serol Teber Evet, eğer Freud'u biraz anlamışsak, iyi didikleyebildiysek, arkasında bunu görebiliyoruz.

Şenol Ayla 4. Amenofis'ten tekrar Musa'ya geldik böylece.

Serol Teber Evet, Freud'un kanısına göre, dünyanın Yahudilere bu denli düşman olmasının nedenlerinden biri ya da birincisi, Musa'nın salt peygamber olmanın ötesinde bir aydınlanmacı olması. Başka türlü söylersek, bu savı anlaşılır kılmak için biraz abartılı bir örnek verirsek, 3000 yıl öncesinin Voltaire'i durumunda olması tanrıdan aldığını rivayet ettiği yasaların -yine biz burada Musa'nın yalancısıyız, nereden aldığını bilmiyoruz o yasaları- aslında ileride Roma Hukuku yasalarının da ilkelerini oluşturması.

Şenol Ayla Pax Romana.

Serol Teber Evet Pax Romana'nın ilkelerini oluşturacaktır. Pax Romana da, Roma Hukuku da İncil'in temelini oluşturacaktır. Böyle de bir süreklilik başlatacaktır. Ama bütün bu süreç içinde Musa, insanların o zamana kadar doğa ile birlikte sürdürdükleri yalın, basit ilkelere dayanan ama yumuşak bir harmoninin arasına, aklın aracılığıyla bir kama gibi girmiştir. Doğa ile insanı ayırmaya başlamıştır ve insanı aklın eline teslim etmeye başlamıştır. Çok daha sonra, 68 kuşağının da biraz ilerisindeki yıllarda New Age hareketinde yapılan tartışmalarda görüyoruz. İnsanlar, gençler özellikle genç kuşak, Descartes'a, Newton'a, Musa'ya çok kızıyorlar; "bizi doğadan kopardınız ve akla teslim ettiniz" diye. Ben katılmıyorum bu fikre, ama her şeye rağmen heyecanla izliyorum. Her

şeye rağmen, yine de aklın bir şeyler bulacağını ve bizi bu açmazdan yine kurtarırsa aklın kurtaracağını düşünüyorum, ama heyecanlı tartışmaları izlememek mümkün değil doğrusu. Şöyle ki; tek tanrılı dinler insana tabii ki toplumsal bir güvence vermiştir, onlara daha rahat, doğada bulduklarından daha rahat bir ortamda yaşama olanakları sağlamıştır, "ama" der Freud, "yanında, ahlak adına, vicdan adına insandan çok şeyler talep etmişlerdir, insanın en önemli içgüdülerini, dürtülerini, arzularını kısıtlaması karşılığında bu düzeni vermişlerdir." Yani ahlak özünde büyük bir ahlaksızlık yapmıştır, vicdan özünde büyük bir vicdansızlığa sahiptir, insanı bir tür kastre ederek, en güzel duygularından fedakârlık yapmasını bekleyerek, isteyerek ve ona diz çöktürerek, hatta bu uğurda, buna uymayanları fena halde cezalandırarak... Mesela cadı yakmalar. En az altı milyon kişinin yani Auschwitz toplama kampında öldürüldüğünü söylüyoruz, ama engizisyon mahkemeleri de en az altı milyon 'cadı'yı, kilisenin öngördüğü ilkelere uymadığı için yakmıştır uzun yıllar içinde. Yani ahlak uğruna, çok büyük ahlaksızlıklar yapılmıştır, tekrar tekrar bunun altını çizmek lazım. Vicdan uğruna da çok büyük vicdansızlıklar yapılmıştır ve insan çok şey kaybetmiştir Freud'un görüşüne göre. Buna karşılık, tabii ki birtakım kazanımları vardır, tabii büyük gelişmeler yapılmıştır, ama ne uğruna?

Şenol Ayla Ama "bedel ödenmiştir" diyor Freud, değil mi?

Serol Teber Büyük bir bedel ödenmiştir ve üstelik mutsuzluk uğruna. "Bugün insanın, geldiği nokta, bu kazanımlara değer miydi?" diye sormadan edemiyor Freud ve bugünkü pek çok psikiyatr.

Şenol Ayla *Musa Denen Adam* kitabı Freud'un bir yandan da vasiyetnamesi gibi, öyle değil mi?

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Özet olarak senin de söylediğin gibi, "bu otoriter baba bize bir sürü şey sağlıyor, ama karşılığında da büyük bir bedel ödememize de neden oluyor, bundan kurtulmalıyız" diyor, değil mi?

Serol Teber Evet.

Şenol Ayla Çok basitçe söylersek…

Serol Teber Evet "bundan kurtulmalıyız" diyor, bir yandan da Yahudi düşmanlığının nedenini buna bağlıyor. Yani, "bizzat bir Yahudi olarak, Yahudilere düşman olunmasını ben anlıyorum" diyor, "çünkü bütün bu tektanrılı dinleri insanların başına Yahudiler musallat etmiştir" en yumuşak tabirle. Ama bu analitik bir spekülasyondur diyelim. Kabul edilmezmiş, biraz nahifmiş gibi gelebilir böyle bir sav. 1938'de yayımlandıktan bugüne kadar geçen süre içinde, özellikle son on yılda, çok çok kapsamlı, çok kaliteli kitaplar yayımlandı Freud'un da savlarını destekleyen, Mısır bilimlerini destekleyen, kapsayan kitaplar. Freud'un öngörülerinin hiç de yabana atılır türden olmadığının altı kerelerce çizilmeye başlandı.

Freud *Musa Denen Adam* kitabını yazdı çocuksu bir sevinç içinde yayımladı. Marie Bonaparte'a yazdığı mektuplarında da bu sevincini görebiliyoruz. Marie Bonaparte'a yazdığı bir mektupta "Sevgili Marie, *Musa Denen Adam* Almanca olarak yayımlandı ve şimdiden 1000'in üzerinde sattı" diye, 88 yaşında, çok hasta bir insanın çocuksu sevincini belli eder bir şekilde yazıyor. Diğer arkadaşlarına da... Hele Almanca yayımlanmasından birkaç ay sonra İngilizce'ye çevrilmesi üzerine yazdığı bir mektupta tek cümle var. "Musa İngilizce'de." Bunu böyle bir keyifle karşılıyor.

Şenol Ayla Keyiflenmesini anlıyorum aslında, çünkü bir şey fark etti ve bunu insanlara haber verdi. Bu Freud'un, misyonu aslında değil mi? Bir aydınlanmaya erişti ve bunu söylemek zorunda. Bu anlamda sen onu kitabında Kassandra'ya benzetiyorsun, Laokoon'a benzetiyorsun.

Serol Teber Evet, burada Freud, bizim anlatmaya çalıştığımız bütün biyografisindeki misyonunun son noktasını koyuyor ve "ne yapmak istiyorum?" sorusunun yanıtı da birlikte geliyor. "Freud ne yaptı?" sorusunun yanıtını, bence, iki büyük sanat yapıtında, iki büyük efsanede toparlayabiliriz. Bunlardan bir tanesi, özellikle de son zamanların aktüel konusu olan Troya araştırmalarıyla da bağlantılı bir örnekleme olabilir. Bunlardan bir tanesi Laokoon söylencesi. Bu söylencede, Laokoon, Bergama Apollo tapınağının rahibidir ve Akaların, Yunanlıların Troya savaşlarında yaptıkları tahta atın hilesini Troyalılara söylemek ister. Bilir ve söylemeye kalkar. Ama tanrılar her zamanki ikiyüzlülükleriyle gelip Laokoon'un önünü keserler, "sen bu gizi, bu bilgiyi vermeyeceksin Troyalılara" derler. Oysa Laokoon, büyük bir moralist tavırla, "ama ben bildiğim bir şeyi nasıl söylemezlik edebilirim?!" der. Buna rağmen, özellikle Tanrıça Athena önünü keser ve "sen bunu her şeye rağmen söylemeyeceksin, yoksa sonun ölüm olacaktır" diye çok açıkça söyler. Buna rağmen Laokoon, gider Troyalılara bunu haber verir. Ama yazık ki çoğu zaman olduğu gibi Troyalılar da buna inanmazlar ve o sırada denizden gelen, tanrıların gönderdikleri iki yılanımsı canavar, Laokoon'u ve iki oğlunu alıp öldürürler. Şimdi, Laokoon grubu diye anılan yapıtın bir koyası, Vatikan Müzesi'nin bahçesinde durmaktadır. Orijinali kaybolmuştur yazık ki, ama Bergama kökenli bir eserdir, o zamandan kalmadır. Bu eserde Laokoon'un özellikle yüz ifadesi üzerine herhalde yüzlerce kitap ve araştırma yazılmıştır. İnanılmaz güzellikte muhteşem bir yapıttır. Yüzünün bir tarafında söylediklerinin, bildiği şeyi söylemiş olan insanın gururu, onuru ve mutluluğu vardır, öbür tarafında tabii iki oğluyla birlikte acılar içinde ölümün getirdiği korku ve acı, öfke vardır. Saçlarının lüle lüle dağılımında bildiği şeyi yapmak ve başkaldırmış insanın, devrimci insanın heyecanı vardır. Bunu Freud'a benzetirsek, Freud da oturduğu iskemlede, doğru bildiği şeyleri son dakikasına kadar yazmıştır, insanlara bunu duyurmaya çalışmıştır.

Şenol Ayla Bu özelliği ile çok çok benziyor Laokoon'a. Bir efsaneye daha benziyor Freud, ama onu haftaya bırakmak zorunda kalacağız; Kassandra'yı.

Serol Teber Peki.

Şenol Ayla Daha sonra oradan devam ederiz, haftaya. Hoşçakalın.

Serol Teber Hoşçakalın.

9 Ağustos 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.

Didik Didik Freud XVI: Freud'un Son Günleri

16/04/2008

Şenol Ayla: 94.9 Açık Radyo'da Didik Didik Freud programındayız, merhaba ben Şenol Ayla.

Serol Teber: Merhaba, ben Serol Teber.

Şenol Ayla: Freud'un neredeyse vasiyetnamesi olduğunu düşündüğümüz *Musa Denen Adam ve Tektanrılı Dinler* kitabından bahsettik geçen programımızda. Freud'un bu çok dikkat çekici ve iddialı kitabının aslında bir karşı çıkış, bir karşı duruş, insanlara doğruyu söyleme olduğunu ama bunun karşılığında da bayağı risk aldığını gördük. Bu açıdan da, Truva'ya tehlikeyi, tahta atı haber verip, bunun karşılığında da tanrılar tarafından cezalandırılan Laokoon'a benzetmiştik. Birisine daha benziyor, yine Truva efsanesinden bir kişiliğe Kasandra'ya. Ondan da bahsedelim mi biraz?

Serol Teber Evet, seve seve. Freud'un tüm biyografisini göz önüne alırsak, gerçekten Kassandra'yı anımsamamak mümkün değil. Kassandra Priamus'un kızı.

Şenol Ayla Truva Kralı değil mi?

Serol Teber Truva Kralı Priamus'un kızı. Kahin, bilici, olacak olanları önceden görme yeteneğine, şansına ya da şansızlığına sahip; çünkü olacak olanları önceden gördüğünü etrafındakilere söylemesi, anlatması ve başkalarının onu anlaması pek mümkün olmuyor. Böyle bir açmazın ve acının içinde yaşıyor. Tabii Kassandra denince hemen Christa Wolf'un Kassandra romanının okunmasını bütün Açık Radyo dinleyicilerine, bütün yüreğimle önermek istiyorum. Nereden bulup edip Christa Wolf'un bu kitabını mutlaka okumalılar diyorum. Nefis bir roman. Az rastlanır güzellikte bir roman. Bu romanla Kassandra'yı anlamak çok daha kolay olacaktır. Kassandra, Truva'ya Yunanlıların geleceğini antik çağdaki Yunanlıların, Akaların geleceğini ve oraları ne hale getireceğini, tahrip edeceğini, şehri yok edeceklerini, Truva'nın biteceğini önceden bilir, görür, etrafındakilere söyler, ama kimse buna inanamaz. Ama hiç olmazsa önceden söylemenin mutluluğunu yaşar Kassandra.

Şenol Ayla: Christa Wolf'un bir Yunan heykeltıraş arkadaşı tarafından da yapılmış bir büstü var, Berlin'de.

Serol Teber: Yenilerde yapılmış, 1984'te yapılmış. Ben onun kaçak bir fotoğrafını çektim. Bir önceki programda Laokoon için söylediklerimize benzer bir ikilem burada da Kassandra'nın yüz ifadesinden de izlenebiliyor. Bir yanıyla olacak felaketleri önceden görmenin verdiği acının ifadesi, öbür yanıyla da bunları insanlara, anlamasalar da söylemiş olma dürüstlüğünün huzurunu sezinleyebiliyor insan bu yapıtta. Yine Freud, böyle bir dinginlik içinde bildiklerini insanlara söylemiş, pek çok eleştiri almak pahasına bile. Eleştirilerde sık sık kullanıldığı gibi, Ortaçağ'da çok kullanılan bir kavram var; 'Meneteke'. Felaket habercisiymiş gibi görülüyor Freud'un yazdıkları, ama Freud en son kitabını yazdığı günlerde ki onun da son günleridir, Nazilerin savaşı başlattığı ve Polonya'ya, Çekoslovakya'ya girdiği ve Londra'yı bombalamaya başladıkları günlerdir. Freud da yaşamının artık son günlerine gelmiştir. 1938 yılı Haziran'ında özel doktoru Max Schur, Freud'un çenesinde yeni bir kanserojen oluşum tespit eder. Hemen, Viyana'da kendisini defalarca ameliyat etmiş olan Doktor Picher gelir, bir kez daha kanserojen dokuyu almaya çalışır, ama bedensel olarak Freud artık iyiden iyiye çökmüştür.

Şenol Ayla: Marie Bonaparte'a bir mektup yazmış bu sıralarda, "Okyanusta yüzen acı dolu küçük bir ada gibiyim" demiş. Tekrar çok fazla acı çekmeye başlamış. Freud'un son günlerine yaklaşıyoruz üzülerek. Epeydir beraberiz. Bugün ölümüne tanıklık etmemiz gerekiyor.

Serol Teber: Tekrar tümör çıkıyor çenesinde, yine küçük bir parça alınıyor, fakat kısa bir süre sonra tümörün iki yeni tümörle çoğaldığı görülüyor ki artık yapacak pek fazla bir şey yok. Ayrıca Freud'u üzen bombardıman sesleri Nazilerin İngiltere çıkartması da başlıyor. Freud yaşamının son günlerinde bunlara da tanık oluyor. Belki, Freud'un tam da tarihin o günlerinde ölmesi, onun için bir şanstır gibi geliyor bana. Çünkü Freud bütün yaşamı boyunca, aklın bütün olumsuzlukları, insanın bütün mutsuzluklarını aşacağına inanıyordu. Oysa Naziler inanılmaz bir şekilde -burada "inanılmaz"ı ben negatif anlamda kullanıyorum- akılcılığı, irrasyonalizm, çılgınlık haline dönüştürerek insanlığın bütün kültür birikimlerine saldırıyorlar ve Avrupa kıtasındaki birikmiş maddi ve manevi kültürel yoğunlaşmayı dağıtmaya başlıyorlar. Bu arada İngiltere'ye de saldırıyorlar, top sesleri duyulmaya başlıyor. Bu sırada Freud'un yine tipik bir kara mizah örneği var; özel doktoru ona soruyor "Üstat, bu savaşın son savaş olacağı söyleniyor, buna inanıyor musunuz?" diye, Freud diyor ki, "Benim son savaşım olduğuna inanıyorum sadece" diyor.

Şenol Ayla: Evet, farkında.

Serol Teber: Farkında kendisinin geri saymaya başladığını. Freud'un bu arada, son günlerinde okuduğu bir roman vardır, onu anımsatmak, altını çizmek istiyorum.

Şenol Ayla: Son okuduğu kitap.

Serol Teber: Bunu nereden bulmuştur ya da kim vermiştir ona, ben bunu bilmediğim için hayıflanıyorum doğrusu. Bu gizemi çözmemiz lazım ilerideki yıllarda. Bu Balzac'ın *Tılsımlı Deri* kitabıdır. Balzac bunu 1830-31 tarihlerinde yazmıştır ki Balzac'ın da otobiyografik yapıtı olduğunu eleştirmenler söyler. Burada Raphael adında genç bir Fransız ressamın gizemli öyküsü anlatılır ki Freud'la paralellik gösterir bir anlamda. Açlıktan, yoksulluktan, başarısızlıktan, dünyada anlaşılmamaktan dolayı kendini Seine nehrine atıp intihar etme kararı veren genç adam, zamanın biraz geçmesini, havanın kararmasını bekler ki kimse görüp kurtarmasın; o denli kararlıdır intihar etmeye. O sırada bir tür Dr. Faust – Mephisto ilişkisini anımsatır paralellikte bir antikacı dükkanına gider zaman geçirmek için. Antikacıyla konuşmaları sırasında, antikacı der ki; "Tamam, senin durumunu anlıyorum, ama bir anlaşma yapalım, sana bu dükkândan doğu ülkelerinden getirilmiş yaban eşeği derisi vereyim. Onun üzerinde gizemli, Arapça yazılmış şöyle bir yazı vardır: 'Bu deriyi alan beni de satın alacaktır, ama yazgısı bana bağlı olacaktır. Ne isterse bu deri tarafından yerine getirilecektir, ama her istediği şeye karşılık deri, dolayısıyla da yaşamı biraz küçülecektir', böyle bir anlaşmaya var mısın?" der. Adam kabul eder bunu. Zaten intihar etmek üzeredir. Batıl inançlara inanmaz, ama öylesine şaka olsun diye kabul eder. Hakikaten bazı uçkun isteklerde bulunur. Bunlar hemen gerçekleşir, ama her isteğinin gerçekleşmesi anında da derinin önünde bir miktar küçüldüğünü görür ve büyük bir paniğe kapılır. Kısa bir süre önce intihar etmek isteyen insan, bu kez ölümün bu derece yaklaşmasından müthiş korkuya kapılır ve kendini karanlık bir odaya kapatıp, hiçbir şey istememeye, hatta hiçbir şey düşünmemeye mahkum eder bir anlamda. Buna rağmen en küçük hareketinde deri gittikçe küçülmeye başlar. Tabii çok trajik bir şekilde bir aşkı vardır. Kadın ısrarla, kendisini sevip sevmediğini bir kerecik olsun söylemesini, isteyip istemediğini bir kerecik olsun dile getirmesini ister. Adam bunu dehşetli bir şekilde, aşkını, duygularını ifade etmek istemektedir, ama her ağzını açışta deri biraz daha küçülmektedir.

Şenol Ayla: Ömründen yiyecektir.

Serol Teber: "Beni hiç mi istemiyorsun" diye ısrar eder kadın, dayanamaz "Çok istiyorum" der ve deri biter. Bu da ölümü olur genç ressam Raphael'in. Freud'a böyle bir romanı seçmiştir okumak için son günlerinde ve özel doktoru romanı beğenip beğenmediğini sorduğu zaman, "Tam benim bu günlerime uyan bir roman, bu okuduğum son kitap" der, ama Freud'daki ilişki biraz tersinedir, ağzında kanserojen bir doku gittikçe büyümektedir.

Şenol Ayla: Küçülen derinin tersine…

Serol Teber: Derinin tersine küçülmeyip büyümektedir ve o dokunun büyümemesi için Freud neredeyse soluk bile almak istemez. Hiç yemek yemez o sıralarda. Yiyemez daha doğrusu. Büyük acı vermektedir yemek, acıları gittikçe artmaktadır. Yanağında yara çıkmak üzeredir. Finale gittiğini görmektedir ve böyle çelişkili bir durumda o da yatakta yaşamını minimalize ederek giderek son saatlerine doğru yaklaşmaktadır.

Şenol Ayla: Freud büyük bir olasılıkla bu romanı daha önce okumuştu. Tekrar bir okuyuş herhalde diye tahmin ediyorum.

Serol Teber: Bilemiyorum...

Şenol Ayla: Yoksa büyük bir ilahi bir rastlantı mı?

Serol Teber: Son anında böyle bir romanı, bir yerde saklayıp okuması bize getirdiği son hediye diyelim yani…

Şenol Ayla: Freud'un kanseri ilerliyor ve çok acı çekiyor, bir yandan da savaş ilerliyor. 2. Dünya Savaşı artık Londra'ya kadar gelmiş. Sirenler çalıyor, bombalar patlıyor. Freud yatağına iyice kısılmış durumda, iki anlamda da -psikolojik ve bedensel olarak- kötü.

Serol Teber: Evet, böylesi bir acı içindeyken, 21 Eylül 1939'da Freud, özel doktoru Max Schur'u yanına çağırır ve "Sevgili Max" der, "yıllar öncesinden seninle konuşmuştuk, acılar dayanılmaz duruma geldiği zaman bana yardım edeceğini vaat etmiştin. Bu sözünü anımsıyor musun?" der. Çok çok duygulu bir hava içinde geçen bir konuşma olduğunu sonradan doktorun anılarından okuyoruz. Max Schur da ilk defa belki yaşamında Freud'un iki eline birden sarılır ve "Hayır" der, "konuşmayı hatırlıyorum, istediğiniz zaman, istediğiniz şekilde yardım etmeye hazırım" der.

Şenol Ayla: Ötanazi istiyor aslında değil mi?

Serol Teber: Evet evet, hınzırca kendi yaşamını noktalama kararını da kendi elinde tutmak istiyor. O kararını da kendi vermek istiyor. Gene bu kararı verirken 23 Eylül'ü gözüne kestiriyor ki bu Yahudi sayıcılığında erkekler için önemli bir tarihtir. Erkeklerin bu tarihte ölmelerinin ya da öldürülmelerinin bir tür kutsallıkla ilişkisi olduğu rivayeti çok vardır ve Freud da bunu seçiyor. Ve doktoruyla konuşmalarının sonundaki cümle de çok tartışma konusudur. "Peki o zaman" diyor, "bu gece bunu halledelim" ve "bu konuşmamızdan lütfen Anna'yı haberdar edin" diyor ve yine eşi Martha'yı yok sayıyor.

Şenol Ayla: Zaten Anna yanında değil mi?

Serol Teber: Anna yanında, ama bu konuşma sırasında doktoru ile yalnızlar ve o günü izleyen saatlerinde 22 Eylül'de 30 mg'lık bir morfini enjekte ediyor doktoru. Freud derin bir uykuya dalıyor, acısız bir yüz ifadesine kavuştu diyor doktor notlarında. 22 Eylül akşamı 12'den sonra ikinci bir doz daha 30 mg'lık morfin yapıyor ve saat 3- 4'e doğru Freud derin bir komaya giriyor, yaşamı noktalanıyor.

Şenol Ayla: Hamlet'in ünlü, sevdiği dizesiyle "Bundan sonrası büyük sessizlik" ve sonra da yakılıyor kendi arzusu üzerine ve en çok sevdiği Yunan vazosu içinde Golden Green mezarlığında, kapalı bölümde defnediliyor. Marie Bonaparte'ın hediye ettiği bir Yunan vazosu içinde külleri gömülüyor, hatta daha önce Marie Bonaparte'a şöyle diyor; "İnsanın bu vazoyu beraberinde mezara götürememesi ne acı". Bunu da yerine getiriyorlar.

Serol Teber: Bunu da yerine getiriyorlar.

Şenol Ayla: Sen mezarını ziyaret ettin diye tahmin ediyorum, Londra'da.

Serol Teber: Evet gördüm. Çok duygu dolu. Anlatılması çok zor bir şey tabii.

Şenol Ayla: Haftalardır konuştuğumuz, didiklediğimiz, çoraplarındaki deliklere kadar ayrıntılı baktığımız Freud'un ölümüne tanıklık ettik. Kendi isteğiyle bir ölüm seçti ve arkadaşı da ona bunda yardımcı oldu. Hiç çekinmedi aslında, büyük bir dostluk var aralarında anladığım kadarıyla, öyle değil mi Max Schur'la. Bir sürü Freud konuştuk. Freud ne yaptı peki sonuç olarak? Kendisi huzur içinde öldü, tercih etti bunu. Çünkü insanlara bir gerçeği bulup söylediğini hissediyordu sanıyorum. Peki genelde ne yaptı, ne verdi bize Freud?

Serol Teber: Genelde ne verdiğini ya da bizim söylediklerimize izleyicilerin ne kadar güvenmesi, ne kadar inanması gerektiğini anlatan küçük bir espri var. Bir İspanyol şairinin, yazarının Pia Baroja'nın yaptığı bir espri var, onu anımsatarak, Freud'un neler verdiğini ya da bir büyük dahinin insanlara neler verebileceğini böylece formüle edebiliriz gibi geliyor bana. Pia Baroja şöyle bir espri yapar "İnsanlık tarihine üç büyük bilge, üç büyük Yahudi gelmiştir. Bunlar insanoğullarını üç kere kandırmışlardır, yanıltmışlardır" der. "İlk önce Musa gelmiştir, insanların durumuna bakıp, çok acı çektiklerini görmüş, ama 'dayanın çocuklar, bu dünyada acı çekmenize rağmen öbür dünya var, cennete gideceksiniz orada çok rahat bir hayat yaşayacaksınız, çok mutlu olacaksınız orada' demiştir. İnsanlar Musa'ya inanmışlardır, Musa'nın ardına takılmışlardır, çalışmışlardır, çabalamışlardır, ölmüşlerdir ama görmüşlerdir ki ne cennet vardır ne bir şey. Ve kendi kendilerine 'Tuh be Musa bizi yanılttı' demişlerdir. Bir daha Musagillere inanmamaya karar vermişlerdir. Sonra bunun ardından diğer büyük bir Yahudi düşünür Karl Marx gelmiştir. 'Dinler insanların afyonudur, dinlere inanılmaz. Ne Musa'ya, ne İsa'ya, ne şuna ne buna hiçbir şeye inanmak gerekli değildir. Cennet bu dünyadadır. Cenneti bu dünyada kurmak gerekir. Bunun için de sınıf savaşları yapmak gerekir. Bunun için barikatlara çıkmak gerekir' demiştir. Ve bu söylediklerine biz inanmışızdır." Pia Baroja de komünist kökenli bir şairdir. Dövüşmüştür İspanya İç Savaşında kendisi de. Şöyle devam ediyor; "bazı yerlerde Karl Marx'ın dediklerine benzer bazı devletler bile kurulmuştur, ama insanoğullarının acıları hiçbir yerde, hiçbir zaman azalmamıştır ve biz yine 'tuh be yine yanıldık, yine yanıtıldık' demişizdir. Fakat bu sırada Sigmund Freud gelmiştir. Sigmund Freud bu kez !cennet ya da mutluluk ne öbür dünyadadır, ne sınıf savaşlarındadır ne de bu dünyadadır, cennet bilinçaltımızdadır bunun için de analiz olmanız gerekir. Gelin ben sizi tek tek analiz edeyim! demiştir. Biz de son gücümüzle, elimizde son kalanlarla, teker teker sıraya girip analiz olmuşuzdur. Oysa ki acılarımız azalmamıştır, tekrar artmıştır. Daha beter durumlara düşmüşüzdür. Ve biz de artık karar vermişizdir ki, 'bundan sonra hiçbir Yahudi'ye, kimseye inanmayacağız, hiçbir düşünüre, hiçbir Yahudi'ye inanmayacağız' diye, ama gelin görün ki insanlar hiçbir şeye inanmadan da duramıyor, yapamıyor. Şimdi merakla yeni birinin çıkıp bir şeyler vaat etmesini, o yeni vaat edilen şeylere inanmayı bekliyoruz" der.

Şenol Ayla: Pia Baroja'nın sana gösterdiğim bir resmini hatırlıyorum, Ernst Hemingway'le beraber. Pia Baroja'nın ölümüne yakın zamanlarıydı, yatakta ağır hasta.

Hemingway de başında ve O'na şunu söylüyordu resmin altında, "senin gibi bir yazar dururken bana Nobel verilmesini hayretle karşılıyorum" diyordu Hemingway. Baroja'nın da cevabı kısaydı, "Vay canına!" gibi bir şey söylüyordu, "Karamba!" diyordu, "Helal olsun!" Pia Baroja büyük bir yazar.

Serol Teber: Evet bizim de söyleyeceklerimizi ya da şimdiye kadar söylemeye çalıştıklarımızı en iyi toplayan da belki onun bu üç Yahudi ile ilgili esprisi oluyor.

Şenol Ayla: Freud'un ölümünü de gördük bugün. Artık Freud'la ilgili söyleyeceğimiz çok fazla bir şey kalmadı. Zaten daha önce şöyle bir karar vermiştik birlikte, Ömer Madra'nın da katılımı olacak sanıyorum ilerideki programlarımızda. Önümüzdeki birkaç programı Tevfik Fikret'e ayıracağız. Freud programının içine konuk gibi gelecek Tevfik Fikret. Senin için önemini, bir iki cümleyle söyler misin Tevfik Fikret'in?

Serol Teber Evet, Tevfik Fikret Osmanlı Türkiye kültürü içinde çok özel bir yeri olan bir kişilik. Hem yaşam tarzı, hem biyografisi, hem de yapıtlarının nitelikleri Freud'unkini neredeyse tamamlar kalitede. Freud'un ilk kitabı *Düş Yorumu* ile Tevfik Fikret'in ünlü şiir kitabı *Rubab-ı Şikeste, Kırık Rubap* kitapları da aynı yıl ve aynı aylarda basılmıştır, 1900 yılında çıkmıştır Tevfik Fikret'in yapıtı da Freud'unki gibi. Ve içerik olarak da gerçekten birbirlerini tamamlar niteliktedir. Freud'un söylediklerinin şiirsel ifade ile yazılması şeklindedir. Ömer Madra'nın da ısrarıyla birkaç programı Tevfik Fikret'e ayıracağız.

Şenol Ayla Katılacağına da söz verdi, buradan söyleyelim, kontrat olsun. 19 Ağustos 1915'te ölmüştü Tevfik Fikret, yani 89 yıl olmuş olacak.

Serol Teber Tevfik Fikret'e de buradan birkaç kere "merhaba" demek istiyorum.

Şenol Ayla O zaman haftaya görüşmek üzere şimdilik hoşçakalın diyoruz, ben Şenol Ayla hoşçakalın.

Serol Teber Hoşçakalın, ben Serol Teber.

16 Ağustos 2004 tarihinde Açık Radyo'da yayınlanmıştır.